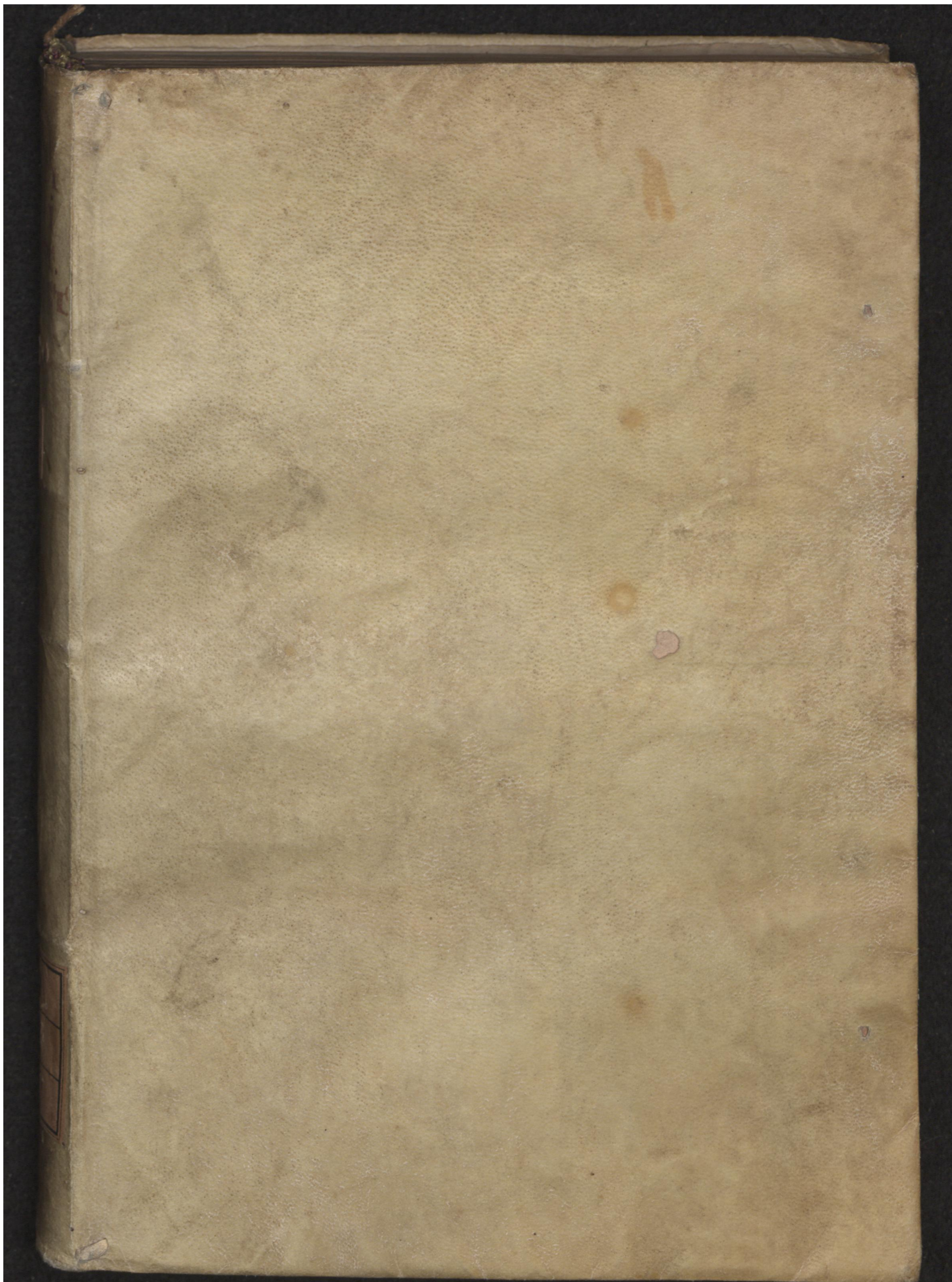
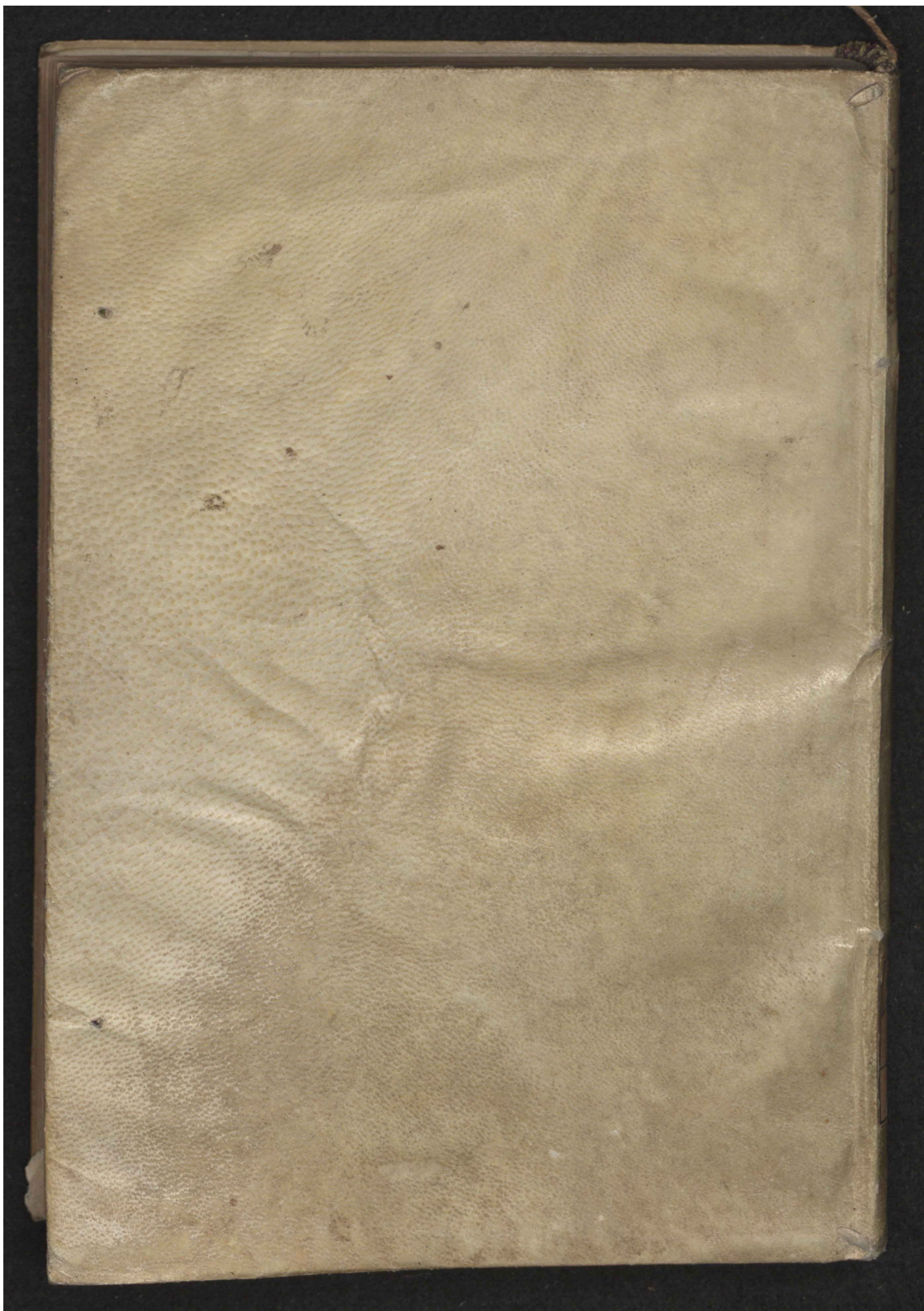
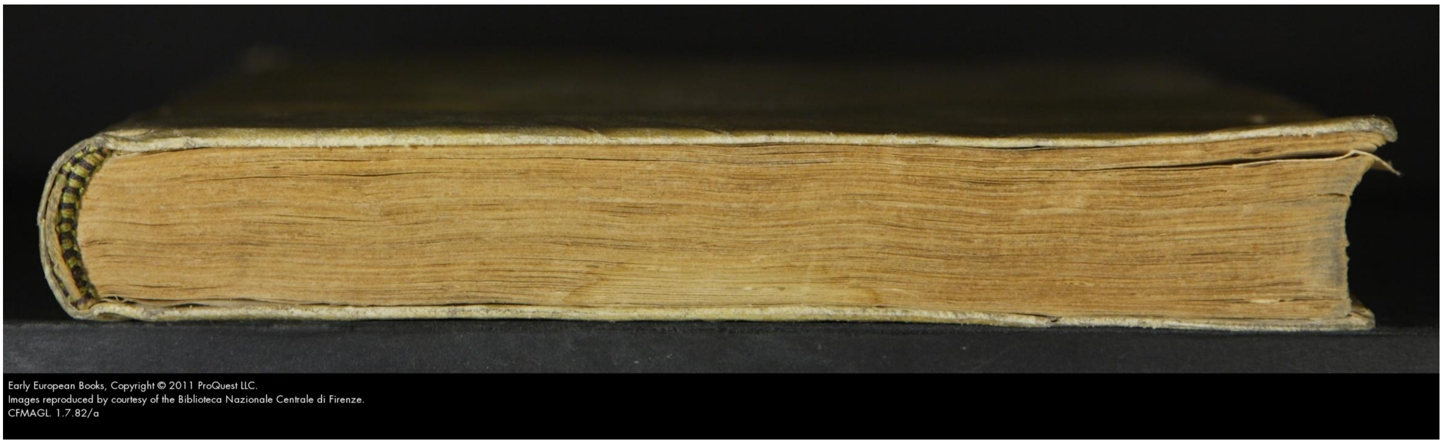

IVSTI
LIPSI
EPIST.
SELECT.
1
7
82

IVSTI LIPSI

EPISTOLARVM SELECTARVM CENTVRIA SINGVLARIS

Ad Italos & Hispanos, quíve in iis locis.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cIↃ. IↃCI.
Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

ILL^MO ET REV^MO

FREDERICO BORROMÆO,

S. R. E. CARDINALI, &

Archiepiſcopo Mediolanenſi.

NIMVS iamdiu me impulit, munus aliquod ad te mittere: & cauſſas habui à beniuolentiâ, imò & beneficentiâ tuâ. An non ſic interpreter humaniſſimam ad me ſcriptionem, cùm in hæc loca primitùs veniſſem, quâ me non dicam in Italiam, ſed in domum tuam inuitaſti? Et iteraſti hanc benignitatem ſæpiùs: vt iure obligatum me fatear, nexu quem profiteri magis, quàm ſoluere ego poſſim. Et ecce profiteor animo, ore, ſtilo: & hoc nomen in fronte huius libri proſcribo. Quem non donum, ſed ſyngrapham ad te mitto. quî autem donum, quod nec meum quidem dixerim? niſi collectione fortaſſe & ordine: cùm ſingulæ Epiſtolæ ſingulos ſuos iamdiu dominos habeant, ad eos miſſæ & inſcriptæ. Hoc tamen meum, quòd ſparſas vel errantes redegi in numeros & CENTVRIAM: ſi vel eo nomine ac titulo leuis hic miles dignus: qui

adeò arma aut ornamenta non habet, vt vix vestimenta. Simplex totum genus est, à cultu omni nudum: & quod sola extemporalitas vel commendet, vel excuset. Prodeunt tamen tuis auspiciis in lucem, imò in aciem: & quidni aciem? ita multi, velut famæ prædunculi, in subsessis hodie sunt, vt properos & incautos istos sermones excipiant. quid ad me? imò ad te iam Ill^{me}, cui perire eos deinceps aut viuere proclamo, domo ac manu meâ semel missos. Tibi militent. & quam à viribus suis non spondeant vitam aut victoriam, à tuâ virtute & prudentiâ consequantur. quæ vtraque in te clara sunt, &

——quæ nec ventura silebunt
Lustra, nec ignotâ rapiet sub nube vetustas.

Viuit etiamnunc in te, & heroicâ istâ indole, vel PIVS QVARTVS Pontifex Maximus, proauunculus tuus; vel patruus CAROLVS BORROMAEVS, magnum vterque æui nostri sidus: cui alteri Concilium Tridentinum, absolutum promulgatumque, Christianus orbis æternùm debebit: alter ea pietatis & virtutis eximiæ signa impressit, vt non cum nostræ stirpis hominibus, sed

(Fas mihi sanctorum veniâ dixisse parentum)

cum illis è primâ & purâ Ecclesiæ luce comparandus, multis & præponendus, videatur. Itaque Mediolanum vestrum talem Antistitem

tem optat ſemper, nunquam ſperat: niſi in te fortaſſe, qui vt nomine & ſanguine, ſic virtute accedis. nam vt contingere te dicam, bonâ tuâ gratiâ non poſſum. Sed illum & te omitto: quia, vt poëta cecinit,

Fucati ſermonis opem mens conſcia laudis
Abnuit:

& vna ac veriſſima hæc illius laus eſt, ex vero non poſſe laudari; tua, nec velle. Ad me & munus meum redeo: quorum vtrumque tibi conſecro. iſtud vile aut leue, vt dixi: me, vtinam talem, qualem aut iudicas, aut optas! Louanij, pridie Kal. anni noui ∞. IↃCI. quem felicem tibi, aliosque, ire voueo, vt ex bono publico,

Iliacos æquare ſenes, aut vincere poßis.

AD LECTOREM.

En tibi, Lector, hanc CENTVRIAM, nouo exemplo ad duarum regionum populares tãtùm scriptam. Caussæ mihi huius abiunctionis fuerunt, tum vt confusio tolleretur, in omni miscellaneo populo timenda; tum ne iteratio ad varios, eâdem de re, eodem tẽpore, nauseam gigneret in animo lectoris. Est & alia caussa, quam ego scio, alius suspicetur: & tres istæ effecerunt, vt eligerem disparare. Nec sanè omnes etiam ad easipsas duas gentes edo. quî possim? perierunt meâ aut amanuensium incuriâ multæ, & quædam feliciùs fortasse natæ: nec magis recolligam, quàm vates illa sua folia,

Quæ dispersa volant rapidis ludibria ventis.

Quî etiam debeam? sunt quædam graues, seriæ, & in quibus de rep. aut consilia sunt, aut iudicia: quæ submittere hodiernis linguis aut censionibus, non dicam parum tutum esse, sed & hominis parùm tuti. Ego in his paucis si puncta suffragij tui feram, excitabor ad colligendas reliquas: tui, inquam, suffragij, qui inter bonos doctosq́ue es, & cuius mentem liuor aut imperitia non habet. Nam de talibus, quid ad me? scio & Momum cùm Venerem carpere non posset, sandalium eius obtrectasse: ita hîc tales tale aliquid, quod in factioso isto æuo non sit ad huius aut illius gustum. Equidem inter eos esse me fateor,

——quos nec

Falsus honos iuuat, aut mendax infamia terret:

tamen si bonis etiam ista non bona, desino, nec scopum me vltrà propono. Euripidem magis audio:

*Simplex malũ cùm liceat, haud feram duplum.

*Ἁπλᾶς δὲ λύπας ἐξὸν, οὐκ οἴσω διπλᾶς.

INDEX EPISTOLARVM CENTVRIÆ III.

ERRATA.

Pag.48.*lin*.1.cum in aliorum. *lege*, cam.

Pag.54.*lin*.26. CLXXVII. *scribe*, CLXXXVII.

IVSTI LIPSI EPISTOLARVM CENTVRIA III.

EPIST. I. *Pisas.*

IVSTVS LIPSIVS HIERONYMO MERCVRIALI S. D.

CERTE rarò inter nos ſcribimus, & id pro affectu meo in te dolet. Quid mihi gratius, quàm te affari & alloqui, quem amo & æſtimo vnum nunc pæne Italorum? Sed loca nos ſeiungunt, vt vides; atque etiam miſeriæ iſtæ temporum, & diſſidia animorum. Cui rei tamen medicina nunc in parte. Nam ego me âbduxi à locis, in quibus vixi hactenus, & tranſtuli in Germaniam ad loca puriora. Puto me capis. atque occaſio erit non ſolùm ſæpius inter nos ſcribendi, ſed etiam liberiùs, remoto omni metu illo ſuſpicionum, quæ me fruſtra premebant. Ego bonus ſum, fui, & magis palàm ero. Tibi, pro amicitiâ noſtrâ, liberè hoc indicatum volui. De Magni Ducis Etruriæ honeſtâ conditione, quam mihi defert; nihil adhuc accepi, præter ea quæ litteræ tuæ ſtrictim delibant. Tamen, vt nunc valetudo & res meæ ſunt, parere & obſequi vix poſſum, etſi benigniſſimè vocanti. Italiam veſtram amo ſupra omnes terras, ſed frui eâ & vobis multa nunc vetant: vtinam tamen vel curſim iterùm poſſem inſpicere, & vos tales amplecti! digito videar mihi cælum tangere, & beatus eſſe ſupra omnes beatos. Videbo quid valetudo feret, in quâ curandâ nunc totus ſum, & ad fontes acidulos me confero, ad intemperiem hanc mitigandam aut (ô vtinam Deo viſum) tollendam. Vale vir maxime, & ſemper mihi care. Francofurti ad Mœnum, XVIII. Kal. Maijas. ∞.IↃ.XCI.

EPIST. II.

Hamburgum.

FERDINANDO DIAZIO LVSITANO.

SICVT ij qui in ſuaui concentu Muſico fuêre, ſonores & harmoniam in auribus ſecum ferunt; ſic nobis à tuo ſuauiſſimo conuictu Hamburgi factum, & te, ſermones, conuiuia loquimur etiam, non ſolùm cogitamus. Nam, per Deum, quæ tua in nos comitas, quæ liberalitas? quæ vita & mores? Cepiſti me, è pectore dico: & æternùm inhabitabis hoc ipſum pectus. Enimuerò hominem ignotum ignoto eam benignitatem & prothymias, vt cum Plauto hoc dicam, exhibere, mihi hactenus ignotum: & adſcribam meritò occulto alicui aſtro, quod me tibi temperat & iungit. Iam mores tui, quales? non meliùs quàm Poëtæ verbis deſcripſerim:

——— fœcunda quies, virtuſque ſerenâ
Fronte grauis, ſæuuſque decor, luxuque carentes
Deliciæ. ———

Habes opes, induſtriam, litteras: ſine iactantiâ, procaciâ, vanitate. Felicem animi & iudicij! mane in hoc limite, & inoffenſo pede ad calcem decurre. Nec patria te moueat, de quâ in vltimis verbis tuis querebare, & triſtiora præſagiebas, quàm in re ſunt aut erunt. Audi me. nihil noui ei factum, redijt à quibus auulſa eſt, & poſt annos CCCCLX. amplius, reliquo Hiſpaniarum corpori eſt inſerta. At decus eius & imperium perijt! regna alia conſidera, non nouum. Illud Syriæ, Ægypti, Iudææ, Macedoniæ vbi eſt?

——— quicquid in altum
Fortuna tulit, ruitura leuat.

& ſapiens ille veriſſimâ imagine: * πάντα τὰ ὄντα ἀτεχνῶς, ὥσπερ ἐν Εὐρίπῳ, ἄνω καὶ κάτω στρέφεται. Hæc meditemur, philoſophemur. & ſicut nube ingruente ſub tectum confugimus: ſic in calamitate ad Sapientiæ hanc arcem, quam fortuna nullis machinis euertit. Mihi quoque opus, ô amice. & priuatim calumniæ, incommoda, damna circumſtant: ſed vt gubernator fluctus aſſilientes neglegit, manum in clauo habet, oculos in aſtris: ſic nos oportet, quod benè agimus agere, & mentem ad Deum referre. Ego in eo ſum, & conſilium meum noſti. neque profectò decebat, cui natura

** Omnia quæ ſunt, velut in Euripo, ſursù ac deorſum vertuntur.* Plato.

tura

tura cum bonis esset, vitam vltrà cum aliis esse. Vale, & nouum quidem, sed ex asse amicum habe. Aquis Spadanis, XVII. Kal. Iul. ∞.IↃ.XCI.

EPIST. III. *Romam.*

IACOBO SIRMONDO *Societatis Iesu.*

GRATIAS tibi mi Sirmonde habemus & dicimus, quo nomine? inquies: hoc ipso, quòd tam grata illa ad me misisti. Etsi enim non à te, tamen per te accepi. & vt in digniore munere, etiam grati aduersus baiulos sumus, & munusculo prosequimur; sic ego te isto litterarum, cuius operâ & curâ sacra illa donaria accepi. Estne caussa scribendi alia? etiam, simpliciter enim agere debeo. Audiui à nostro Delrio ea de studio non virtutis solùm, sed eruditionis tuo, quæ excitarunt me ad amorem. Eum seriò nunc desero: si referre placet, fiet amicitiæ nexus & copula, quę ante extremum diem metuat solui. Vrbem vrbium, in quâ nunc agis, à Bencio meo desertam, tenui famâ acceperam. cur non autem ipsius litteris? nisi si subitum hoc iter fuit, vt solent vestra. Nos breui, nisi fallor, Louanium, idque habitandi caussâ: nec aliâ re magis aut spes aut sermones inciderimus improborum. Nisi enim decreto bonus essem, an sic me darem in ipsam bonorum arcem? Et possent nos reuocare aliqua: vt quòd locus nunc infrequens, quòd limitaneus & parum tutus: sed Pietatis illo aspectu omnia spernimus, & cum Pindaro, * θεῦ δ᾽ εἴξαντος ἀρχὰν, οὐδὲν δὴ τὸ κωλύον. Vale mi Sirmonde, & vota pro me interpone. Leodici, postrid. Idus Iulias. ∞.IↃ.XCII.

* *Deo dirigente, nihil est quod arceat.*

EPIST. IV. *Hispalim.*

BENEDICTO ARIAE MONTANO *Theologo eximio* S. D.

MIRA & sagax tua beniuolentia. ego vix has oras attigi, & litteras tuas video, aduentum gratulantes. Quis indicium fecit, nisi fama illa, cui adstipulari nunc possum celeritatis, vel ab hoc exemplo? Sed ita me Deus & omnes cælites, vt iucunda mihi hæc tua gratulatio. illa tantùm? beneficentia adiuncta, & munus vnà mittis. Nec hoc, sed offers etiam alterum, & inuitas me in

Hispaniam, & tuam vrbem, imò domum: nec vt hospitem, aut amicum, sed (eo verbo vtendum est) quasi filium. &, quis mihi credet? te viuo rerum tuarum consortium, mortuo successionem ex asse offers. O pectus benignum, effusum, & cui quid aut quomodò respondeam? Profectò redigor ad silentium, non excitatus beneficiis tuis, sed oppressus. Atque hæc delatio mihi maior, quia à tali viro. Inter vetera scitè dicta, Crispi Passieni, opinor, hoc est, *Malle se à Claudio beneficium, ab Augusto iudicium*: at à te ego ecce vtrumque accipio, cuius vel iudicij vnius elogio censuerim me beatum. Sed age mi Aria, tu illum imitare ad quem accedis. da beneficia, offer beneficia: non aliter quàm arbor pomis grauida, quæ ramos demittit, & quasi inuitat ad carpendum. Ego me communiter olim tuum, qui totum nomen Belgarum opitulando & subleuando in asperis illis temporibus deuinxisti, nunc propriè sic obstrictum sentio, vt non dicam paria facere, sed nec linguâ, stilo, mente concipere possim. Sicut aqua multa per exiguum canalem, quæ vult egredi, impetu ipso sistitur & se includit: sic mihi fit, qui copiâ beniuolentiæ simul & beneficentiæ tuę obruor: atq; hanc remitto, illam intimis votis, vt in me serues, deposco. De rebus nostris, pauca adhuc scripserim, recens etiam de viâ: sed aut bonæ erunt spero, aut ego bonas faciam interpretando. Vale vir optime, maxime: & æternùm me ama tu, pænè dixerim, æterne. Certè ingenio iam effecisti, vt mortalitas tua finiri possit, non vita. Louanij, Nonis Septembris, ∞. IↃ. XCII.

EPIST. V. *Vlyssiponem.*

LVPO SOÄREZIO, *Episcopo Portalegrensi.*

QVID hoc esse dicam non affectus, sed vero verbo ardoris, quòd nulla à te epistola ad Plantinum, quin de me & solicitè quæras, & benignè iudices, & amanter salutes? Diu sustinui manum, pronam scribere, & affectum reponere (quid minus possum?) sic prouocanti: donec hæc vltima epistola tua laxauit, in quâ eò descendis, vt vota & cupidinem etiam interponas mei videndi, atque amplectendi. Significas dignitate auctum te, & opes non animum tantùm esse ad benè faciendum. Itaque etiam inuitas. Macte ô antistes! cui vtinam similes (nam pares nolo di-
cere)

cere) plures Europa nostra habeat, feliciùs tranquilliusque regenda. Sed pretium quod artibus istis apud nos sit, pudet vel patriæ caussâ dicere: iacent profectò, atque ij qui eas præferunt & profitentur. Sicut pueri trochos, pilas, pupas & leuia rerum admirantur, securi vtilium: sic plerique è nostris ad vana diuertunt, honesta non neglegentes solùm, sed illudentes. Sed & publicè oleum huic lucernæ parcè infunditur: quod dicere tamen magis me scito, quàm queri. Nam ego cum illo veteri,

Felicem sciui, non qui quod vellet haberet,
Sed qui per fatum non data non cuperet.

In hoc æuum nati, in hanc sortem sumus: apto me ad illud, & hanc fero, sublimi animo, vtinam corpore tam valenti! Sed illud me deserit, lentum, languidum, & abiungi palàm minatur. Quid nouum?

——— ibimus omnes,
Ibimus, immensis vrnam quatit Æacus vmbris.

Atque hæc talia in Thraseâ nostro inclusa; de quo quæris, & elicis frustrà. Ille caput non profert, & in vtero abortit hic infans. Vale vir Reu^me & magis tuo merito, quàm Regis beneficio magne. L. Bat. x. Kal. Ian. ∞. IↃ. XC.

EPIST. VI. *Romam.*

ALFONSO CIACONI *Doctori Theologo.* S. D.

SVADET affectus meus, sed & tuus, vt ad te scribam. De meo; quomodo non is ad te inclinet, qui me ignotum beneficio, & quidē in re summâ, affecisti? nec enim ignota nobis sunt, quę Romæ gesta. De tuo; illū ipsum amicū mihi esse, tùm sermo quorūdam, tum propugnatio ea famæ scriptorumque meorum, palàm ostendit. Quam etsi iudicio datā arbitror, & cupio; tamen quòd tam prompta, quòd tam solicita, adscribo etiam certè amori. Gratum me esse dicā? sum animo: verbis ægrè possum, minùs factis. Delego hoc nomen superis, & illos voto conuenio, vt pro me soluant. Sed tamē iudicij, & actionis tuæ, quò minùs te pæniteat, hoc addo: esse me corpore, vt antè animo, apud bonos: & mansurum, quandiu hæc vita. In scriptis ipsis meis, siquid minùs lucet aut liquet; non offero solùm interpretationem aut emendationem, sed

promitto. Hæc puro animo ad te: atque etiã illud, si minuta quædam offendunt quosdam (ita intelligimus) ea ipsa paratos aut corrigere, aut potius delere. Audio esse, qui de Bẽbo aliquid liberiùs dictum impatienter ferant. Atqui virum eum depressum non iuimus, sed iuuentutem retractam voluimus ab imitatiunculis quibusdã, vt nunc quoque censemus, ineptis. Scimus in versâ & prosâ oratione virum illum valuisse: sed in vtraque extra omnem iudiciorum aleam positum esse, non cõsentimus. Quid si cum modo & modestiâ illaipsa diximus? mihi videor: & si ab iis abiui; nihil recuso liberâ admonitiunculâ intra limites compelli. vtinam tu vsurpes! audis enim iudicia illîc & voces nationis, quam nolo equidem offensam. Sed vellem iudicia semper, & nequid affectus officiat. quia vt oculus, in quem humor illapsus est, parũ clarè videt: sic mens, in quam ille. Ego hactenus ita censui. vt in musicâ concentus quidã discors probatur; sic esse in studiis, nec liberum aliquem dissensum improbari, si citra conuicium aut litem. Sed vno verbo, tu iudex hîc atque alibi esto: & siue mitiùs ea dici, siue non dici voles, fiet. Librum tuum de *Signis crucis* vidimus, libẽter & opportunè, vt qui in simili iam argumẽto versamur, *De supplicio crucis*. Baronius si notus, aut potius quia notus, velim à me salueat, vir quem meritò boni & docti amant. Idem de *Consaluo Pontio Leone*, cui iamdiu in pectore isto locus. Vale vir eximie, & nobis care. Leodici, postr. Nonas Iulias, ∞. IↃ. XCII.

EPIST. VII. *Pisas.*

HIERONYMO MERCVRIALI S. D.

EXCVSARI me ante omnia meritissimò cupio, quòd ad litteras tuas siluisse ais: quas testor sanctè, præter illas de Etrusco negotio, vidisse nullas. Atqui ad illud respondi, & ex Wittendellij litteris video meas quoque perlatas. An ego Mercuriali meo respondere grauarer, qui de plebe hominibus operam hanc defero? absit. Vtique in seriâ istâ & graui re, & quæ ab eo profecta, quem caput agnosco Reip. Christianæ. De quâ vt breuiter & candidè respondeam (ita ingenium meum, & amicitia nostra postulant) sic habe. Ego me honore summo affici, quòd à summatibus illis viris dignus loco illo in primâ vrbium iudicer, intra me sentio, & gaudeo:

gaudeo: cum tristitiæ tamen illo morsu, quòd nec eorum voluntati, nec meæ inclinationi, fas mihi, hoc quidem tempore, parêre. Hæremus enim, mi Mercurialis, & implicamur veteri nostro morbo: qui meliorem hunc vitæ vsum mihi adimit, & non sinit esse earum rerum, ad quas aptus videor, & vos vocatis. Tu scis, quę vis & effectus Atræ illius bilis sit: quam nos diluere & mitigare (tollere, vix ausim sperare) conamur, vsu fontium acidorum, qui sunt in hoc tractu. Iuuare aliquid videntur. si plenè & bonâ fide, tum denique seriò agere & deliberare mihi libeat, de honestissimo munere, quod defertis. Ego Italiæ amorem non exui, parentis olim & nunc ingeniorum, & altricis: nec stimulos volo qui illuc impellant alios, quam internũ hunc affectum. Quid etiam, quòd auctoritas, imò nutus summi mortalium, mihi pro omni illicio & suasione sit? meritò: qui agnosco obnoxium & subiectum esse debere, quidquid in terris est, capiti huic diuino. Sed caussa illa magna, & verè sontica, valetudo, efficiet non vt negem, sed vt differam obsequi: donec Deo visum, firmiorem commodioremq́ue me reddere, & parem muneri, cui destinastis. Id eum rogo, si mihi ex vsu & salute est: teq́ue Clarissime Mercurialis animo amplector & saluto. Leodici, XI. Kal. Iul. ∞. IↃ. XCII.

EPIST. VIII. *Toletum.*

ANTONIO COVARRVVIAE S. D.

O MI Couarruuia, quàm lætum lubentemq. Lipsium tuum fecisti! oculis opus sit vt credas, manus hæc non est exprimendo. Ergo tam amicas, post tam longum interuallum, litteras? ô candorem, ô fidem! Atquin ego nec esse te, nec talem certè in me esse, in omnium illîc amicorum silentio, iam sciebam. Caussam dicis candidè, & gaudeo, atque etiam approbo. Quid enim excusem? offendimus diuturnâ illîc morâ: & cùm fluctus isti magni nos eiecissent, stationem illam habere fortasse licuit, non licuit portum. Sed purgat animus inprimis iste, Deo teste, propior semper bonis: tum etiam fortis hæc mea discessio, fortis? imò pæne violenta. ita me eripui iis, quà vi quà astu, qui arctis lentisq́ue vinculis detinebant. Deus mi Couarruuia fuit, Deus qui adiuuit. Ego & mea (mea, id est scripta & libri) iam salui sumus:

mus: nec Leodici vltrà, ſed quod gaudeas, Louanij in ipsâ bonorum arce. Nunquid magis palàm poſſum oſtendere me eſſe, qui ſum? id eſt, pietati & regi conſecratum? Atque ego (Deus faueat) hanc mentem habebo, quamdiu vitam. In ſcriptis noſtris ſiquid obſcuri aut ambigui eſt, aut ſiquid etiam praui; declarabitur, affirmabitur, corrigetur. Crede firmiter,

*Τοὶ γὰρ ἐγώ τοι ταῦτα μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύω.

*Nam tibi firmiter hæc, animíque ex mẽte, profamur.

De me hactenus. Illud in litteris tuis & nouum & iucundiſſimum, de viro Principe Ioanne Siluâ Comite Portalegrenſi: quem non amicum ſolùm litteris, ſed etiam nobis ſignificas, rarum in illuſtribus illis hodie bonum. Atque is, quòd meas etiam ad te miſerit, quàm me deuinxit? Si occaſio eſt, ſignifica: & non moris dicíſque cauſsâ, ſed ex pectore, pectus hoc illi dona. Amamus veneramurque meritò tales, olim in veſtrâ gente crebros: cur non nunc? & ad laudem militiæ, quâ per omnes, imò ſuper omnes, gentes florent, hanc quoque adiungunt ſapientiæ & litterarum? Fiet paullatim, ſpero; vtique cùm Principem noſtrum ire hanc viam audio, & inſtitui fingíque optimis artibus, quæ culmen illud ornent. De ſtudiis noſtris ſiquid quæris; paramus ordine dare Hiſtoricos pleroſque priſcos: & nunc velut extra ordinem damus tres libellos de *Cruce*. quo argumento? inquies. mixto, & partim ſacram, partim profanam hiſtoriam ijs illuſtramus. Quidquid in ſupplicio illo olim fuit,

*Ἐκ τῶν ποδῶν εἰς τὴν κεφαλήν σοι πάντ' ἐρῶ.

*A pedibus vſque ad verticem tibi dixero.

vt cum Ariſtophane dicam. Videbis breui, ſaluebis, & me amabis. Louanij, III. Idus Octob. ∞. IↃ. XCII.

EPIST. IX. *Romam.*

CAESARI BARONIO. S. D.

IAMDIV eſt cùm animo feci, quod re nunc præſto. Scripſi inquam ad te, & coire volui amicitiæ quoddam fœdus. & nónne me inuitet virtus & eruditio tua multiplex, & clara per Chriſtianum orbem? Addo iam & beniuolentiam, quam nuper oſtendiſti palàm, in re meâ curandâ, & cõmendandâ. Quod ad famam meam pertinere viſum, id vltrò ſuſcepiſti, & laboraſti pro me, quaſi pro amiciſſimo, aut ipſo te poſſes. Ego hæc non ſcribo in obliuio-

obliuionis aquis: amo te iam olim magne Baroni, & deinceps magis magiſque volo. Sum nunc denique purus, inter puros: & hoc quod agitatum de *Politicis* meis corrigendis, ipſi fecimus, vti amicus noſter(nam & tuus certè.) *Henr. Cuyckius*, eximius Theologus, dicet aut ſcribet. Ad ſummam, amo te & colo: vt alterum mihi facias, te rogo. Louanij, III. Kal. Iun. ∞. IↃ. XCIII.

EPIST. X. *Patauium.*

VALENTI ACIDALIO. S. D.

TV verò quid facis mi Acidali? Amicitiam meam ambis? abi, abi, fruſtrà: quid ita? iam diu habes. Teſtor Kalendas anni huius auſpices, & ita mihi felix ille eat, vt te amaui cùm primum fætum illum ingenij tui vidi, *Velleianas Notas*. Leuiculas, inquis. Audacter dicito, & in hac modeſtiâ conſta. O ornamentum iuuentutis, pudor: ſeges veræ gloriæ & doctrinæ! Alij, inquam, omnes meliùs de te, quàm tu ſentiant: & ſic parua tibi videantur quæ feceris, vt maiora cottidie poſſis. Vix autem faciet, qui facere ſe iam putat. Sed ad amorem. in clauſulâ illius libelli tui, quàm veri & viui ignes? ſenſi, tetigi, & me quoque iamtunc accenderunt. Quid nunc, cùm ventilas eos velut flabro ſuauiſſimarum epiſtolarum? vno veroque verbo, Amo: & velut ad aras tibi, cum poëtâ, ſpondeo:

*— σέθεν οὐκ ἐπιλήσομαι, ὄφρ᾽ ἂν ἔγωγε.
Ζωοῖσιν μετέω, καί μοι φίλα γούνατ᾽ ὀρώρει.

** —tui haud capiet me obliuio, quã diu Inuiuis fuero, & mea cara hæc membra mouebo.*

Certè, naturâ ipsâ duce, amo ingenia, quæ rectiora video, & ire ad bonam famam. Ianum Guilielmium, popularem tuum, quanti fecerim, ipſe ſciuit, atque etiam poſteri, ſi vita aut gratia meis ſcriptis. Tu ſuccede. quoniam Deus illum eripuit, optimum æuo peſſimo, & conſtituit in fælici illâ ſede. Nos quoque (an aliquid vaticinabor?) breui illuc imus, vt valetudo hæc dictat, vacillans, tenuis: tu viue noſtri memor, & vale. Louanij, Kal. quas dixi anni ∞. IↃ. XCIII.

EPIST. XI. *Romam.*

FRANCISCO BENCIO. S. D.

MIHI verò exclamare magis lubet, O negligentiam, ô perfidiam! & nondum meas tibi redditas eſſe? tibi vni? imò

& Baronio & Bellarmino, ad quos vtrosque scripsi. Quid autem scripsi? benignè & candidè, quod in animo sentio, rem totam me permittere arbitrio ipsorum. Misi tamen & notas, vti hîc correximus, censore publico Henrico Cuyckio approbante. Mi Benci, alibi molles fortasse simus: in re pietatis, sic vt ferrum. Prima illa & summa opinio est, nihil hîc sapere præter id quod Ecclesia prisca, id est nostra. Nam qui aliquid libauit è Patribus aut Conciliis (nos fecimus) scit illam esse vnam. Sed frustra, opinor, hæc itero, & nostras iam accepistis: nostras, inquam, nam Cuyckius adiunxit. Accepi nunc nuper epistolam à Stanislao Rescio, Deus bone qualem, & quàm non eleganter solùm, sed nouiter scriptam! Me in Politicis imitatur, & frustula sumit ex auctoribus priscis, atque ea nectit. me imitatur? imò superat, & coronam hanc è capite meo illi dono. Ecce ad eum litteras vicarias, virum & titulum probè non noui (scripsisti Legatum Regis Poloniæ esse) ergo tu pro me inscribe, & decõrum hoc serua. Idipsum proximis tuis significa, quia percolere amicitiam cum illo viro mihi est in votis. Salue mi Benci, & per te quoque tuasque preces fac me magis saluum. Louanij, XIII. Kal. Septembres, ∞. IϽ. XCIII.

EPIST. XII. *Neapolim.*

STANISLAO RESCIO, *Legato Regis Poloniæ.*

OBSTVPVI ad tuam epistolam, & vt legere cœpi, statum non tenui (rem narro) sed resilui & retrocessi. Téne, aut quem alium, in hoc genere tam subtiliter, tam scitè, & tam familiariter etiam loqui? Cæcidisti me in meis castris, fateor; & aut triumphum de me cape, si pergis: aut ciuicam, si seruas. Non hæc sunt verba. quis tu in alio trito genere, qui in hoc subito & inopinato sic excellis? Sed in laudes tuas parco, quas in me quidem congessisti nimis benignè. O vim amoris! nam is elucet in tuâ epistolâ, & video eum vt si in ipso corde. Ille est, qui hæc iudicia tibi dictat, ille qui ad me mittit, & iubet petere, quod debebam deferre. Sed in ordine peccatum sit: in re non præuertes, & pari passu tecum decurram stadium hoc amoris. Nam eum quoque affectum in me cadere, Bencius tibi dicet, qui de religione non celauit. Ea prisca in nobis est (sepone omnes curas) & erit, auctore ipso

ipſo fidei adiuuante, quamdiu ero. Enimuerò quem modicè peritum antiquæ hiſtoriæ & eccleſiæ, in Græcis Latiniſque Patribus verſatum, ceperit hæc nouitas? quæ ſurrexit ad turbas, vtinam non exitium, Europæ. Nos abhorremus, & claro fortique exemplo docuimus, auulſi à locis in quibus ea erat. Ad bonos venimus, etſi iacentes & exhauſtos: quia finis mihi non ditiori, ſed meliori eſſe. Gratia tibi magne Deus eſto (tuum hoc munus:) nunquam alacrior aut erectior fui, quàm in iacente hac publicâ & priuatâ noſtrâ fortunâ. Sed publica, vt ſpero, reſurget: & à quâ parte æquitas ſtat, felicitas etiam ſtabit. Ego intereà in quiete, libris ſcriptiſque noſtris inuolutus; quę voluptati mihi ſunt, vt pietas ſaluti. Hanc ſalutem toto animo tibi voueo, & meipſum deuoueo deinceps tuum. XVII. Kal. Septemb. ∞. IↃ. XCIII.

EPIST. XIII. *Antuerpiam.*

PAVLO MONELIAE *Genuenſi Patricio* S. D.

ANTVERPIA veſtra plures amicos mihi dedit & nuper oſtendit, quoſdam veteres, quoſdam nouos; atque inter hos te, mi Monelia, animo planè meum. Affectus tuus in me, & bonas artes, ita clarus & ardens eſt, vt Pyrrho ſi ſim vix dubitem, & redamare cogar ſic amantem. Facio profectò, & hoc in chartâ iſtâ conſigno & teſtor. Italia veſtra plura ingenia ob omni æuo dedit, & aluit: fac vt tuum inter ea cenſeatur, & Ligures quoque veſtri veniant in hanc famam. Habes inter tuos, qui eminuerunt, aut eminent: atque inter eos ſcriptorem hiſtoriæ Luſitanicæ, mihi prudentem & probum. Tua quoque vidi ad ius ſcripta, laudanda profectò, ſed hactenus, vt gradus tibi ſint ad maiora, non vt meta. Ætas adeſt, ingenium, induſtria, opes etiam; id eſt, omnia quæ ducere te ad alta aut ad ſumma poſſint. Hortor & faueo; ſiquà poſſum, etiam iuuo. Experire. Louanij, Nonis Nouemb. ∞. IↃ. XCIII.

EPIST. XIIII. *Mediolanum.*

IO. BAPTISTAE SACCO S. D.

QVOD te non fugit, varias, & à ſummis etiam viris dignitate aut doctrinâ, litteras accipio: ſed tuę me inter primas de-

lectarunt, & voluptatem inopinatam animo infuderunt, Ioannes Baptista Sacce. Quid ita? non ob caussas, quæ tibi cum aliis communes, sed ob vnam hanc eximiam, & in te propriam; quòd in eâdem domo & familiâ egeris magni illius viri, heu quondam nostri. Pectus meum mouit ea lectio. quia mortuum etiam nunc colo & veneror, & manes illius æternùm mihi sancti. Benè fecit mihi, fateor: mihi, parum est, sed etiam reipublicæ, & toti, vt verbo dicam, Christiano orbi. O consulta eius consilia! quibus vtinam aut semper, aut non tardè vsi essent magni reges! Prudentiæ imaginem in terris si quis pingere aut cernere voluisset, credo eundum fuisse ad hunc nostrum. Iam animus quantus, & quàm altus? pariter vt corpus. Quid probitas & benignitas? summa. quis amor in artes & litteras? magnus: & eò minus mirandus, quòd plerasque illas sciebat. Pulchritudinem peruiderat, & ideò amabat. Sed vide, quàm in ipso initio eam extra calcem: te alloquor, & de alio loquor. Hoc ipso disces, quàm magni mihi illa caussa, quam amicitię nostræ prętendis, quòd ille apud me tam magnus. Seriò & ex animo loquor. Amauit te? te amo. Amasti illum? magis etiam amo. Et accedunt hæc alia, quòd mea & me æstimas, & vltra pretium suum (cur rem non dicam?) dilaudas. dilaudas tamen cum iudicio, & liberè etiam aliquid mones. Hoc est, non dicis te amicum, sed probas. Illa ipsa quæ de religione suggeris, iam aut vidimus, aut moniti ab aliis sumus; & *Politica* nostra recuduntur, cum immutatione aut lenitione, quà erat opus. Tibi nihilominus gratia. & tales mihi sint amici, qui vtroque calculo vtātur, albo & nigro etiam cùm est opus. Nam laudare in promptu est, & sine labore peragitur: iudicatio cum intentione & peritiâ est, & virum quærit. Scribis deinde de iudicio quodam nostro, quod super *Consolatione* feci, falsò (ita sentio, & sensi) Ciceroni inscriptâ. Moueri te auctoritate meâ scribis, sed requirere tamen caussas, quibus eò sim inductus. Prompsi eas, mi Sacce, iam olim, & publicè vulgauit Plantinus noster in eo ipso libello, quem excudit. si voles, pete. Etsi fortasse quædam etiam illîc calida: vt est ratio mea scribendi, præsertim in epistolis, nec nego: ne excuso quidem, ne bis peccem. Verè hoc quoque notas in epistolâ, vbi de eâ re *παρέργως: sed quid faciam? candidè hoc apud te promo, talia ista impetu & calore quodam scribimus. Neque id peccatum fortasse;

* *obiter.*

tasse; sed illud, quòd vulgamus. Amici inducunt & trahunt, mollem naturâ, & facilem sequi. Sed & illud audi liberè. miror vos viros tales, æui & iudicij maturos; eruditione perpolitos (talem enim & *Folianum* habeo) ambigere in istâ re, quæ mihi extra litem videtur. Affectus aut præsumptiones ponite: quid in eo libello, re aut dictione dignum Tullio? vulgare aut frigidum totum negotium. nec excuset vir doctus, quòd in dolore. Ille verò faces etiam admouet, & facit omnia magis excitata. Quis auctor tamen sit, haud temerè dixerim; suspiciunculas moui. & vos vel nunc dicite, vbi vetus illud & primogenium exemplar? vbi repertum? à quo? quis asseruat? Vnum id argumentum commenti, nisi profertur; vna reuictio nostra, si profertur. Aliâs, nemo ab animo hoc impetrabit, vt Tullij esse cẽseam, in quibus vim & spiritum Tullij non sentiam; & nihil pro illo viro, cui in facundiâ simile non natum, non nascetur: post quem, vt ille verè canit,

Conticuit Latiæ tristis facundia linguæ.

Sic ego sentio: nec assentiendi cuiquam legem pono. Vltrà in hoc certamen non descendo, nec habeo tanti. Iam in fine, quo magis amorem promas, inuitas amanter in tuam patriam, & in Italum illud solum: laudatum & amatum nobis semper, sed patria hæc tenet, in quam redij, & scito Louanij, in priscâ Academiâ (vt nunc appellamus) publicè me docere. Rex, & patriæ Ordines, honesto auctoramento me habent. Inuitarunt nuper & Veneti, & summus noster Pontifex; sed excusaui, & valetudinẽ etiam prætexui, vtinam non verè. Illa nobis vacillat mi Sacce, firmanda cùm Deo videbitur, & tum quoque in scriptis à nobis exspecta aliquid magis firmũ. Vale V. C. Louanij, prid. Kal. Feb. an. ∞.IↃ.XCIIII.

EPIST. XV. *Venetias.*

Ad III. *viros Instauratores Academiæ Patauinæ.*

MAGNO me honore afficitis, cùm in locum & successionem magnorum illorum vocatis, *Sigonij*, *Robertelli*, *Bonamici*, luminum non Italiæ solùm vestræ, sed Europæ nostræ. Agnosco non beniuolentiam modò, sed hoc ipso beneficium; quoniam, quod in vobis est, datis, cùm capere sit in manu nostrâ. In manu? addo etiam in mente, & voluntate. Cur non igitur fit? quia vires,

& valetudo, negant: iſta quidem pertinaciter triſtis, & illæ imbecillæ. An decipiam & fruſtrer vos? Lipſium vocatis & exſpectatis, & adferam eius vmbram? bonâ fide hæc profero. Si benignus, & in omnia potens ille Deus, iſta duo ex voto mihi daret, omnia eſſent pro voto veſtro. Scio equidem apud vos medicos eſſe, peritiâ primos; ſcio benignum Patauij aërem; fontes in viciniâ & thermas: & quid non ad ſanitatem, aut voluptatem? Sed chronici & diuturni iſti morbi, quàm remediis nullis aut peritiæ cedant, periti veſtri medici ſciunt. Ad ſummam, vnum hoc excuſo: in cetera vtimini Lipſio, Ill^mi & Cla^mi Domini, tu nominatim Ioannes Michaeli, vt veſtro. nec vulgi more prolatum hoc ſcitote. Louanij, Prid. Kal. Mart. ∞. IϽ. XCIIII.

EPIST. XVI. *Venetias.*

IO. MICHAELIO, *Equiti, Procuratori Sancti Marci, III. viro inſtaurandæ Academiæ Patauinæ.*

MVLTA ad me ſigna beniuolentiæ tuæ perferuntur. Amici, qui inuiſunt ab iis partibus, loquuntur; litteræ alienæ teſtificantur: quid opus eſt? tuæ ſic palàm præferunt, vt manu tangere & tenere videar hunc affectum. Benè ſit litteris, quicquid earum in me eſt: quæ tales viros inclinant & iungunt. Atque vtinam votis tuis fas obſequi, quæ in Italiam & ipſam Scholam veſtram ducunt! Perhoneſtum mihi in eâ luce ſpectari: & quiuis etiam tenebrio, pænè dicam, ibi illuſtretur. Quid tamen me tenet? quæ publicè dixi, & priuatim candidè, imò ſanctè, apud te reuelo. Valetudo mea eſt, quæ incitatum hunc animi curſum inhibet: mala & præceps, non ſolùm anceps, & deterior etiam quàm in primore fronte exhibeo & oſtendo. Sicut ſtruthionem aiunt volandi ſpeciẽ habere, non volare: ſic de me dixerim, in adſpectu ſanum aut medium, in re non eſſe. Miſerare. & vbicumque ſum, tuum cenſe: tuum tantùm? imò & tuorum cenſe: quia certè hoc agimus, vt quicquid poſſumus, diffundatur ad plures & proſit. Sicut in publicam popularemque viam omnes ſemitæ conueniunt: ſic ſcribẽtium noſtræ ſtipes, in commune generis humani ærarium inferuntur. Itaque vſu etiam me veſtrum interpretare: animo quidem, VTI IS OPTIMVS MAXIMVSQVE EST,
do

do me vobis ac dico. Ill^me Domine salue, inclytæ Reip. tutela & decus. Louanij, prid. Kal. Mart. ∞. IↃ. XCIIII.

EPIST. XVII.

Bononiam.

VLYSSI ALDROANDO S. D.

NOMINE & famâ mihi notus fuisti, vir eximie, priusquam scriptione. Etsi enim absumus, locorum vasto spatio disiuncti; tamen commeantium multitudo est, & eorum præsertim, qui è nostrâ iuuentute ad vos se conferunt, optimarum artium caussâ. Ex eo numero Hadrianus Romanus, & Thomas Fienus, vterque nunc medici titulo donatus, sæpe mihi laudes tuas prædicarunt, & seriam atque ab ambitione remotam doctrinam. O mi Aldroande, quàm suaue est, variis præsertim his epulis pasci? & animum permittere ad res superas, medias, inferas, & quicquid spirituum aut animantium iis continetur? Tu cottidie facis, & arcanum illum naturæ sinum excutis, fructus quoque effusurus aliquando in publicum & nostrum bonum. Atque vtinam sint Reges & Principes, qui fuerunt! non teneret te caussa illa ab edendo, quæ nunc tenet, & thesaurum hunc redimerent vilioribus his thesauris. Sed bonâ fide, languet optimarum rerum artiumq. amor, vt ipsę res optimę; & quidlibet in pretio magis est, quàm quod pretio nullo digno æstimetur. At nobis ignoscendum est nostrisque, quos ciuilis iste Mars vexat, & auertit ab omni honestâ atque altâ cogitatione: vestri Dynastæ, in gremio ipso pacis, cur neglegunt? cur Italiæ hanc famam detrahunt, non coluisse solùm semper, sed excitasse ingenia & artes? Sed est cursus hic nunc rerum, & lex quædam, nisi fallor, mundi: vt honesti honestaque iaceant, & exsurgat quidquid turbidum est, aut prauum. An ea quoque lex, vt optimæ artes à nobis vobisque abeant, ad orbem secretum magis & longinquum? Mihi crede, incipiunt, & frigidus ille Septentrio excolitur, & nouo hoc amore inardescit. Quid ad ista me diffundo? amoris est, & iamnunc familiariter apud te loquor. quem amorem firmum apud me futurum polliceor tibi, vir eximie; & te, qui tuum aperuisti, eódem hortor. Vale. Louanij, IIII. Kal. Sextiles, ∞. IↃ. XCIIII.

EPIST.

EPIST. XVIII. *Bononiam.*

FLAMINIO MORO. S. D.

VNDE, quis, & quare, ad me scripseris, statim in fronte epistolæ tuæ vidi. Locus, Bononia, vetus & vera studiorum mater; tu, minimè omnium quod * diceris, sed scientiæ & sapientiæ alumnus; caussa, amor in me & mea, quem acrem profectò præfers. Hæc omnia, an grata mihi, quæris? sunt mi More, sunt: & vel vna quælibet ista res traxerit me ad redamandum. O Italia, quam olim insedi, si nunc videam! si oculis vsurpem insignes aliquot viros, mei sic amantes! profectò exsultem, & non capiam gaudij mei modum. Vnde tamen hic in me fauor, nisi à numine? Deus est qui impellit, & benigni cælites: quos scito mi More, piè & purè à me coli, id est ritu prisco. Opinionum hæc aura pestilens, quæ cælum nostrum infecit, me non afflauit: & inter ægros multos & caussarios sanus ambulo, in hac quidem parte. Argumentum tibi dabunt libelli nostri de *Cruce*, quos vel hâc caussâ scripsi, vt præcones testesque essent, non doctrinæ meæ, sed auitæ pietatis. Ergo tu non solùm ita senti, sed vt alij sentiant facito, pro virili quidem tuâ parte. En manum meam, en affirmationem. non fallimus in his talibus, in quibus se primùm fallit, quisquis alios conatur. O miser, qui aliam hîc linguam habet, & mentem! Sed vt, quæ caussa scribendi tibi fuit, in eâ desinam, amo te amantem, & id quoque fide priscâ. Vale. Louanij, IIII. Kal. Sextil. ∞. IϽ. XCIIII.

** Morus, id est stultus.*

EPIST. XIX. *Mediolanum.*

FREDERICO BORROMEO *Cardinali* S. D.

GRATAM tibi fuisse scriptiunculam nostram, id verò lætor, nec tamen miror. Pro ceterâ humanitate tuâ est, quâ me amplexus & amasti, & vltrò ad scribendum prouocasti. Ego verò illi respondeo, amore tantùm? imo & cultu: quorum alterum affectui debeo, alterum dignitati. O Italia semper hoc nomine felix, quòd non ingenia solùm habuisti, sed etiam qui fauerent, & fouerent! Nobis hoc deest, liberè dico, qui diuturno isto bellorum æstu inuoluimur, & perit apud nos, quidquid elegans aut

aut honestum. Vtinam illa tantùm! sed maiestas imperij, & ipsa pietas periclitantur: si vnquam, rebus nostris infirmis, & spectantibus lapsum. In Deo spes est, atque eo solo. nam humana, non dicam auxilia, sed & consilia valdè labant. Vos auditis haud dubiè, nec lubet hæc publica & tristia in epistolâ edissertare. Illud me in tuâ pupugit, de Bencio: de quo iam anteà audieram, fateor, sed parum certò, & spes adhuc aliqua frænabat dolorem. Qui nunc erumpit, & agnosco ac toto animo profiteor, amisisse me inter amicos tempore, fide, ingenio primum, aut certè iuxta primos. Mi Benci, quæ tibi mens sic abeunti? me præeunti, qui tot iam annos langueo, & fatum meum exspecto? Sed scilicet plus impuri & terreni in me, quod depurandum sit; te ille Deus, in sanctitate istâ vitæ, vocauit ad puras & æthereas sedes. Salue, salue, & vt nos tales aliquando, aut potius breui, precibus tuis adiuta. Quò abeo? abstrahor à te Illustrissime, sed per te, qui pectus mihi fodisti Bencij mei mentione. quod sic apertum tibi consecro, & quicquid Lipsius, aut in Lipsio, tuus est & tua. Louanij Kal. Sept. ∞. Iɔ. XCIIII.

EPIST. XX.

INNOCENTIO MALVASIAE, *Nuncio Apostolico.*

VT legi litteras, quas ad me dedisti, variè fateor me affectum, & velut distractum. Gaudium mihi fuit, in vocatione tam honorificâ, & iudiciis talium virorum de me benignis. Quid ad gloriam mihi amplius, ad commoda vtilius, quàm in vetustissimam & celeberrimam Academiarum venire? quæ non falsò se dicit, & inscribit, *studiorum Matrem*. Ego totam Italiam vestram amo, & veneror: tacitâ quadam inclinatione naturæ, tum etiam ob illlaipsa studia quæ colimus, quibus fons illinc & sedes. Quòd si voto meo dirigenda vita sit (sed Deus, & id quod fatum vocamus, superant:) Italia me videat, teneat, cineres etiam meos cōdat. At enim multa obstant, quæ pro prudentiâ tuâ, me tacente, vides. Et possum fortassis reliqua vincere: vnum illud de valetudine, forte & decretorium est, vt ita dicam. Ego ille imbecillus, in decennali amplius languore, atque eo pessimo, & qui pertinaciter spernit curam, quî veniam in Italiam vestram? & si venerim,

quid faciam? Par esse muneri imposito possum? par opinioni conceptæ? diffido. Hæc caussa vna est cur tardem & abnuam, & votis vestris non iungam mea vota. Deliberabo tamen etiam, & Deum in consilium, imò & in auxilium, aduocabo: si fortè sub vernum tempus vires aliquas maiores mihi donet, aut spem de valetudine firmiorem. Interea priuatim, gratias equidem habeo pro benignitate in me tuâ, quam ex ipsâ scriptione vestigiis totis colligo: & ex animo addictum me esse & fore, veraci calamo consigno. Ill^me & Reu^me Domine in bonum publicum, & tuum, vale. Louanij, VIII. Kal. Mart. ∞.IↃ.XCV.

EPIST. XXI. *Bononiam.*

FRANCISCO LEONINO S.D.

QVOD me compellas, nobilissime iuuenis, proficisci video ab amore virtutis & litterarum. Ideò te iure amo, qui sic ista. Vnâ in re nolim te falli, si eximia illa duo in me esse censes: non sunt: sed cupido tamen eximia, & omnem vitam hoc egi, vt eas mihi parte aliquâ conciliarem. In Italiâ vestrâ (felice artium virtutumque parente) illi viri sunt, quos meritò admireris, quos ad imitandum proponas, generosi & honesti omnis exemplar. Siquid tamen aut ego cogitatus, aut scripta mea lecta eò faciunt; gaudeo, & perennem mihi hunc fructum studiorum opto. Vnus enim ille mihi finis, non vt maior, sed vt melior fiã, & alij per me tales. Vale nob^me iuuenis. Louanij, postr. Kal. Mart. ∞.IↃ.XCV.

EPIST. XXII. *Bononiam.*

ÆNEAE VIZANIO *Doctori Medico* S. D.

DVO me fateor in scriptione tuâ miratum, & quòd scribis, & quòd sic amas. De isto magis, quia me & mea qui noui, vix reperio quidquã magni, quod conciliet mihi viros istos magnos. At benignitas vestra est (non enim iudicij error) quæ impellit ad amandum etiam eos, qui alta & honesta amant: & cupido apud vos gratiæ locum inuenit, non solùm effectus. Longùm mihi hæc alloquia, hæc testimonia sint: quæ velut stimulos habeo, ad pergendum in duplici hac viâ Scientiæ & Virtutis. Iungo enim quà

possum,

possum: nec Deus ille velit, posteriorem hanc à me vnquam dis-iungi. Prior illa voluptatem in animis gignit, hæc fructum; illa dum viuimus, hæc cùm viximus etiam vtilis opportunaque est. Vtramque in te esse Vizani, vel hinc colligo, quòd studiosos & candidatos earum ames. Fac mihi semper, & cum fænore affe-ctum eundem à me refer. Louanij, postr. Kal. Mart. ∞.IↃ.XCV.

EPIST. XXIII. *Bononiam.*

MELCHIORI ZOPPIO S. D.

QVOD me & mea amas, sed cum iudicio, id verò amo, & in animo isto laudo. Etsi enim me fortassis sine exceptione amare possis, & toto quod dicunt, pectore: tamen in meis profe-ctò aliud est, imò clamo, cum iudicio, & alibi notâ, legenda esse. Nam mi Zoppi, quid sumus nos omnes, qui aliquid esse vide-mur? homulli, & in quibus æthereæ illius partis aliquid emicat fortasse, sed non sine adiunctâ terrenâ suâ fæce. Itaque caligo, hæ-sitatio, error, agnata sunt nobis: & nihil tam eximium ab homine eximio, in quo non ea deprehendas: Atque ego vt liberè ista fa-teor, sic libenter inspici ac tangi ab aliis patior: nec sum ille mei admirator (ah, absit) qui extra iudiciorum aleam me ponam. Subijcio, subijcio; & si vlla virtus placita mihi vnquam aut pla-cet, ea Modestia est, & apud te testor. Si coràm me videres, & ser-monis morumque meorum arbiter esses: idem diceres, nec aliud mihi magis vindico quàm istud. Itaque de Plauti altero loco, li-berè fateor, me quoque iam aliter sentire: de altero hæsito, nec fir-mum video cui innitar. Tuum studium rerum talium & inqui-sitio grata fuit, amor & affectus in me gratissimus; quem ita mihi serua, si meum tibi reddo. Louanij, postr. Kal. Mart. ∞.IↃ.XCV.

EPIST. XXIIII. *Bononiam.*

VLYSSI ALDROANDO S. D.

QVOD libente animo ad vos soleo, dolente & tardante nunc scribo. Caussa, quia quæ vultis velle non possum, & cogor nunciare, quod sit præter animi vestri sensum. Quid id est? fru-strà circumeo, me non venire. Mirum & pænè dixerim miserum

negotium, volumus vtrimque, nec fit quod volumus: quia aliquis ſupra nos & contra nos vult, cui non repugnamus. Rex eſt, & eius Conſilium, qui me hic ſiſtunt, qui ſuum eſſe habitatione volunt & incolatu, vti ſum natiuitate. Succumbimus, mi Aldroande, tam grandi auctoritati, etſi Italiam, & Bononiam veſtram, in intimis iſtis ſenſibus amamus. Addo valetudinem, ſic affectam (non mentior) vt credam me, Homeri verbo, μινυνθάδιον & breuis vitæ ac moræ in hac terrâ eſſe. Quid me commoueam, quid vos alioſque excitem, & mox deſeram, vix à vobis viſus, aut certè non benè inſpectus? Externa mea, facies, verba, habitus, modica ſunt, nec pro exſpectantium opinione: in ſcriptis, & publicâ actione, fortaſſe aliqui ſumus, & oſtendit ſe illîc, ſiquid in nobis melioris auræ. Ah, cur non licet mihi theatrum illud ſano celebrare & vegeto? ſpernerem omnia, & aut ſoluerem vincula aut rumperem, quæ me ligant. Nunc vetus illud fiat & ſapiens, * ἕπου θεῷ, & quò ille ducit aut abducit, ſequamur. Quæſo, ac per ſanctum Amorem rogo te, mi Aldroande, ne aliter interpretare: & ſcito me affectu veſtrum eſſe, cùm re non poſſum. At tuus ſum priuatim etiam, inter primos: ne deſine amare me, qui aliam & interiorem amandi cauſſam habuiſti. Louanij, XI. Kal. Iun. ∞. IϽ. XCV.

* Deum ſequere.

EPIST. XXV.

IACOBO MARIAE CAMPANACIO, *Bononienſi Senatui à Secretis.*

QVOD litteris tuis beneuolè & prudenter ſcriptis (fateri debeo) me affaris, gratiam habeo mi Campanaci; & ſentio quantum obliger vobis, qui velut conſenſu & conſpiratione ſic me amatis. Amatis tantùm? imo & honoratis. Vocatis enim in locum, quem primarij Italiæ, vel Europæ potius, viri inſederunt: quod magni equidem facio, & (teſtor Deum) iubet hic animus & impellit parêre. Quid tamen diſſimulem? teneor & obligor à rebus meis, ab vxore & familiâ, à Rege & Ordinibus patriæ, denique à valetudine: vt non ſim expediendo. Trahitis vos abſentes, iſti præſentes validiùs retrahunt, & aſſertum eunt ſibi. Obſecro te Vir prudentiſſime, tu quoque hæc conſidera, & cogita rumpere iſta non fortis ſolùm viri eſſe, ſed felicis. Hoc poſtremum

Deus

Deus fortaſſe mihi abnuit: quem alioqui teſtor, cumulum me felicitatis habiturum, inter inſignes iſtos viros & Italiæ apices, ſi in vrbe veſtrâ conſeneſcam. Senatui tuo ſi in occaſione hoc indicas, beneficium mihi dederis: & maius, ſi pro meo non tuo ſenſu, id eſt fortiter & ad ſuadendum, hoc dices. Scio enim & te inter cupidos mei eſſe, eoque minus aptum cauſſæ approbandæ. Louanij, VII. Kal. Iun. ∞. IϽ. XCV.

EPIST. XXVI. *Patauium.*

VALENTI ACIDALIO.

QVID tu ais? redire te? at vix etiam viſa tibi Italia eſt: certè non eius præcipua pars, & inclyta illa Roma. Faciam tranſiens, inquis. Meo conſilio, inſideas potius & inhabites, & fiet cum tuo bono. Scito certò, neſcio quem genium loco illi eſſe qui ingenia poliat, iudicia formet: & in iuuentute experti nobis videmur. Præmia etiam ingenio tuo vis? illinc pete, & aureum vellus Iaſon refer, ſed ſine vllâ Medeâ. Addis de quodam qui *Politica* noſtra carpat, & minetur cõtrà ſcribere. Itane? faciat. ego ſolidum hoc corpus puto, & quod non metuit Saturnium aliquem dentem. Sed mi Valens, ita res eſt. vbi melior fama ſurgit, adhæret ſtatim altera: & ignaui atque ignoti tantùm ab eâ immunes. Vt piratæ in mari onuſtæ naui inſidiantur, vacuam neglegunt: ita hîc fit. Poëta hoc pulchrè:

* Τὲς ἀγαθὲς ἄλλος μάλα μέμφεται, ἄλλος ἐπαινεῖ.
Τῶν δὲ κακῶν μνήμη γίγνεται ἐδεμία.

* *Namque probos alius carpit malè, laudat at alter; Prauorum porrò mentio nulla hominum.*

Hoc ſolemur nos, & illum mittamus: certi, nihil placere omnibus, *præter placentam* (veteri verbo) *& vinum.* Sed heus, de *Martiali* quid tu monſtri? edi illum in viciniâ veſtrâ cum meis *Notis*? Numquam ſcripſi, numquam miſi: & miror te quaſi ambigentem quærere. Nonne hîc ad manum familiares mei Typographi ſunt, quibus commendarem? Fraus aliqua eſt, & fortaſſe è libris meis collectanea, quibus titulum hunc imponunt. Quæris in iſtâ occaſione de poëtæ eiuſdem loco, in Cotylum quemdam, qui ſcitus & bellus videri affectabat:

Qui ſcit, quam quis amet, qui per conuiuia currit:
Hirpini veteres qui bene nouit auos.

Quis iste, inquis, *Hirpinus*? non è familiâ aliquâ Romanâ, ne erres, (etsi ea quoque fuit) sed equum hîc intellegit in Circo nobilem, & multarum palmarum. Nam ea etiam insania, vt stemma & proauos equorum talium quærerent factionarij, atque inter se celebrarent. Statius in Siluis:

— Romulei qualis per iugera Circi
Cùm pulcher visu, TITVLIS GENEROSVS AVITIS,
Exspectatur equus: cuius de STEMMATE LONGO
Felix emeritos habet admissura parentes!

Ecce. vides *titulos auitos*, & *stemmata* spectata in his equis? De *Hirpino* etiam, propriè Iuuenalis: - *Corithæ posteritas & Hirpini*. sed clarissimè lapis vetus, quem Romæ olim vidi & exscripsi, iste:

AQVILO. N. AQVI		HIRPINVS. N. AQVI
LONIS. VICIT. CXXX		LONIS. VICIT. CXIIII
SECVND. TVLIT	*Hic in medio vir est*	SECVNDAS. TVLIT
LXXXVIII.	*(conditor factionis*	LVI. TERT. TVL
TER.	*Russatæ) qui dextrâ ba-*	XXXVI.
TVL.	*culum, sinistrâ pabulum*	
XXX	*tenet: & vtrimsecus duo*	
VII.	*assilientes equi.*	

Habes ipsum hîc *Hirpinum*, atque adeò eius auum *Aquilonem*. Nam illud .N. in lapide *Nepotem* notat. Vides & palmas vtriusque, & plures etiam in auo. Sed accipe & vltrò locum alium in eodem poëtâ. Lib. x. Epitaphium est matronæ cuiuspiam, atque ea loquitur:

Bis mea Romano spectata est vita Terento,
Et nihil extremos perdidit ante rogos.

Quid vult? vixisse se & vidisse binos Sæculares? nihil magni aut memorandi, in illo Domitiani æuo. Nam Claudius ecce Sæculares dederat anno vrbis DCCC: iterumque Domitianus, quasi erroris illum arguens, DCCCXLI. Itaque anni intersint tantùm XL. Puto litterâ additâ scribendum, *vitta*: quod valdè sententiam mutet, & ad matrimonium ducat. Nam vitta, vt scis, maritarum. Itaque glorietur, se tot illos annos nuptam, & in theatris vittam suam spectatam. Vale mi Acidali, & de mansione aut reditu tuo (sed si me audis, illâ) fac me scitiorem. Louanij, IIII. Kal. Octobr.

EPIST

EPIST. XXVII. *Bononiam.*

ANGELO SPANOCHIO, *Patricio & Icto primario* S. D.

NON venio mi Spanochi,ne per ambages te ducam, & ſtatim effundam, quod tibi (addo & mihi) moleſtiæ eſt aut dolori.Cauſſæ ſunt,vtinam ne tam iuſtæ,& quas ſonticas antiqui veſtri conſulti iuris appellabant. Valetudo enim, valetudo, vt alias omittam, inprimis vrget; & hæc venire me non vult, cum exiguo veſtro aut nullo vſu. Atqui melior ibi fiet, inquis. poſſet profectò recreari aliquid ab aurâ non tam Italiæ, quàm beneuolentiæ veſtræ, qui ſic palàm & ex animo amici eſtis: ſed recreari, non firmari,& ego(nequid celem) de eâ pæně deſpero. Ad aquas acidulas iam imus,ſiquid iuuabunt: ceterùm mens, corpus, manus, omnia à tam lento & longo morbo languent. Tu vale illuſtris Spanochi, loci & profeſſionis tuæ decus. Louanij, VI. Kal. Iun. ∞. IↃ. XCV.

EPIST. XXVIII. *Bononiam.*

FLAMINIO MORO S. D.

IN dolorem me das amicis tuis litteris, mi More. Identidem vocas & reuocas, amorem & pæně iram miſces, & non ſpem ſolùm ſed etiam metum proponis. Ah, quàm non opus iſtis, ſi quod volo liceat mihi velle,dicere,facere! Non licet mi More,crede. nec aliud me tenet aut terret, quàm quæ nuper diſtinctè & largè tibi indicaui.Fidem non habes? ſupremum numen iuro & aduoco, ita eſſe. Valetudo quidem ſic affecta eſt, vt iamnunc ad Spadanas acidulas eam,vix inſtaurandæ illi (quî ſperem?) ſed fouendæ. Atqui alij, inquis, aliter credent, & loquentur. ſcio pæně quid velis. Sed cuius ſapientiæ, aut etiam fortunæ ſit, omnibus placuiſſe? omnium iudicia aut ſuffragia meruiſſe? Vt in mari alij aliâs venti, gubernator tamen rectum curſum tenet, nec deflectit mentem aut oculos à propoſito portu: ita nobis eſſe debeat,recta petere, proſequi, nec eiici viâ, aduerſante aliquâ iudiciorum aut ſermonum aurâ.Caput rei pietas,ſalua mihi eſt,&(ſpero)erit: nec tu cenſe eam, vbi nunc ſum, ambiguam eſſe, aut intutam. Louanium mihi ſedes,ipſum eius domicilium,arx,aſylum.Quidquid turba-

turbatum in his locis, hæc firmiter stetit, & vicina omnis contagio aërem hunc non infecit. Ibi sumus, ibi erimus: & si vsquam pedem mouemus (quid tempora ferent, nescio) ad te & Italos imus fortasse, etiam inuocati. Hæc ex animo More: tu me in tuo gesta. Louanij, VI. Kal. Iunias, ∞. IↃ. XCV.

EPIST. XXIX. *Bononiam.*

IO. COSTAEO, *Doctori Medico.*

TARDA & pigrâ manu scribo, me vobis negare, quod sic honestè & amanter vultis. Quid enim faciam? sum in alienâ manu, nec frontis meæ est resistere meo Regi, & Ordinibus patriæ, qui sistunt & tenent. Quid hîc sit, quid apud vos mihi futurum sit, non ignoro: sed cogor cum Vlysse Homerico, si commemini, deplorare,

Ὥς οὔ μοι τοιοῦτον ἐπέκλωσαν θεοὶ ὄλβον.

** Quod non sic mihi Dij felicia decreuerunt.*

Patiamur. vobis quidem exigua iactura, qui & alios viros facilè nanciscemini; & quod caput est, validiores, eoque diuturniores ad hoc munus. Nam mea vita (ne ominis quidem caussâ silebo) breuis est, & valetudo hæc indies afflictior, parum de eâ promittere iubet aut sperare. Te intereà amare cogor, mi Costæe, mei sic amantem, & hunc affectum mecum feram ad meliora & supera illa loca. Vidi Ill^mi Cardinalis *Palæoti* honesta verba de me, & iudicium. Obstringor summo viro, & verè inter magna lumina Italiæ vestræ. Vale. Louanij, VI. Kal. Iun. ∞. IↃ. XCV.

EPIST. XXX. *Madritum.*

NICOLAO DAMANTIO, *Brabantiæ Cancellario, Præsidi & Curatori rerum Belgicarum.*

MILITIAM meam cùm Principi inscripsissem, nec offerre eam esset in meâ manu: ad te confugi Vir Amplissime, quem subire has vices meas & decere arbitrarer, atque adeò (ignosce fiduciæ) debere. Quis nescit te eximium ibi inter Belgas esse, & patriæ nostræ res publicâ auctoritate & missu curare? Atqui inter Belgas etiam ego sum, & corporis illius commissi tibi membrum. Suscipe me, aut potius hospitem meum librum, & ad illas

aras

aras ac ſacraria te myſtagogo inducatur. Placere adſpectum ſtatim poſſe, non aſſero: fortaſſe inſpectum. & certè inſunt, quæ in materie Principibus digniſſimâ, primi produximus & miſimus in claram lucem. Cetera Pręfatio mea dicet. Ego te rogo, per communis patriæ iura, vt huic Telemacho verecundanti quaſi Mineruа eſſe velis, & apud magnum illum Neſtorem ſiſtas. Cuius iudicij libram ſi teſtimonij tui momento in fauoris partem inclinas: tibi ego, & mecum litteræ debebimus, quæ nimis diu eſt cùm apud nos, per ciuica hæc bella, iacent & languent. Erige & attolle: ita Deus te hîc felicem ad illa alta & æterna. Vale regi & patriæ, Vir Ampliſſime. Louanij, Prid. Kal. Sextil. ∞.IↃ.XCV.

EPIST. XXXI.

INNOCENTIO MALVASIAE, *Nuncio Apoſtolico.*

HVMANITATEM tuam, quâ præſens in me vſus es, ſæpe ruminor, & dolorem aliquem in animo hoc reliquit. Quid velles cum tuis & deſiderares, vidi: & idem me velle, nec tamen poſſe, hoc doleo & in animo queror. Quid faciam? multa occurrunt & interueniunt, quæ non ſinunt nos eſſe arbitrij noſtri ac ſpontis. Sumus ſub imperio alieno, in eo nati & educati: addo vires & valetudinem non ad omnia aptam: addo vxorem & familiam, denique & patrimonium & amicos; quæ omnia in oculis habere debemus, cùm de migratione, præſertim tam longinquâ, deliberamus. Et primum, quod ad imperium attinet; Regi meo ſubſum, potenti, magno, & in triplici iam orbis parte timendo aut verendo. Ille me retinet, imò liberalitate nouâ inuitat: quæ frons mea aut pudor ſit abnuentis, aut ſpernentis? Certè ante omnes illi me ratio, & mos etiam, obligat: nec ſoluimus eiuſmodi vincula, niſi neceſſitas aut ſumma ratio impellit. Quid patria? manus mihi iniicit, & iunctis ſuffragiis vetat deſeri & abire. Alterum quod poſui, Valetudo eſt. Teſtor æternum, & quod omnia videt ac ſcit, numen, me ab vndecim iam annis in aduersâ eâ fuiſſe, lento ac tabente morbo affectum; nec corpore ſolùm, ſed animo & his ingenij functionibus laboraſſe. Atqui ad eas exſerendas à vobis vocor. Quid ſi breuis & paucorum menſium, an dierum, vita mea ſit? Non ludo, ſeriò ita ſentio, decurriſſe me pænè hunc curſum. Cur vobis ſumptum, mihi moleſtiam

addam; ſine certiore aliquo fructu? Tertium, Vxor, res meæ, & amici. Obſecro te, patiaris & hæc me inſpicere, etſi priuata, in publico negotio: ſed ita priuata, vt ſine iis, aut aduerſantibus iis, haud commodè ſatis & tranquillè viuamus. Vxor igitur ætate iam decliui, & corpore parum valido; ipſa ignara ſermonis illius & rituum, ęgrè transferri & inſeri velit in nouitium illud ſolum. Addidi res meas, ſiue patrimonium & agellos, quæ à maioribus habeo: curam & inſpectionem meam iſta deſiderant, præſertim afflicta per nimbum hunc ciuilis & inteſtini belli. Denique cognati & amici non queruntur ſed increpant, & pænè impietatis me accuſent ſi relinquam. Iſta ſunt, quæ quiſque rerum humanarum & ciuilium gnarus, per ſe conſideret, & cauſſæ meæ ac decreto ſuffragium fortaſſis nolens etiam addat. Sed mihi opponetur aut opponitur, Cur ſpem igitur feciſti? cur non abhorrere te à locis & conditione eâ oſtendiſti? Agam ſimpliciter & ingenuè, vt mos meus poſtulat: ideò ſpem aliquam feci, quia mihiipſi ſpes aut votum erat; & quia nulla vocatio (plures habuimus) ſic delapſa in animum hunc, non ſolùm aures. Viri primores in eâ ciuitate, qui ad me ſcripſerunt, valdè vel auctoritate vel affectu ſuo commouebant: & vno verbo, ipſa Bononia, vetus & fida ſtudiorum mater & cuſtos, incitabat. Non ego cogitarem locum amœniſſimum pænè Italiæ, & vberrimum (vidimus enim, & his oculis vſurpauimus:) tum etiam viros & anteceſſores, qui locum eum docendo ſcribendoque illuſtrarunt? Cogitaui, & velut faces ſubdi mihi & admoueri ſenſi ab hac memoriâ, & trahi, vt pedem ponerem in veſtigiis clariſſimorum & perennium ingeniorum. Itaque inclinaui, non nego, & nunc profiteor: ſed in litteris tamen meis ac ſermone (ad te Ill^me^ Domine appello) cauta omnia & adſtricta fuerunt, & deuincta ad duplex caput, Regiæ voluntatis, & Valetudinis noſtræ. Velle oſtendimus, ſed ſemper cum duplici hac exceptione, ſi aut ille vellet, aut hæc pateretur. Repugnant vtraque, vt dixi: atque ita veniam mihi tribui à vobis etiam puto, ſi voluntati & petitioni veſtræ non do manum. Conſigno hoc iam nunc & teſtor, Italiam à me amari, & in Italiâ Bononiam: ſed incoli à me & inſideri, ob cauſſas iam dictas, non poſſe. Quas vt Ill^me^ Domine bonas æquaſque iudices, votum meum eſt: & per te inclytus ille Senatus, cui etiam abſens cultum omnem

omnem defero & affectum. Vtraque hæc seorsim tibi, qui me priuatim humanitate tuâ & comitate deuinxisti. Louanij, Kal. Iuniis, ∞. IↃ. XCV.

EPIST. XXXII.

IOANNI IDIAQVEO, *ab interioribus consilijs Hispaniarum Regi.*

IN aquis Spadanis cùm essem, bonæ sorti refero acceptum, quòd notitia mihi cum Gastone Spinulâ fuit, viro genere & prudentiâ illustri. Multus & cottidianus inter nos sermo: sæpe etiam de te (cur dissimulem?) vt est ille vir & cognitor virtutum tuarum, ideoque mirator & præco. Is me impulit vt ad te scriberem, & facilius persuasit, quia occasio etiam esset: quòd nuncnuper libros DE MILITIA Principi nostro inscripsissem, & misissem. qui à se minus fortasse commendabiles, iuuari produciqúe possent gratiâ & auctoritate tuâ. Scimus enim quem locum apud magnum Regem nostrum meritissimò teneas: cui consilium & leuamen es, & Ioui illi, vt sic dicam, Pallas. Felicem regem talibus ministris! qui præter prudentiam & fidem, probitatem etiam adfertis & modestiam in sublimi illâ fortunâ. Quod Catoni suo poëta adscribit, tibi conuenit:

Iustitiæ cultor, rigidi seruator honesti,
In commune bonus.

Priuatim vt etiam in me bonus sis, & trepido aut hærenti libro nostro manum porrigas, te rogo. qui multos iam annos studia hęc honestissima colo & orno, nec magnâ, nisi à conscientiâ, mercede. Vale vir illustris, & virtuti tuæ addictum, beneficio etiam obstringe. Louanij, VIII. Kal. Sextil. ∞. IↃ. XCV.

EPIST. XXXIII. *Bononiam.*

PETRO PENDASIO S. D.

QVOD tu quoque me affaris, ô eximie, & non animum solùm in me aperis, sed coniunctionem appetis, & corporibus quoque istis vis vnà esse; id mihi verò gratum, vel potius volupe fuit, & intimos istos sensus diffundi sensi, ac gaudij quadam

vi tentari. Túne ille, quem norunt & laudant, quicunque Virtutem & Sapientiam norunt? qui non solùm es - * πεπνυμένα μήδεα εἰδὼς, sed cum eodem poëtâ vt dicam, - * παντοίῃς ἀρετῇσι κεκασμένος. Debeo deinceps tibi priuato hoc nomine, mi Pendasi; & si fastus aut iactantia me tangant, videar aliquis mihi esse, quia tibi sic placemus. Sed non hoc irrepat. humanitatis tuæ sit, laudasse & æstimasse: mei iudicij, eadem tibi, sed ex vero, rependisse. Proh Deus & omnes superi, cur non videre mihi fas istas puriores animas? cur non amplecti, & ab amplexis non diuelli? Fata vetant, & manere me volunt in hoc natali solo, nec aliâ fortassis re (venia dicto sit) nunc laudando. Nosti illud vetus

* Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος:

& accedit auctoritas siue iussio magni Regis, qui cogit. Breuiter & verè tibi ista, vir amice (talem enim habeo, & habiturus sum:) ac precor, vt etiamsi collegij vestri futurus non sim, sim tamen in amore consors & affectu. quem tibi fideliter offero & voueo, ita me ipsa Fides & Amor ille æternus ament. Louanij, XII. Kal. Iun. ∞. IↃ. XCV.

sapientia plurima noscens.

** Omnibus exculta virtutibus.*

** Quàm nil suauius est patriâ!*

EPIST. XXXIIII. *Madritum.*

MARTINO IDIAQVEO, *Regi à Secretis.*

MIRABERIS cùm hanc manum vides, nomen legis. Quid mihi tecum? inquies. Repono, Quid tibi cum optimis artibus? quarum, omnium elogio, cùm & amans & intellegens sis: mirum tibi & insolens, si ego adeam earundem ambitor & cultor? Iungit nos hoc vinculum: nec vt in profano amore, dissociamur & æmulamur, qui sumere gestimus ex vno riuo. Itaque ea caussa fidenter me ad te misit: atque adeò cum munere, quod Principi inscriptum, id est Regis filio & futuro Regi, debetur in parte etiam Regis ministris. Accipe, inquã, nostra DE MILITIA: accipe me auctorem vnà, nouum clientem siue amicum dici voles. quem, si non aliud, amare vetera & honesta studia, eadem è tenebris & caligine educere, pro virili vides: atque igitur si illa amas, me ama. Ita te Deus & Rex, iste in ætatem, ille in æuum. Louanij, v. Kal. Sextil. ∞. IↃ. XCV.

EPIST. XXXV. *Bononiam.*

FLAMINIO MORO S. D.

MEVS es mi More, & semper eris. Posterior epistola tua amorem & benignitatem pariter adfert, priores spirabant & iram, sed illam quoque ab amore. Acquiescis in consilio meo: magis faceres, si scires quàm iustæ eius mihi caussæ. Nihil in speciem, aut pro tempore, dicimus: sed valetudo caussa, caussa illa sontica, vtinam non sit qualem describo! Ecce ad Acidulas iui (audi tristem nostrum casum:) Nuncium illic Pontificium repperi; globus prædonum è Batauiâ inopinatò inuasit, & pænissimè omnes nos abduxit. Quàm illa excusatio legitima futura, sed non pro meo gustu! Deus solus fuit, qui eripuit, & vires atque alacritatem non ad cursum, sed ad saltum, addidit, vt Centauros illos euaderemus. Nam & equites erant. sed trans sepes aliquot ego cum comite vno salij, & contra quadrupedum impetum repagulo illo me muniui. Nuncius ipse in templo asylum habuit, non sanctimoniâ defensus, sed foribus & munitione obiectâ. Ecce fortunas. Cur ad nos non venis, inquies, vbi hæc non eueniunt? Vellem, sed caussam nunc, & caussas aliâs apud te dixi. nec suspicare aliud in hac re esse. Candor in me est, atque is pro æui huius moribus nimius: & priuatim sæpè læsit. Quod quæris de Libro quem iussi diuulgari, is est de *Militia Romana, ad Polybium*: opus minimè pro vulgari gustu. Totum in antiquitate est, & scis quàm omnia tot sæculis immutarint. Quæ tunc bella & valida, hodie ridicula aut imbecilla sunt: sed vsum habeat tamen, vt volui, in historiâ & scriptoribus illustrandis. Velim ad te mittere liceat, tanto interuallo: profectò hoc & alia à me haberes inter amicorum primos. Ceterùm, apud alios illîc, vt offers, me excusa, & fac vt me sentiant virum esse (de ceteris non laboro) probum. Omnia mihi detrahantur: Pietas & Virtus maneant, quæ mecum feram in sepulchrum. Eôdem & tui amorem, mi More. Louanij, postr. Kal. Sext. ∞. IƆ. XCV.

EPIST. XXXVI. *Romam.*

ANDREAE SCHOTTO *è Soc. Iesu* S. D.

ITALIAM & vrbem dominam te retenturam, mi Schotte, non opinabar; & videbaris ſpem feciſſe non litterarij huius colloquij, ſed mutui adſpectus. Sed ab alieno nimirum arbitrio cùm pendes, res iſta in tuâ manu non fuit: nec aut diſſuadere aut triſtari poſſum, te eſſe in luce illâ loci ac hominum, ſeiunctum à nobis veteribus quidem amicis tuis, ſed & à turbis & ciuilibus diſſidiis, quæ ſine intermiſſione tot annos adfligunt nos & vexant. Quid quòd ipſi homines per ea mutati ſunt? non eſt priſca illa humanitas aut comitas Belgarum, non honos aut amor meliorum artium; ferocia eſt in pleriſque, & contemptus, & barbari quidam ac Martiales ritus. Vtinam ille, qui exſpectatur, ALBERTVS AVSTRIACVS, vt animum, ſic vires habeat medendi! nam de illo non dubito, & fuit egregiè etiam in ERNESTO defuncto: quo Principe nihil melius aut benignius Sol vidit: denique qui totus Pacis proles erat, eamque fortaſſe nobis reddidiſſet, niſi eum eripuiſſet

* Μοίρα λινοκλώστου δεσπότις ἠλακάτης,

* *Parca hæc, lanifica quæ domina ipſa coli eſt.*

Pantinum noſtrum cùm Heroë illo venire, id mihi volupe; & ſolatium vel auxilium erit. Quod ego etiam tibi eſſe velim mi Schotte, in iſtis ad Senecam: quæ vidi nondum, nec temerè per viam iuſſerim ad me deferri, & ipſe Antuerpiam cenſeo me iturum. Ego verò cùm videro, quid cenſeam, perſcribam; & quidquid opis meæ erit, fiet, *Vt non diſpereant tui labores*. Sed Faber multa egregia notauit, & nos tamen quædam habemus: ſed ita nunc toti in MACHINIS tum & POLITICIS ſumus (nam & hæc cum Notis recuduntur) vt alij nulli curæ vacemus, imò vix has ſuſtineamus. Sed vt dixi, videbimus, & omnia pro amico & publico (id quoque agitur) faciemus. Vale R.de in Chriſto Pater & amice. Louanij, XI. Kal. Nouemb. ∞. IƆ. XCV.

EPIST. XXXVII. *Bruxellam.*

OCTAVIO *Epiſcopo Tricaricenſi, Nuncio Apoſtolico.*

IAMDIV in tuo ære me eſſe fateor, & inter eos quos iudicatos habes & nexos. An non ſic obſtrinxerit me eximia benignitas,

quâ Coloniæ in nouum tibi, nec nisi nomine notum, es vsus? Vsurpasti eam iterum Leodici, nuper Bruxellæ: & quid ad conciliandum ego attuli? præter cultum, & egregiam de virtute & prudentiâ tuâ opinionem, nihil: quæ imputare non possum, passim & ab omnibus delata, quibus gustus aliquis & notitia est tui. Itaque in ære isto manere, fortasse & immori, debere me sentio: tamen, vt boni animi ac sanguinis debitores, confessionem, cùm nō solutionem, offero, & debere me ac debiturum hac velut syngraphâ consigno. Cui & libellum iunxi, DE CRVCE, nuper à me editum: non ita vt dem munus, sed vt accipiam, si benignâ fronte admittis, & in vacatione aliquâ à curis legis. Spondet tua ingenita benignitas, atque eadem constantiam in me tui affectus. Da ô Deus, & idem tibi, Ill^me & Reu^me Domine, ea quæ merita tua, & vota nostra poscunt. Louanij, x. Kal. Ianuar. ∞. IↃ. XCV.

EPIST. XXXVIII. *Bononiam.*

IOH. COSTAEO S. D.

O TE virum probum! desiderasti me, inuitasti calidè, siquis vnquam: excusationem tamen accipis, & amici rationem habes, non solùm affectus tui. Exosculor te absentem, sed animo, qui solidè se copulat tibi & iungit. Per fidem te rogo, ama in Lipsio, quod vbique, quod semper est: & corpus, non nisi ob illud. Isto quoque iungi volebam, & nunc vellem: sed quæ prætendi, res fuerunt, non fucus aut color. Valetudo & vires exiguæ, & in diutino languore ipse animus, lingua, stilus (quid diffitear?) non qui solent. Tuis hæc, non tibi solùm imprime, & vnà cum Moro meo ito me excusatum aut defensum. Ego mi Costæe, vir Illustris, animo perseuero tuus esse, & ætherea istâ parte in æthere spero iungi. Louanij, postr. Kal. Sept. ∞. IↃ. XCV.

EPIST. XXXIX. *Romam.*

FRANCISCO ORANO, XII. *viro litibus iudicandis in sacro Tribunali.*

ANTE biduum litteras tuas accepi, quibus gratum tibi votiuumque esse ostendis, Franciscum tuum apud me agere,

litteris, moribus, & omni bonâ disciplinâ imbuendum. Quem suscepisse me haud promptè initio, fateor, & scit eius parens: non quin vestrâ caussâ omnia vellem: sed quia vetus meum decretum & mos erant, mihi viuere, nec solitudinem, & ex eâ quietem, consortio adolescentium interpellare. Quos bonos modestosque casus dare potest: sed idem alios. & præsertim in nostrâ hac Belgicâ, in quâ, per hæc bella, mores à priscis illis valdè demutarunt, & proteruia, vanitas, ferocia sæpe habent iuuentutem. Hac caussâ, vt dixi, abstinui & renui. sed peruicit denique tuus, & pænè dicam meus, frater (talis & tam arctus inter nos amor est:) tum & tui aspectus, quem valdè hoc velle, idem mihi ingerebat. Feci, nec pænitet. apud me est, ex meo vestroque voto, adolescens tranquillus moribus, studiis industrius: nec quod desiderem reliquit, nisi vt perseueret. Quidni faciat, & naturæ bonitate, & à tuo illustri exemplo? quem ille & cogitat adsiduè, & sæpe loquitur: meritò, familiæ vniuersæ decus, & propriè ipsius spẽ & præsidium: quem ego (vide quò eam) commendatum mihi à te, vltrò commendo, & vt in gratiâ tuâ firmiter ponas, rogo. Meretur, magisque cum annis merebitur: atque vtinam diem videam, quã te educente & attollente, ad fastigia honoris veniat, quò destinastis. Deum precor, vt rata hæc vota sint: te autem, Vir Amplissime, vt me tuum atque Oranorum censeas in omne æuum. Louanij, prid. Kal. Nou. ∞. I Ɔ. XCV.

EPIST. XL. *Romam.*

ASCANIO COLVMNAE, *Cardinali.*

TETIGIT meum pectus tua scriptio, & effôdit intimos istos sensus. Téne illo genere, illâ dignitate & famâ, sic benignè, sic vltrò, ad me scribere? beniuolentiam tuam testari, & offerre? hæc omnia honestissimis iudiciis cumulare? Verè dixi, commouisti totum Lipsium, qui non nescit & maiorum tuorum, & tuas dotes. At enim argumentum etiam totum sumis, & amoris & honoris in me plenum. Hortaris vt veniam in Italiam, propior vobis sim, & spem atque occasionem dem mutui etiam affatus. Quæ vna res, vt fatear, obnubilat serenum illud tuæ scriptionis, & triste aliquid adspergit lætitiæ iam conceptę. Examino & libro

& libro omnia, ſedeo iterùm ad conſilij, vt ſic dicam, calculos: ſed cùm diſpunxi & ſubduxi, negans illa pars potior eſſe videtur. Quæſo te, Illuſtriſſime Domine, mecum paulliſper conſidera (ſi à ſeriis magis vacas:) & te iudicem in cauſsâ hac ipsâ ſumo. Ætas iam mea inclinat & deuergit in ſenium, ac proximo Octobri ingrediar cum bono Deo annum quadrageſimum nonum. Mutare aërem, ſedes, mores, difficile eſt; & ſæpe, in huiuſmodi ætate, infauſtum. Pono hoc, & vicerit, age, meus affectus: ſed valetudo ſubſequitur & excipit, quæ negat quaſſari & commoueri. Nec recens ea, aut ſubitò triſtior nobis eſt, ſed ab annis vndecim aſſiduo languore, aut tabe, afficit nos & premit. Quæ ſpes hîc vincendi, aut emendandi? ipſi medici veſtri dicent, commorientes quoſdam eſſe lentos iſtos internoſque morbos. At demus etiam venire me, morbum ſpernere: quid, cùm venero, fiet? vmbram mei ad vos adferam, & hominem, vt ille ait, *monogrammum*? quî par ero ſuſceptæ functioni? conceptæ opinioni? atque ea res, non nego, animum iſtum mordet. Aiunt ab Alexandro Magno inuitatum quempiam, in magnâ famâ peritè ſagittandi, vt ſpecimen coram ſe ederet: atque illum recuſaſſe. motum autem obſtinatione Alexandrum, iuſſiſſe duci hominem, vt ſui contemptorem. Illum in viâ dixiſſe, non pertinaciâ, ſed ingenuâ verecundiâ deterritum, ne fortè in ſenio manus aut ars aberraret, & coram tanto Rege dedecoraret veterem famam. Idem ſi ego dicam & prætendam, an peccem? Scio alacritate quadam & vigore opus ad docendum dicendumque, ſcio memoriâ & eloquio: nec nego fuiſſe in me aliquas iſtas partes: at quin morbus etiam eas libauerit, non auſim ſperare aut profiteri. Totum me reuelo & retego apud tam fauentem arbitrum: & addo minora iam alia, quæ extra me, ſed me circumſtant. Ecce vxor mihi, annis me maior, quæ pedem patriâ ſuâ nunquam extulit: quâ ſuadâ effecero, vt audiat me & ſequatur, in terram cælo, moribus, linguâ diuerſam? Deſerere autem hanc comparem, non diuina, non humana lex dabit. Quid amicos & cognatos dicam, quibus ſolatij aliquid in me, aut conſilij? quid res & patrimonium meum? perdo hæc omnia, ſi deſero: & vincula hæc etiam ſunt in animo purgato, & ſapiente. Denique Rex & patria etiam retinent, imò recenti liberalitate ligant. Quæ frons mea erit abeuntis, & exteros velut in ignominiam

vtrorumque præponentis? Enimuerò extra honesti fines, imò & æqui, abire me censeam, si in caussâ pari & commodo, istos non anteponam. Hæc in meâ parte sunt præcipua: in aliâ, ea quæ tu, Illustrissime, disertè ponis. Italia, quæ vocat; frequentia & splendor auditorum; res pacatæ; & quod super omnia mihi est, Pontificis summi ditio & tutela, ad quam vocor. Ex animo fateor, duo hæc magna apud me esse, Pontificem & Italiam: & vt semel decîdam, rumpam alia omnia, si valetudo sola commeatum det & permittat. Quid deniq. tua auctoritas? suades enim, & pęnè rogas. Suffundor rubore in hac parte, & iam scutum illud valetudinis pęnè abiicio, quod sumpsi. Sed enim te rogo, cuius non benignitas minor est quàm auctoritas & virtus, ne eò me compellas, quò non dicam commodè, sed honestè vix eam. Vires enim identidem examino, quas dare aut reddere solus ille Deus potest: etsi animum erigere & excitare auctoritas tua. Non mentiar, plus me mouerunt binæ litteræ tuæ, & collegę Illustrissimi Palæoti, quàm omnis vocatio, scriptio, machinæ, quas priuatim aut publicè adhibuerunt. Sum enim is qui proceres reuerear; & præsertim Ecclesię; & præsertim istos, qui in eâ eminent virtute, prudentiâ, eruditione. Talem te esse, Illustrissime & Amplissime Cardinalis, & me hoc nomine cultorem tuum ac clientem, coram supremo illo numine testor. quod ipsum rogo & veneror, te talem sibi, Ecclesiæ, Italiæ diu seruet. Louanij, v. Idus Sextil. ∞. IↃ. XCV.

EPIST. XLI.

PETRO ENRIQVEZ COMITI FONTANO, GVBERNATORI BELGICAE.

ETSI coràm me breui sistere, & sermone gratias agere tibi constitui, tamen profectò animus me adegit, stilo & scriptione quoque id facere, & testari deuinctionem quam in magnitudine noui huius beneficij haberem. Quid enim honestius aut aptius, dari mihi potuit? atque ego fateor, etsi nunquam id egi aut ambiui, tamen in animo & voto habuisse semper id munus: cuius nunc compotem benignitate tuâ video & gaudeo me factum. Quòd studia mea deinceps quieta & libera à curis erunt; quòd res gestas tradere & scribere potero in vsum poste-

posteritatis; id totum tibi ego acceptum refero, fortasse & illa-ipsa posteritas, si Deus vitam & famam meis scriptis dabit. A magno isto FONTE ingenij mei riuulus manabit, & fructus quos assidua hæc irrigatio gignet, iure merito sibi vindicabit Regis liberalitas & tua. Id testari breuiter nunc (ita mos meus est) sed fideliter volui, EXCELL^ME ET ILLME PRINCEPS, quem Deus seruet & dirigat in suam Regisque gloriam, & in publicum bonum. Louanij, XI. Kal. Febru. ∞. IↃ.XCVI.

EPIST. XLII. *Pisas.*

I. LIPSIVS HIER. MERCVRIALI S. D.

NON fefellit te noster Monelia, qui de affectu meo in te & honestis vbique sermonibus est testatus. Nihil nimium potuit dicere, siue ad amorem, siue ad iudicium: & in vtroque sumus inter primos, qui te vel diligunt, vel colunt. Tu verò Mercurialis, ille es qui Romæ mihi in adolescentiâ primâ innotuisti, paullò me maior, sed virtus tua & doctrina etiam disparem me cepit, & arcano lentoque vinculo tibi iunxit. Variè postea peregrinatus sum, variè etiam in his patriæ meæ turbis iactatus: sed vetus ille amor firmiter hæsit, nec Mercurialem meum vlla tempestas mihi excussit. Ego verò iam ante méses aliquot in eo eram, vt Italiam vestram, & te viderem; reperiendum mihi & complectendum, vbicumque in eâ fuisses. Nec enim tu lates, illustre in eâ sidus, & exteris quoque cura & notitia est tui. Sed id consilium cùm valetudo remorata est, tum Rex meus abrupit, qui hîc esse voluit, & vt honestissimè possem effecit. Præter enim munus lectionis publicæ, Historiographi me sui titulo donauit, addito in hanc rem salario annuo, in quo vel cupidior aliquis acquiescat: quid nos modestiæ & continentiæ amantes? Enimuerò res laxas aut splendidas numquam appetij, nec id vilitate aut abiectione animi; sed iudicio & decreto, quod sapientia mihi dictauit. Quid ista externa omnia, nisi in vsum meum habeam? & scio virtutis & bonæ mentis sæpe naufragium factum, cùm superfluunt & redundant. Adduco vela, nec totis sinibus ea pando, aut fortunæ adspiranti permitto. Delectatio autem nobis, sed & occupatio, quæ solet, in honestissimis studiis: quæ & tu quàm ames, etiam

inter tua ſeria, non diſſimulas, cùm de locis quibuſdam conſulis me, & quæris. de quibus ſeorſim, quid ſentiam, hîc habes. Vt me quoque porrò ames, inter faſtigia eſt votorum meorum. Louanij, XII. Kal. Mart. ∞. IↃ.XCVI.

EPIST. XLIII.

IOANNI VERASTEGVI, *Præſidi Cenſorij Tribunalis.*

LAETVM ſimul & triſte mihi fuit, audire de munere, quod magnus Rex noſter benignè tibi donauit. Lætum ſanè tuâ cauſsâ, quia dignitate augeri te videbam; triſtem meâ, quia diuelli à nobis, & ad loca ire quò non niſi litteræ noſtræ peruenirent. Sed in pugnâ tamen iſtâ affectuum, prior longè vicit: quia verâ amicitiâ inducor, tuum commodum ſupra meum habere: tum etiam, quia ad honeſtiſſimum locum & functionem vocaris, quò & ego nuper & nunc iterũ liberaliſſimè inuitor. Eſt enim ibi Cardinalis Borromeus, decus ordinis ſui, qui in cohortem familiamque ſuam adſcriptum me cupiat, largo & inſolito ſanè honorario: ſed addictum iam & alligatum Regi, quod te non fugit. Sed & alios inſignes viros vrbs ea & Senatus habent: gratulor igitur, gratulor quòd è noſtris turbis, ad quietem & lucem illam ibis. Quod autem petis à me de Oratiunculâ, libens fecero, ſi capita breuiter ad me miſeris dicendorum. Nam in talibus parum vſu doctum eſſe me, non nego. Qui has tradet cognatus meus eſt, cui aliquid negotij apud Comitem Fontanum: ſi id tale eſt, vt à te decorè poſſit iuuari, aut ſaltem admiſſionem impetrare, rogo facias: ſi aliter eſt, non rogo. Deum autem, vt felix & tutum iter tibi tribuat, & in optatâ illâ metâ ſiſtat. Ego memoriam abſentis ſeruabo, & per litteras etiam renouabo: meritò, hominis tam candidè mihi amici. Louanij, VII. Idus Mart. ∞. IↃ. XCVI.

EPIST. XLIV. *Romam.*

GABRIELI PALAEOTO, *Cardinali.*

LITTERAS tuas & vnà librum, ſcripta aut miſſa ad me Decembri ſuperiore menſe, nunc denique hoc Iulio accepi: quod non quia mirer ſcripſi, (grande locorum interuallum eſt) ſed

vt excuser, si cogitatio fortè incidisset silentij mei, aut tarditatis. Ego verò, Ill^me ad tales epistolas, ad talia munera, non sileo: quæ & honorem, & gaudium, mihi adferunt. certè tuus liber, quem in serio illo & graui argumento, non libenter solùm, sed auidè equidem legi. Eò sanè iam veni, & Deus, ætas, iudicium hoc mihi dederunt, vt vana aut curiosa multa studiorum incipiam spernere, & animum oblectare maximè aut pascere iis, quæ propria animi sunt: id est, quæ Virtutem, Sapientiam, & ipsam immortalitatem spectant. ad quam occulto nisu, etiam in vanis istis, adspirat. Omnis gloria, quæ scribendo quæritur, quid nisi posteros etiam cogitat, & monumentum sui? Atqui abeunt, ne diuturna quidem sunt, non dicam æterna: sola illa nobiscum perennant, quæ animus sibi è tribus illis induit, & fideliter adsciuit. Ergo, vel hoc nomine, gratus iucundusque mihi tuus liber: sed etiam argumento, etiam tractatione: quorum illud in me quoque conuenit, si non annis, valetudine senem; ista, proba & composita est, bono ordine, bonis verbis. Nam & hæc bona appello, non quæ fucum aut quæsita scitamenta habent, sed quæ rebus apta, grauia, significantia: cuiusmodi attulisti. Didici non ex libro solùm, sed ex ipsâ ratione tuâ scribendi, falsum illud Lucretij de senibus:

Claudicat ingenium, delirat linguaque, mensque.

Imò contrà verissimum illud alterum, boni poëtæ veteris,

Quòd peritissumus in vitâ, atque vsu callemus magis.

Ita sanè est in senectute, quam iuuentus non debilitauit, nec vitiis suis effætum corpus illi tradidit. Ego me tibi Ill^me & Reu^me Domine trado, deuinctum reliquæ virtutis tuæ caussâ, tum hoc dono: & habe me inter fidos tuos clientes. Louanij, XII. Kal. Sextil. ∞.IϽ.XCVI.

EPIST. XLV. *Bruxellam.*

GASTONI SPINVLAE, *Gubernatori Limburgensi.*

GAVISVS sum in conspectu tuarum litterarum: dolui in primâ statim lectione, vbi conquereris memoriam me tui deposuisse, & argumentum capis à silentio meo ad iteratam tuam scriptionem. Primùm hoc testor, nec si sileam quidem, amorem

amorem aut cultum tui à pectore hoc migraturum, in quo radices satis altè iam egit: deinde nec siluisse me, & nullas omninò tuas, nullas inquam (verè hoc repeto) sine responso omisisse. An ego quid te, quid me deceat ignorem? & si tu non graueris appellare me, in illo gradu positus, ego respondere parcus aut tardus sim, qui vltrò omne officium tibi debeam? Ne cense; sed hoc potiùs, malè traditas litteras per incuriam aut fraudem (nam nec ea his temporibus rara) periisse. At illud deinde in epistolâ tuâ gratum, valere te, tuam, & tuos: atque etiam auctam familiam esse accessione filiolæ, quam vxor tibi peperit, Deus dedit. Iste idem seruet, & inter publicas curas & sæpè mæstitias, domestica hæc gaudia firma tibi esse velit. Equidem in rebus non Belgicæ solùm, sed Europæ nostræ solicitor interdum, & mecum disputo: Quis exitus erit? quò fœdera hæc erumpent palàm aut occultè (scis quid velim) in nos inita? Sed & auxilia, siue militaria siue pecuniaria, tarda sunt, & sæpè post occasiones. Audimus sanè Regem classem magnam instruere, vnicum finem belli, si portum & successum deinde habeat: sed quando id quoque erit? Apparatus adhuc sunt, nec vltrà: nisi quia retardant fortè, quæ scire nos nihil opus est, & quædam inter Reges occulta. Licet hæc in melius interpretari: & de N. nescio quid non solùm fama, sed litteræ ex Italiâ palàm iam scribunt, à partibus nostris eum stare. O rem optandam, si ita sit! ô velis remisque in auxilium eius properandum! Nam si deseritur aut differtur, metus est ne à vicinis & suis etiam opprimatur. Nam partes, vt scis, in eâ gente, & à religione factiones: quam nouam qui fouent, in nos vtique non propendent. Sanè, nisi tale aliquid ex inopinato interuenit, consilia inquam, & auxilia occulta: res regis nostri in arctum eunt, stipatæ à tot hostibus, sed tamen vi Fati & numinis (ita semper mea spes & opinio fuit) explicandæ. Speremus in fauore cælesti erga Austriacam domum, tam claro, tam recenti: speremus eo magis, quòd caussæ bonitas & iustitia sustentat. In Hungariâ tamen vulnus accepimus, & satis grande: sed benè quòd hieme, alioqui metus à progressu maiore erat. Etsi in Agriâ amissâ damni satis est, & maioris ferè quàm in ipso exercitu. quia hic reparari, illa recuperari haud facilè potest. Et est sanè limen atque aditus in Poloniam, Morauiam, Silesiam & vicina. An non ea res Polonos

lonos excitabit, vt in tempore se iungant? Sed nec Itali, spero, cessabunt: quorum rem in Hungariâ & Austriâ agi, satis scimus, atque etiam Venetorum. Illum ignem vicinum habere qui vult aut patitur, quid nisi comprehendi & comburi ab eo vult? Nam hęc natura magnorum semper imperiorum, proxima amplecti. Sed, vt rem tibi dicam, ego nec Turcam & Asiam totam metuo, si res modò Regi nostro pacatiores aut firmiores sint: si & militia instauretur, à quâ sic dissolutâ & turbidâ vix magni aliquid contra magnum hostem speres. Germania re ipsâ discit, & in assiduis exemplis, nihil collectitium & subitum hunc militem esse, malè ducibus & inter se notum: nihil, nisi cædem hostilem aut prædam. Sed satis de publicis, in scriptione quidem: plura & liberiora in sermone vellem. De priuatis meis, quod ais te ex Hispaniâ nil audisse: nec ego quidem, nisi quòd litteras commendaticias ad Cardinalem accepi, sed sine alio effectu. Res magnæ & arduæ facilè excusant Principes & qui iis adsunt, si ad hæc minuta nunc non attendunt. Litteris & doctrinæ laus & fama sit, præmia rara, & vt verum fatear, nec nobis sperata. In tranquillitate animi si exigere vitæ hoc spatium licet, cęlestia meditari, humana intelligere & spernere; beatus sum, nec Regibus inuideo, aut omnibus purpuratis. Hic meus sensus, sed priuati hominis: vobis alius & altior esse debet, quos ad alia & altiora Deus vocauit. Ill[me] Domine valere te & familiam opto, atque hanc à me saluere. Louanij, VI. Kal. Febr. ∞. IↃ. XCVII.

EPIST. XLVI. *Madritum.*

IOANNI IDIAQVEO, *à Consiliis magno Regi.*

ETSI scio rarò, & nisi in magnâ caussâ, vos tales adeundos; tamen beneficium à Rege nuper acceptum, qui mille aureorum congiario me donauit, impulit vt scriberem: & per te gratias maximo Regi agerem, quem humilior nostra conditio decorè non compellat. Per te? imò & tibi gratias agerem: quia neque hoc nescio, tuam auctoritatem, & in me benignitatem, hoc totum vel promouisse vel confecisse. Quo autem meo merito? priuatim nullo: quo magis obligor, & animus seriò auet aliquo gratitudinis signo id testari. Sed viam vitæ quam ingressi sumus, vides: re-

motam

motam à rebus, actione otiosam, nec nisi in lectione aut stilo occupatam. Neque pænitere potest, cùm pretium aliquod iis apud Principes meos quoque esse videam. Nam de te vir Ill^me quî possim dubitare, qui & ipse largiter gustasti, aut potiùs imbibisti, optimas artes: & hunc quoque gradum ad culmen illud prudentiæ tibi struxisti? Vetus autem est, *Qui non intelligunt artes, non amare artifices*: & contrà. quod in te equidem expertum me, fateri debeo: atque vtinam tibi & bonis studia mea approbem! quæ dirigere deinceps in honorem Principum meorum, & bonum iuuentutis ac publicum, voluntas largiter mihi est, faxit Deus vt & facultas. Exemplar vnum MILITIAE ROMANAE, correctæ nouiter & auctæ, ad te misimus: spero perueniet: missuri breui, ADMIRANDA, siue de MAGNITVDINE ROMANA. Deum precor, vt te Ill^me Domine Regi, Reip. & nobis seruet. Louanij, IX. Kal. Maiias. ∞. IↃ. XCVII.

EPIST. XLVII. *Romam.*

FVLVIO VRSINO.

LAETVM mihi fuit à te, Fului, amico perueteri, nouum beniuolentiæ testimonium adipisci. Quid magis optem, quàm à magnis viris amari, & in loco aliquo haberi? Quod mihi contingere, etiam supra merita, in animo isto fateri debeo, & capio assiduè exempla. Vel nunc, cùm de beniuolentiâ Ill^mi Sfortiæ Cardinalis ita seriò significas, & veterem etiam tuam addis & renouas: in vtraque exsultare me fateor. illâ, ob magnitudinem & splendorem viri: tuâ, ob eruditionem & virtutem, quæ vt fax vnica in Italiâ nunc lucet. Vnica, inquam. nam vbi alij illi nostri Musarum antistites nunc sunt? abierunt, & paucos superesse credo, quos ego aut fama nouit. Etsi quosdam tamen esse, qui has cum grauioribus artibus misceant vtiliter ac temperent, non nescio: sed omnium scilicet rerum suus quidam orbis, & vt sic dicam, transitus est: etiam studiorum, ingeniorum, quæ aliâs alibi florent, aut viuunt. Sed de Illmo illo viro, equidem iamnunc destinabam ad eum scribere, & huic beneficio (sic interpretor iudicia hæc & testimonia) non gratiam, sed confessionem ponere: nisi reuocasset me, quod melius visum cum munere adire, id quod

breui

breui MILITIA mea recusa dabit. Hanc mittam, & simul deuincti animi mei testes litteras; quarum loco vocem tuam nunc assumo, & rogo vt velut legatiunculã istã apud eum fungare: Clientem eius esse ac cultorem, ac fore in reliquam istam vitam. Tibi quoque, Fului, de fide & amore meo recipio, quæ cœpta ante triginta annos, non nisi mecum desinent & morientur. Vale vir Cl^{me}. Louanij, XVI. Kal. Iunias ∞. IↃ. XCVII.

EPIST. XLVIII. *Mediolanum.*

IOHANNI FERDINANDO VELASCIO, *Comestabili Castellæ, Gubernatori Mediolanensi, Præfecto supremo militiæ Regiæ per Italiam.*

ILLME & EXCELL^{ME} PRINCEPS,

ME verò non gaudio solùm, sed admiratione adficit hæc tua tam ingens in me (ita loqui debeo) beniuolẽtia: quam non scriptis solùm, sed rebus ostendis. atque id in immerentem, certè inopinantem. Non delector ambitione aut splendore isto externo, quod sciunt qui interiùs me norunt: delector tamen, fateor, & in animo isto pascor, tuã istã benignitate, & propensione. quid ita? quia solida & vera in te bona miramur, & ipsum te, non solùm ea, quæ circum te splendent. Rarum in hac potentiã & altitudine; sed eò pulchrius, & maiori à sapientibus laude ferendum, cùm tot externa adsint, ad interna te conuerti, & censeri velle à virtute, sapientiã, doctrinã. Nihil tibi è coniecturã damus, sunt in hac ipsã Vrbe oculati olim arbitri & testes, qui te: sed hæc apud te omitto. Ad epistolam autem tuam sic benignè scriptam, & ad munus illud adiunctum è bibliothecã Ducis Allobrogum depromptum, quid dicam, nisi quod res est, gratias & agere me, & cùm egero, debere? Certè publicè etiam proderit tua cura ista & liberalitas, cùm POLIORCETICA nostra hoc additamento ibimus ornatum: quod breui fiet, opinor, & MILITIA nostrã (quæ iterum cuditur) absolutã. Habemus & alia quædam noua in manibus; sed quod verè apud te depono, valetudo nimis sæpe interpellat & sistit: tùm & cottidianæ occupatiunculæ, quas in lectionibus publicis, aut priuatis scriptionibus, cogimur collocare. Mihi verò vtinam vita suppeditet, donec te-

stimonium aliquod dare mihi fas tuæ virtuti, non aliâ quàm æui & exempli caussâ. Nam velle & debere me scio, & adamantino, vt sic dicam, vinculo obstrictũ manere tibi, Ill^me^ & Excell^me^ Princeps. Louanij, III. Non. Iun. ∞. Iↄ. XCVII.

EPIST. XLIX. *Mediolanum.*

IOH. BAPTISTAE SACCO.

En, quàm verus auctor tibi de valetudine meâ confirmatâ Puteanus! ego iam dies sedecim in morbo fui (omitto veterem meum languorem) & à quo periculum tabis non abesse medici mussant. Homo sum mi Sacce, & ex quo natus sum huc ibam. Quamdiu etiam hæsi in viâ? sanè præter meam & aliorum opinionem, quibus semper, in tenui corpusculo & viribus, *ὀλιγοχρόνιος visus sum esse. Sed adhuc tamen sustinui, & nunc quoque omnia potiùs, quàm animus relinquet: qui securus vitæ aut fati, Deo se permittit. Habes hîc libros de MAGNITVDINE ROMANA, lege & cense, si me amas. Certè argumentum pro vestrâ gente esse debet, quam laudatum iuimus & cælo pænè insertum. Sed heus, noster Puteanus quid, aut vbi agit? post vnas litteras nihil de eo auditum est. Probus iuuenis est, litterarum amans, & sciens quoque pro ætate: sed nondum *πολύτροπος, & multa ei in communi vitâ & moribus discenda. Vale mi Sacce, & valetudini breuiorem scriptionem fer acceptam. Ad heroëm vestrum librum misi, itemque epistolam, Principem semper mihi suspiciẽdum. Louanij, XI. Kal. Maij, ∞. Iↄ. XCVIII.

** breuis æui.*

** morum gnarus.*

EPIST. L. *Antuerpiam.*

LVDOVICO PEREZIO.

Ah telum, quod quasi catapultâ missum in me venit, de morte optimi Ariæ, communis illius nostri. In quo etsi priores partes iure tibi tribuo amicitiæ (diutiùs enim, & arctiùs iuncti estis:) tamen vix amoris, si meum hunc animum consulo, mirificè in virum illum affectum. Meruerat ita ipse amore, etiam beneficiis: quæ, etsi illo mortuo, æternùm apud me viuent. At tu solatium à me exspectas. ignosce, non possum: mens, cogitatio, voluntas,

voluntas etiam, excussa aut certè concussa mihi sunt. & quanquam recepi & collegi me nonnihil à primo illo nuncio: tamen vt in mari post vehementiorem ventum, commotio &, vt sic dicam, crispatio adhuc manet. Quid tamen solatio opus est? de quo, & apud quem? Ariam nostrum libenter, & pænè dicam auidè, ab his terris turbisque abisse ausim dicere: & dissensum hunc vestrum, fortasse primum, voluntatum fore, si reuocas aut retentas. Diu ille vixit, & ad vltima humanæ ætatis venit: vixit in bonis, in asperis rebus: & gustauit abundè è duplici dolio, quod ille supremus Symposiarcha nobis miscet. Quid illum in rebus humanis delectauerit, sic gnarum earum & peritum? ventum, fumum, nugas esse sciebat: atque vtinam non verè addam, fraudem, fucum, scelus. Inter hæc haberi eum placet, iactari inter dissimiles: & re si non pollui, tamen aspectu vel contactu? Abeat, cum bono Deo se subducat, ab isto carcere in liberum illum & lætificantem locum. Quem nunc insidere eum, beatum inter beatos, vitæ integritas & candor ille spondent. At apud nos bonam famam, & in templo Memoriæ scriptis suis consecratam reliquit: alteram scilicet & diuturniorem vitam. Hoc de ipso cogites: de te, quid? virum esse, cui cum omnibus concordia, cum Fortunâ semper contentio fuit, ne vi deiiceret, ne fraude supplantaret. En, magnus & celebris hîc agon. compositus es cum ingenti luctu, qui inuadit & stringit: eripe & eluctare, & Rationis auxilio nexus illos nōdosque solue. Hanc nisi aduocas, & totum affectui te permittis: quis Deus adiuuerit? Imò vt in tenebris ambulare & currere qui amat, impingit & ruit: sic in te, nisi præfers & præpandis lumen hoc mentis. Ea te docebit, vt folia rosas, sic vigorem & vitam nos relinquere: atque adeò non hominem, sed nec elementa & mundum esse æterna. Cogitemus, & ipsi paremur, quandocumque Deo visum, ad casum similem: quis scit quando subeundum? Non anni, mensis, dies, hora excepta sunt: non hæc ipsa, quâ scribo,

Et certam præsens non habet hora fidem.

Tu vale vir Nobilis & Cl^me, & animo, vt soles, consta. Louanij, XI. Kal. Iul. ∞. IϽ. XCVII.

EPIST. LI.

MATTHIAE OVANDO, *Doctori Theologo, Principi à concionibus.*

EPISTOLAM tuam quídni libens viderim, à tali viro testem rati in me adfectus? In gratiâ & famâ esse velle hominum, homini est insitum: sed magis apud illustres, & eos qui vtramque suo merito habent. Tu is es eximie Ouande; quem virtus, eruditio, addo & eloquentia commendant, & in gratiâ apud Principes, in famâ apud omnes ponunt. Itaque oblationem amicitiæ tuæ sic amplector, vt Amicitiam ipsam vellem, si conspiciendam se mortalibus oculis daret: sed tu habitaculum & sedes eius esto, & in te venerer hanc & colam. Vis dextram fidei meæ testem? habes hîc impressam: etsi coràm ipsam etiam dare & iungere mihi spes est, cùm Aulam vestram videbo. Intereà librorum meorum Indicem (ita petis) mitto: quos ab Hispaniâ tuâ æstimari & appeti quòd ais, gratum est: cur abnuam? imò hoc fine scribimus, vt appetantur. Sicut gloriam mercedem boni operis habere boni non debent: ita possunt comitem, & hîc in terris eo velut melle temperare quod in virtute est amarum. Dico gloriam, id est testimonium bonorum. nam vulgi famam & auram tantùm, quis sapiens captat? Sed ista præter rem omitto, te in animo teneo, & tuo teneri voueo ac rogo. Louanij, III. Non. Iul. ∞. IↃ. XCVII.

EPIST. LII. *Romam.*

FRANCISCO SFORTIAE *S. R. E. Cardinali.*

BENIVOLENTIA & inclinatio tua in me, quam è Fuluij Vrsini & aliorum litteris certò cognoui, duplicem affectum in animo isto genuit; & gaudiũ simul, & tui cultum. Nam quomodo non gauderem in iudicio & affectu talis viri, quem & dignitate, & stirpe, & animi ingeniíque dotibus, inter primos augusti illius Senatus esse scirem? Ego verò gauisus sum, & velut stimulo incitari me sensi ad porrò colendas eas artes, quæ commendabilem me vobis reddunt. Iam de cultu etiam & veneratione tui, verè dixi, quem iamantè fama melior, imò & adspectus, notum

notum in nostro quoque orbe fecerant: vbi & nomen & gloria tua viuunt: & nunc benignitate tuâ allicior, vt propiùs inspiciam, noscam, colam. Hoc enim virtutem & prudentiam sequitur, & rapimur ad eas suspiciendas, eosque qui habent. Quod iamantè indicare & scripto profiteri, in votis mihi erat: sed repressi & sustinui, donec possem cum *munusculo. quod nunc mitto, & spero ab argumento non ingratum Italici sanguinis atque animi Principi fore. Certè affectum meum in Romam & Romanos abundè testatus sum: & siquid omisi aut minus feci, non illius, sed ingenij deliquium sit & culpa. Ill^me & Reu^me Domine, vt me deuotione tuum censeas, rogo, & locum aliquem vel inter infimæ classis clientes tuos adsignes. Louanij, x. Kal. Maij, ∞.IↃ.XCVIII.

*De Magnit. Rom.

EPIST. LIII.

IOANNI RAMIREZIO AB ARELLANO *IC^to*.

SVAVE mihi fuit, non mentior, & ipsum te nuper videre, & nunc à litteris tuis adiri, quæ idipsum quod sermo, id est affectum in me, cum niueo quodam candore, præferunt & ostendunt. In me tantùm? in optimas etiam artes nostras: à quo velut fonte, scio, manat ad me hic riuus. Amo, laudo. hoc magis, quòd haud multi hodie illas; & non dicam imbui, sed tingi Heliconiis aquis spernunt. At tu vel mergi, vt sic dicam, velis: & ideo ad nos quoque, id est Louanium, veterem illam Musarum sedem adspiras. Quod vtinam tibi liceat Ramirezi! mihi libeat, & iuuet versari tecum sæpiùs, & sermones miscere animis vtriusque nostrûm vel formandis, vel recreandis. Optem ego: quid possis, tu vide, & quocumque tamen loco nos ama. Louanij, VII. Idus Sextil. ∞. IↃ. XCVII.
Ad discipulum tuum hîc habes, vtinam ad bona calcar.

EPIST. LIV. *Bruxellam.*

LVPO DIONYSIO A CASTELLA, *nobilissimo iuueni.*

LITTERAS tuas, præsertim sic Latinas, exosculatus sum; & animum, qui impulit ad scribendum. Quid enim ille, nisi beniuolentiâ mei æstuat, qui aperire honestam hanc flammam

voluit, & per litteras reuelare? Quas (iterum dico) exosculatus sum: & maximè ob elucens in iis studium tuum, & ardorem in res artesque honestas. O mi iuuenis, genus tuum cogita, ætatem tuam, sæculum nostrum; nihil dignius aut aptius videbis generi, ætati, sæculo, quàm tingi te & formari his artibus, quæ non scientiam solùm, sed prudentiam, imò & sapientiam donant. Ecce genus tuum illustre, & ab ipsis Regibus: quid magis huic conuenit, quàm non censeri in reliquo nobilium grege, & dotibus ornamentisq. ingenij, non solùm fortunæ, eminere? Vide & ætatem; flos ipse est, & anni isti faciles & ad omnem disciplinam sequaces. Vide sæculum; turbidum est, res magnæ in motu & exspectatione. quid tam necessarium, quàm rebus magnis magnos item viros admoueri, qui administrent feliciter & gubernent? Mihi crede autem, felicitas illa ex prudentiâ oritur, & diuinus ille fauor semina & caussas in nobis habet. Neque ita tamen hæc dissero, quasi ad scholas aut libros tantùm te vocem: absit: memini tui loci & generis, & spei ad quam educaris: sed inter illa externa, & militaria vel aulica, locum etiam te facere suadeo optimis artibus, quæ animum excolant & forment. Eæ imbibuntur per lectionem & libros: & habes rectorem & doctorem idoneum, qui infundet. Felicem te, qui sub tali etiam Principe educaris! vide & nota omnia in exemplum: quia nihil ille facit aut dicit, quod non sit exemplum. Sed monendi nec hîc locus est, nec meum munus: nisi quòd amor impulit, quem iamnunc in pectus hoc vnâ scriptione tuâ, velut philtro, immisisti. Itaque siquid est in toto LIPSIO, quod totum aut in parte seruire vsibus tuis possit; habes promptum volentemque. Vale Nob^me^ iuuenis, & animo ac corpore cresce, Deo, Regi, Tuis. Louanij, VI. Idus Sextiles, ∞. IϽ. XCVII.

EPIST. LV. *Genuam.*

PAVLO MONELIAE, *Patricio.*

MEMOREM te nostri esse, nec mentem diuidi etsi multi montes & terræ diuidunt, gratum est, mi Monelia, vt cum Plauto dicam, vel contra aurum. Video firmiter fundatam amicitiam nostram, nec ex leui verborum aut blanditiarum arenâ sur-

nâ ſurrexiſſe. Pergamus inædificare, & officiorum & litterarum etiam commerciis; quas equidem iſtas crebrò dabo, & illa vbicunque vſus erit. Sermonem & ſpem illîc eſſe de meo in Italiam aduentu, non nolo mi Monelia: etſi quis ſparſit? nihil enim decretum etiam. Iuuat tamen & me ea cogitatio; & bonâ fide inclino, ſi aut valetudo mea, aut ij permittent, qui ius in me habẽt. An ego non libens amatam ſemper, & guſtatam aliquandiu, Italiam reuiſam? tot in eâ præclaros viros & ingenia? tot monumenta præclarorum operum, aut virorum? Sanè quàm libens, & non potui temperare, quin hunc affectum bis terque exprimerem in ADMIRANDORVM libris, quos nunc vulgaui. Ij ſunt de MAGNITVDINE ROMANA: quam ignotam aut non creditam hodie adſtruxi, & benè meritum me cenſeo (ſine ſuperbiâ dicam) de gente & ſolo veſtro. Certè illa ſuſtuli & laudaui: & quàm ex animo, ſcriptio ipſa mea tibi dicet. Exemplar, Deum teſtor, nullum mihi ad manum eſt quod mittam: ſed recudetur mox liber, & malo te correctius vberiuſque habere. Suſtine igitur paulliſper, & me ama, vnà cum Cl^mo^ Mercuriali: cui breui item exemplar. Louanij, XIIII. Kal. Iun. ∞. IƆ. XCVIII.

EPIST. LVI.

F. BONAVENTVRAE CALATAIERONENSI, *Sodalium* D. FRANCISCI *ſupremo Præfecto.*

INOPINATA mihi accidit heſterna humanitas tua: inopinata, ſed grata. Hominem certum vltrò ad me mittis, viſendi à te & ſalutandi cauſsâ: & quid ampliùs? munus etiam adiungis eius generis, quod ſani & pij homines iure æſtimamus. Beneficia mecum communicas ſparſi vbique terrarum tui cœtus, & ex tot virtutibus mercedes vis ad me in parte redundare. Quid ego hîc dicam, niſi non habere me quod dicam? Vt oculi, in quos ſubita & magna lux venit, conniuent & clauduntur: ſic mihi pectus, largâ iſtâ humanitate perfuſum, & pænè addam confuſum. Quid tamen eſt? aperit illud, & me erigit hic animus, conſcius ſibi ſemper eximij in Sodalitium veſtrum affectus: atque eo ſaltem meruiſſe videor aliquem hunc à vobis. Iure eum habui. quídni in eos, qui pietatis omnes numeros perſequuntur, aut habent: & eum

cum in aliorum animis excitant aut depangunt? Est hæc communis laus vestra: illa tua propria, quòd in afflicto hoc rei Christianæ statu, nuper maximos duos Reges pacificasti: atque vtinam inter se iunctos, religioni & reipublicæ instaurandæ! Quæ felicitas sit? quis splendor ex his tenebris illuceat? Neque despero fore: & Deum calido ac suspirante animo precor. Eumdem etiam, vt te Reu^me Pater sacro tuo cœtui diu præesse, & vniuerso populo Christiano prodesse, patiatur. Louanij, VIII. Kal. Iun. ∞. IↃ. XCVIII.

EPIST. LVII. *Mediolanum.*

ERYCIO PVTEANO S. D.

FAVSTVM & felix sit te in Italiam venisse, te apud Ill^mum illum Principem agere, loco & lege quam scribis. Quem Principem magnum esse scire debes, non à genere tantùm aut externis: sed à veris illis internisque bonis, quæ Deus aut industria largiter ei dederunt. Tu place, & demerere: quod mihi quoque studium esse fateor, etsi non alio fine, quàm vt cerni à nobis virtutem illam & coli sciat. Itaque MILITIAM meam recusam ad illum misi: in quâ recensui quædam, vt solet, & clariùs aut firmiùs dixi. in quibusdam tamen etiamnunc suspenso pede iui, & quasi super oua, vt ille ait, & aristas. Quid mirum in rebus æuo, & paucitate scribentium, obscuris? Sed alius addet fortasse, & illustrabit, & volentem me atque alios docebit. An non iamnunc facere intellego quendam,

* Ὅς μευ ἅμα κρείσσων, καὶ φίλτερος ἀθανάτοισιν;

** Qui mihi præstat, & est diuis quoque carior ipsis?*

Faciat, liuor aut calumnia in me non cadet. Otiabar nunc aliquid post ADMIRANDA nostra edita. sed fortasse vt qui saltum cogitant, recedunt; sic ego, & maior post otia hæc virtus. Saccum ibi amo, pro meo ingenio virum, & doctum simul & candidum, si quid litteræ animum reuelant. Et quídni reuelent, certus illius (à veteri verbo) character? Te etiam amo mi Puteane. quem hortor & oro, dignum præstare elogiis & testimoniis, quæ dedi. Vt enim maior dolor est, cùm nauis onusta perit, & in ipso portu: sic nobis iure, si tu ad alia eas aut mutes, qui in virtute & litteris sic promouisti. Sed non facies: ita Deus te seruet, &

honestum

honeſtum magis magiſque reddat. Louanij, Nonis Septembrib. ∞.IↃ. XCVIII.

Exemplar Teſtimonij, quod huic dedi.

QVICVNQVE HAEC LEGITIS,

TESTOR *apud vos ex animo,* ERYCIVM PVTEANVM, *benè honeſteque natum, educatum, inſtitutum: ingenio ad optimas artes facili & tenaci, in vtrauis linguâ Græcâ & Latinâ peritum, verſu & proſâ bonum, vitâ moribusque modeſtum: & plura etiam reperienda in eo, ſiquis pernouerit, quàm hîc dicam. Habet Matheſim, Philoſophiam, Muſicam quoque: & planè digniſſimus eſt, cui bene velit, ſiue benè faciat, quiſquis Doctrinam, Elegantiam, aut Virtutem amat. Commendo vobis talibus hunc iuuenem, à meâ quoque inſtitutione & manu profectum: ac ſpero, vel confido potiùs, gratiam me debiturum quidem ſiquis meâ cauſſâ benè fecerit, ſed & habituros mihi ſi qui propiùs aut familiariùs ſibi iungent. Rogo, fides mihi ſit ſincerè ſcribenti; rogo, ipſi gratia aliqua & ſubſidium, in meâ ſcriptione. Louanij,* III. *Nonas Sextil.* ∞.IↃ.XCVII.

I. Lipſius, Profeſſor & Hiſtoriographus Regius ipſe ſcripſi.

EPIST. LVIII. *Mediolanum.*

IOH. BAPTISTAE SACCO.

ANTE menſem ferè ſcripſi ad te & Puteanum: nunc iterùm, vno hoc argumento, vt hunc quem vides Nicolaum Micaultium, libenter videas: quia & ipſe meretur, & ego rogo. Vir eſt inter digniores Belgas, ſtirpe & opibus: doctrinâ & vitæ inſtituto Theologus, & ritu noſtri æui LICENTIATI titulum adeptus. Fuit mihi amicus, & plures annos ſedulus auditor. Porrectâ fronte eum excipe: & ſi quid viſendum apud vos, oſtende. Ipſum Principem videre & affari ſi poſſet (certè vel à me ei notum) in voto haberet: ſed non temerè peto, nec illius benignitate erga me abutor. Miſi ad illum & te nuper ADMIRANDA noſtra, per curſus publici præfectum: accepiſtiſne? verbo ſignificatum velim. Ego & langueo etiam mi Sacce, & ſeneſco: atq.

annum quinquagesimum primum ordiri parabam (si peruenio) hoc mense Octobri propinquo. Interea epistolas meas aliquot colligo, & editioni apto. Vale, & saluebit noster Puteanus, à quo ad meas exspecto. Louanij, prid. Kal. Sept. ∞. IƆ. XCVIII.

EPIST. LIX. *Romam.*

NICOLAO MICAVLTIO.

ROMAM enim inscripsi: & nostro voto atque opinione iam peruenisti. Si ita est, gratulor: & vt ea mansio iucunda, honesta, fructuosa tibi sit, Deum veneror & animo precor. Sed ecce, quæ te velut aduenticia excipiat, Dissertatiunculam nostram super CVRSORIBVS: quam in sermone, per occasionem discessus tui, agitatam misi te petente in scripta: & si vacas, hîc lege. Vides & fidem, & diligentiam? tu obsequium aut suffragium etiam adhibe, nec, vt in sermone, ambige aut repugna. Etsi quî possis? habes omnia distinctè hîc, & per suos auctores: quibus vulgus fortasse aliquid abnuat, tu rerum artiumque veterum, non debes. Audi igitur. *Cursorum* tria genera facimus, hominum *Peditum, Equitum, Animantum.* De Peditibus præmitto, qui antiquissimi, & quos Græci (verba Liuij) *Hemerodromos vocant, ingens vno die spatium emetientes.* Quantum? inquies. Iam dicam, si priùs aliquid de ipsis Spatiis, per quæ veteres aut nos metimur. Nisi enim iis cognitis, & comparatis etiam aut pariatis; frustrà, & apud suspensum te aut vacillantem, cetera addam. Græci per *Stadia* ferè computant: atque ea etsi alibi alia, tamen communi more & vsu, *sexcentorum pedum* hîc sunto. Pes autem Græcanicus Romano semunciâ est maior. Romani per *Milliaria* metiuntur, quibus à mille passibus est nomen. Passus autem *pedes quinos* continet: & pes Romanus vulgari nostro paullo est maior. *Octo stadia* paullo minus (ita Plutarchus) in Milliare vnum imputantur: etsi Suidas septem cum dimidio distinctiùs profert. Nos hodie per *Leucas* ferè computamus: atque eas horario spatio finimus. Nunc quæritur, quot prisca siue Romana milliaria in Leucam nostram veniunt? vulgò *tria* asserunt: nec malè, si hodierna Italica aut Romana spectemus. Si vetera, vereor vt errent. Antonini Itinerarium qui inspicit & comparat; videbit palàm, milliaria

*Diarios cursores. Lib. XXXI.

liaria illa vinci ab hodiernis. Qui lapidum interualla, qui hodieque in veteribus viis, ſigna milliarium, cum numeris ſuis exſtant: idem cenſebit. Idem, qui hæc noſtra mox producenda comparabit. Si enim tria tantùm milliaria in vnum noſtrum ſumes: ſurgent ſpatia diurna ab homine confecta, ſupra omnes humanas vires. Sed illud de lapidibus, per mihi firmum eſt: & exſtant cùm alibi hodie, tum in Luſitaniâ, viâ militari ad Emeritam Auguſtam, vbi ſingula milliaria ſingulæ ſuæ columnæ inſcriptę diſtinguunt. Qui ſpatium dimenſi ſunt (inter alios, amicus noſter Carolus Cluſius:) certò aſſerunt, *quattuor* ea venire *in vnam Leucam.* Hoc igitur ſequemur, ne nimia mira dicamus: & narrationem iam ordimur. Curſores pedites ingens ſpatium feciſſe dixi, & exemplum primum ſit in *Philippidâ* quodam: qui bello Perſico ab Athenienſibus Lacedæmonem, auxilij petendi cauſsâ, miſſus, *confecit biduo ſtadia mille ducenta ſexaginta.* Ea ſint Romana milliaria *centum quinquaginta ſeptem & ſemis*: ergo noſtræ Leucæ, circiter *quadraginta.* Fecerit in diem eas *viginti*: rem haud nimis magnam aut mirandam. Magis in *Euchidâ*, qui ignis ſacri petendi cauſsâ, ab iiſdem Athenis Delfos miſſus, vno die iuit rediuitque, *ſtadia mille emenſus.* id eſt, Romana milliaria CXXV: noſtra, XXXI. & quod excedit. Magis iterùm, in *Aniſti Lacedæmonio curſore, & Philonide Alexandri Magni, qui à Sicyone Elin, vno die, mille ducenta ſtadia cucurrerunt.* Sunt Leucæ noſtræ, XXXVII. & ſemis. Sed in ſtuporem me dat, quod alibi idem Plinius, de hoc ipſo Philonide: *Ex Sicyone Elin, mille & ducenta ſtadia, nouem diei confeciſſe horis: indeque, quamuis decliui itinere, tertiâ noctis horâ remenſum.* Tótne illa ſtadia, *nouem horis*? curſores noſtri equi non faciunt. Sed fuiſſe æſtiuas & longas horas, ponendum eſt: & de reuerſione (quod rem auget) capiendum: quinque dumtaxat horas quieuiſſe, iterumque ſic rediſſe. Stupebam, ſed excitat Plinius, qui vt rem notam & vulgatam tradit: *Nunc quidē in Circo quoſdam* CLX. *millia paſſuum tolerare non ignoramus.* Audin' tu? *quadraginta noſtra milliaria* vno die, in illis Circi ſpatiis remetiendis, præmij cauſsâ, confecêre quidam. Quid amplius? *Nuper* (addit idem) *Fonteio & Vipſtano* COSS. *annos octogenitum puerum, à meridie ad veſperam,* XLV. *millia paſſuum cucurriſſe.* Hem! itáne tantillum puerum? itáne à meridie? Quid dicas aut cenſeas, niſi Genij alicuius

Plin. lib. VII. & Aemil. Prob.

Plutarc. in Ariſtide. Plin. VII. cap. XX.

Lib. II. cap. LXXI.

subleuantis operâ factum? Etsi profectò hoc non fuit: sed vsus & exercitatio, & præmij acris cupido. Enimuerò & posteriore æuo, sub Leone Imp. Byzantino, *Indacus* quidam fuit, homo & robore & celeritate præstans. *qui in eundo conspectus* (veteris scriptoris verba, apud Suidam) *subitò euanescebat fulguris instar, nec currenti magis quàm volanti adsimilis. Certè quod iter homo, mutatis equis, vno die conficere non poterat, hoc ipse suis pedibus, & SINE MOLESTIA, conficiebat.* Licet his mirandis adnectere singulare exemplum *Philippi*, nobilis iuuenis in cohorte Alexandri. *Is pedes (incredibile dictu) per quingenta stadia vectum regem comitatus est, sæpe equum suum offerente Lysimacho: nec tamen vt digrederetur à rege effici potuit, cùm LORICA indutus ARMA gestaret.* De spatio, non nimis miror: de armis, magnum est & pænè *incredibile*, vt Curtius dixit. Atque hi cursores Græcanici. quibus vsu, non operâ similes, quos reges *Ingæ* nuper habebant, in vasto illo noui orbis Perüano tractu. Iis casulæ dispositæ, per publicas regni vias, erant, dimidiati milliaris quæque interuallo. In casulis duo cursores, cùm suâ quisque vxore agebant. Re igitur aliquâ nunciandâ, ad primum illum voce (nam litteris carebant) deferebatur, quidquid hoc erat. Ille cursu intento, à suâ casulâ ad proximam pergens, iam vicinior altâ voce hoc ipsum inclamabat: atque alter accipiens, item pergebat ad proximam: ac sic per manus ad fines regni. tantâ celeritate, vt Hispani scriptores fateantur, omnium equorum cursum ab iis superatum. Neque dissimilis ratio, quam maiores nostri Galli vsurpabant. de quâ Cæsar: *Vbi maior atque illustrior res incidit, clamore per agros regionesque significant: hunc alij deinceps excipiunt, & proximis tradunt, vt tunc accidit. nam quæ Genabi Oriente sole erant gesta, ante primam confectam vigiliam, in finibus Aruernorum sunt audita: quod spatium est millium passuum circiter* CLX. Nihil nimium est: & miror esse, qui diffidant. Quid? nónne longè mirabilius, quòd Diodorus Siculus, in rebus Eumenis, tradidit: cùm ille milites & arma expediret, *quosdam Persarum, qui* XXX. *dierum spatio abessent, eodem illo die hoc cognouisse*? Fide maior res videtur: sed ille ita denarrat. *Persis*, inquit, *pleraque montana est & vallibus interrupta. in montibus, opportunis locis speculæ sunt, in quibus consistunt homines maximè vocales: speculæ autem ita diuisæ, quantum vox ab vná ad alteram*

Suidas in Ἰνδακος.

Curtius lib. VIII.

P. Cieça. I. cap. XLII. August. Sarat. I. cap. XIIII.

Lib. VII.

Lib. XIX.

venire

venire & excipi potest. Re igitur nunciandâ, vnus inclamat proximo, ille alteri, & sic deinceps per omnes Satrapias, ad extrema regni. In numero tamen illo Τριάκοντα ἡμερῶν siue *triginta dierum*, subsisto: & vereor vt Τριῶν, siue *trium*, sit satis. Habes *Hemerodromos*, & *pedites* cursores: nisi quòd Turcarum *Peichi* me etiam sistunt. Hi in comitatu Principis & antecursores, cùm opus est huc illuc mittuntur: tantâ velocitate currentes, cum securiculâ in manu, & item phialâ odoratæ aquæ, vt adfirment eos Byzantio Hadrianopolim die ac noctu peruenire. quod interuallum est milliarium Romanorum circiter CLX. At diuersum genus videtur quod Laönicus describit, & *Vlacidas* appellat. *Hi*, inquit, *citatissimo gradu magnum iter peragunt. & si fortè eques occurrit, eum deijcit, ipse equum conscendit: iterumque si alium, idem facit, & defessum equum ei tradit. Corpus succingunt, ne doleat in cursu. Ex Peloponeso Hadrianopolim scimus regios istos cursores venisse, intra quinque dies: quod iter* XV. *dierum spatio ægrè eques peregerit, etiam festinus & expeditus.* Mixtum hoc postremum genus, & *Equitibus* assidet, ad quos nunc imus. Vetus id inuentũ, vt per dispositos equos, & certas stationes currerent: quod Cyro, in Perside quidem, Xenophon adscribit. *Is considerans*, inquit, *quantum spatij vno die equus posset conficere, sic vt labori non succumberet: in tali isto interuallo Equilia constituit, inq; iis equos & eorũ curatores. Tum etiam in quoque loco virum idoneum, qui acciperet literas, & cursu ita perferret: quem nec noctu interdum intermittunt.* Nota de die, & rationem nostram hodie diuersam, qui disponimus ferè per horas. Atque isti sunt, quos Persæ *Angaros* appellarunt, itemq. *Astandas*. Græci an vsurparint hoc genus, firmiter nescio. in Liuio tamen lego: *Ti. Sempronium Gracchum acerrimum iuuenem, per dispositos equos, propè incredibili celeritate, ab Amphissâ Pellam tertio die peruenisse.* Quid Romani veteres? & de iis ambigo: etsi in eodem Liuio lego, *Censores locasse currules equos præbendos*: sed ego ad Circenses traham. In Cæsare etiam scriptum: *Vibullium, omnibus opidis mutatis ad celeritatem iumentis, ad Pompeium contendisse.* Iterumque in eodem: *Nuncios, per dispositos equites, de victoriâ Cæsaris, Messanam allatos.* Fuit ergo res in vsu: sed vix publico sumptu aut curâ. ac dixerim priuatos, lucelli caussâ, equos sic elocasse & præbuisse, præsertim magnatibus notisque viris. Illud certum, Augustum

Lib. IX.

Lib. VIII. itẽ Herod. lib. VIII.

Lib. XXXVII.

Lib. XXIV.

III. Ciuil.

Ibid.

rerum compotem, cursum denique publicum ordinasse. de quo
Cap. XLIX. Suetonius: *Quo celeriùs, ac sub manum, annunciari cognoscique posset, quid in prouinciâ quaque gereretur: iuuenes primò* (nota Perüanam illam rationem dictam) *modicis interuallis per militares vias, dehinc vehicula disposuit. Commodiùs id visum est. vt qui à loco ijdem perferrent litteras, interrogari quoque, siquid res exigeret, possent.* Ergo in vehiculis, Augusti instituto, is cursus: in quibus commodius molliusque sanè transuehi, quàm singularibus equis aut *Veredis*, qui tamen postea etiam accessêre. Sed de modo huius cursus, quod præcipuè institui, videamus. Liuius tradit, *M. Catonem, quin-*
Lib. XXXVI. *to die Hydrunto Romam*, INGENTI CVRSV *peruenisse*. Ea sunt milliaria, opinor, paullo plus CCCC: sed alij longè vice-
Cap. LVII. runt. Cæsar ipse Iulius, de quo Tranquillus: *Longissimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoriâ rhedâ, centena passuum millia in dies singulos.* Nota de *meritoriâ rhedâ*: & nondum igitur publicè fuisse. Assidet huic spatio, quod Plutarchus vt magnum prodidit, *Cæsarem octauo die ab vrbe ad Rhodanum venisse.* Nam ea sunt milliaria circiter *octingenta.* Supra Cæsarem longè *Icelus* ille Galbæ libertus (in Plutarcho) qui vt patronum imperij nuncio, & cęde Neronis, primus lætificaret, *septimo ab Vrbe die Cluniam*, (ferè in mediam Hispaniam) *peruênit*. Etiam vicit Cæsarem Mithridates, quem Appianus, *mille stadia vno die, mutatis equis, confecisse* tradit. Sunt milliaria CXXV. Supra istum Annibal (in eodem Appiano) qui victus à Scipione, *Adrumetum vno comite venit, biduo & binoctio tria admodum stadiorum millia emensus*. Sunt milliaria CCCLXXV. ergo in diem noctemque CLXXVII. & semis. Vicit & hunc nuncius ille, qui à Maximo Romam missus, vt cędem Maximini narraret, *tanto impetu* (verba Capitolini) *mutatis animalibus cucurrit, vt quartâ die ab Aquileiâ Romam veniret.* Atquin, ex Antonino, spatium interest DCCLXXXXVIII. milliarium. ita in noctem diemque imputes CC. ferè milliaria: quæ ipsa iusta confecit Tiberius Cæsar, pro exemplo (Plinio iudice) summi cursus. Nam is, inquit, cùm frater Drusus in Ger-
Lib. VII. maniâ ægrotaret, *nocte ac die longissimum iter, vehiculis tribus est emensus: in quo fuere ducenta millia passuum.* Obserua, quod admirationem augeat, *vehiculis tribus*: id est, ter tantùm mutatis equis. Imò & de *Vehiculis* mirum; atque omnino expeditius videatur
in

in equis: quod Valerius etiam vult ita factum. Nam ipse hoc narrat: *Iter quàm rapidum & præceps, velut vno spiritu corripuerit, eo patet: quòd Alpes Rhenumque transgressus, die ac nocte, mutato subinde equo, ducenta millia passuum, per modò deuictam Barbariam, Nandabaio duce solo comite contentus, euasit.* Tamen Plinij dictio instituto Augusti magis firmatur: & quid incōmodi tunc in Vehiculis? cùm vias publicas & militares, stratas vbiq. lapide aut glareâ sciamus: atque ita æquabiles, & sine salebris, faciles & meabiles curribus fuisse. Equi tamen, vt antè dixi, & ex Procopio aliisque liquet, successère. atque ita Socrates in Ecclesiasticâ Historiâ scribit, *sub Theodosio fuisse Palladium quemdam, animi & corporis viribus eximium, qui tridui spatio, ab vrbe Constantinopoli ad fines Persarum eques iret, totidemque diebus iterùm rediret.* At Hercules ea sunt (ad Eufratem si numeras) milliaria plus DCC. atq. essent in diem nostratia paullo minus LX. Possíntne cursores nostri hodie, nescio: etsi ratio ista horariæ mutationis percommoda est, & maximo cursui apta. Cui auctor apud nos Ludouicus XI. Galliarum rex fertur; dum Carolo Audace cæso, Artesiæ & prouinciis nostris imminet, & nuncios rerum in horas exspectat. En de *Equitibus*: addatur miraculum de ipsis *Equis*. quorum vnus aliquis spatium confecit sensibus fideique nostræ ægrè insinuandum. Probo Imperatori oblatus è captiuis equus Scythicus, (Vopisci verba) *nec decorus, nec ingens, qui centum in die milliaria currere diceretur, ita vt ad octo aut decem dies continuaret.* Exclamas, te non admittere. Quid ergo Plinio facies, qui adauget? *Sarmatæ*, inquit, *longinqua itinera acturi inediâ pridie præparant eos, exiguum tantùm potum impertientes: atque ita per centena millia & quinquaginta, continuo cursu euntibus insident.* Vides Pegasos alatos: atque ab iis ad ipsas *Alites* (quid enim aliud superest?) veniamus. Eas præcipuè intellexi, cùm *Animantes* dixi currere: quídni celeriter istas, per liquidas & vbique peruias cæli oras? Regi Aegyptio *Marrhæ* fuisse cornix ab Æliano proditur, sic edocta, vt litteras quaquauersus præpete volatu deferret, indicio tantùm loci facto. Cui etiam mortuæ sepulchrum, meritissimæ memoriæ ergò, rex condidit. Columbas olim & nunc hoc officium subiisse, præsertim in obsidionibus, * alibi docui. & addo, quòd bello Sacro cùm Tyrus à Christiano exercitu clauderetur, columba sæpius emissa, immissa,

Lib. v. cap. v.

Lib. vii. cap. xix.

Lib. viii.

* Saturnal. ii. cap. v. & adde Plin. lib. x. cap. xxxvii.

immissa, litteras & alloquia hostibus ferret. Quæ obseruata denique à nostris, clamore tanto à terrestribus naualibusque copiis simul excepta est, vt trepida ales, tamquam turbine moti cæli acta, in terram delapsa, prædæ & gaudio, & mox etiam vsui esset. Nam demptâ epistolâ lectaque, cùm inscriptum repperissent, *Breui auxilia adfutura, sumerent animos, atque exspectarent*: nostri, Barbaricis item litteris exararunt, *Virtuti & fidei satis eos fecisse, Fortunam deesse: nec spem auxilij, interclusis ab hoste itineribus*. Ita columba demissa subditiuam chartam retulit, & dolo non suo vrbem reserauit. Legi & in Bernardo quodam Bredenbachio, qui maiorum æuo Syriam atque Aegyptum perlustrauit: *Alexandriæ præfectum* (Sarraceni tunc tenebant) *quem ipsi Amiralium vocabant, semper apud se columbas habere, sic edoctas, vt quocumque delatæ fuerint, mox ad eius domum mensamque reuertantur. Itaque earum duas aut tres, speculatores, qui emittuntur cottidie scaphis in mare, ad naues explorandas quæ peregrè adueniunt, ne miles aut fraus lateat; eos inquam speculatores, columbas secum ferre: & cognitis quæ vsui, statim scidam inscriptam collo columbæ illigare, ac dimittere: hanc autem ad præfecti mensam bonâ fide statim se sistere. Idem fit in alterâ, tertiâque, si quid aliud fortè incidit: eoque inuento portum eius vrbis aditumque egregiè tuentur.* Sed à cælo ad terram iterum redeo, & venia mihi esto Canis etiam huic narratiunculę inserendi. Is quoque, inquam, defert litteras, fideliter ac celeriter, hoc exemplo. Rex Fessæ, subitario milite collecto, Tingin properabat, erepturus eam, vt censebat, Christianis. Improuisa res erat, & Menesius tamen per occultos indices resciuit, qui præerat Arzillæ. Quid faceret? volebat, nequibat, ad Tingitanum præfectum mittere, & periculi iam instantis admonere, viis omnibus obseptis. Excogitat astum. catella relicta, proximis diebus, per obliuionem Arzillæ erat à ciue Tingitano. Hâc litteris illigat ad Prefectum illum, & sub noctem in litore destituit, acriter ibi verberatam. Catella iam libera cursum, quantum potest, Tingin intendit: manè peruenit, litteras ostentat, & ciues militesq. periculi admonet, liberatque. Hoc spatium est milliarium circiter LXXV. nisi me Io. Leo Afer fallit. Sed hem, hem, quò eo? hoc est epistolam scribere, an Chimæram pingere? Triplici facie certè habes, è *Pedite*, *Equite*, *Alite*: tu lege, nec lege, vt voles. Vale

Osorius Lusit. Hist. lib. 11.

mihi

mihi saltem, & in beatâ Italiâ benè beateque age. Louanij, prid. Kal. Octobr. ∞. IↃ. XCVIII.
Carmen, quod honori tuo scripseram, hîc habes.

Reuerendo & Nobili viro
NICOLAO MICAVLTIO NICOLAI F.
cùm SACRA LAVREA donaretur,
ODE SYNCHARISTICA.

QVISNAM hic, quis nouus occupat
Ardor? quis trepidum rapit
Docti ad culmina montis
Phœbo operatum?
An verus vetus est amor
In te clare MICAVLTI?
Clare à stirpe, opibus, magis
A probitate.
Ille est. ille meum ferit
Thyrso pectus, & intima in-
Fundit gaudia, cùm videt
Inclyto honore
Augendum. date lilia,
Flores spargite duplices,
Sertos siue solutos,
Thura adolete.
Iam scandit Sophiæ arduas
Arces, iam capiti decus,
Aeternum veniet decus,
LAVREA SACRA.
Qualis Scipio, murice
Insignis, Capitolia,
Victis hostibus Afris,
Aurea scandit.
Plebes atque patres fremunt,

Hic cingit, subit, hic praeit:
Illius noua tentat
Gloria pectus.
Perge ô tu quoque numine
Dextro victor, & asseri
Antiquæ fidei sacra,
Heu violata.
Quæ non flagitia adspicis?
Quas labes scelerum? ruit
Doctrina illa vetus patrum, &
Patria virtus.
Vt cùm præcipiti iugo,
Currus non reuocabili
Impete fertur, equi negant
Obsequi habenis.
Nec spes vlla super, nisi
Nostra ô Belgica, bellicis
Tandem libera curis,
Munia pacis
Amplectare. cape, ô cape,
Quam CLEMENS *hominum pater,*
Quam Regum ille PHILIPPVS
Maximus offert.
Quæ mora vos Bataui tenet?
Quæ vos Mattiaci? date
Dextras, & veteri iugo
Subdite colla.
Tunc tristes superûm minæ,
Tunc Mars & Furor impius
Ibunt, atque redibunt
AVREA SAECLA.

I. L.

EPIST.

EPIST. LX. *Madritum.*

GARCIAE FIGVERŌA, *Regi à cubiculo.*

DVPLICI dolore, & quaſi ictu, ſum affectus, cùm tuam epiſtolam accepi. Etſi priorem non tam intulit ipſa mihi, quàm illatum renouauit, mentione mortis Ariæ Montani noſtri, ô magni rarique viri, & nobis etiam longinquis & exteris ob virtutem & doctrinam cari! Imò credo nobis in pretio pænè maiore, quàm vobis fuiſſe: vt ferè ſolent in leui (non dicam in vili) haberi viri magni, apud notos & populares. Certè ego à multis annis amabam virum, amatus etiam ab ipſo: & in iſto animo ſentio doloris hanc plagam, prudentiâ tamen & conſtantiâ minuendam, aut ſanandam. Quod idem & te facere hortor, Illuſtris Garcia. qui ſine fructu vllo lugere eum potes; at cum magno fructu non lugere. quo illo? roboris, quod animo tuo indues, & paullatim aſſuefacies ad humanos iſtos caſus. In theatro hoc magno ſedemus, ſpectatores aut actores; & eximus alij, inimus alij: nec mirari aut indignari debemus, in communi & receptâ ab æternitate lege. At vulnus alterum, quod cum epiſtolâ tuâ venit, non tamen in ipsâ. Is enim qui tuam mihi mittebat, idem de fato maximi regum Philippi nunciabat: quod me percuſſit, vt quod publicam Chriſtiani orbis ſalutem, aut certè quietem, ſpectaret. Videbatur enim ille Rex, certo iam & firmo conſilio, ad Pacis metam ſua omnia dirigere: & in parte effecit, magis pleniuſque fortaſſe, ſi vita etiam aliqua ei fuiſſet. At ô clare Sol occidiſti, & nos in caligine iſtâ reliquiſti & nimbis ciuilium bellorum. Etſi non occidiſti, ſed in filio tuo iſto PHILIPPO TERTIO viuis & luces: quem vouemus ſalubrium conſiliorum tuorum, vt potentiæ atque opum, heredem. Quídni autem erit? tali ſtirpe, educatione, indole: imò vt nouum & ſalutare ſidus exortum eum ſperamus, ad illuſtrandum & vegetandum vtrumque orbem. Deus vota noſtra audiat; & illi conſilia atque animos donet, benè decernendi, fortiter patrandi. Hæc publica, mi Garcia: quod ad me, ſum in veteri iterum languore, id eſt in viâ quam Arias noſter decurrit. Etſi paullo tamen nunc meliùs: ſed æſtas hæc valde me affecit, & pænè adeò confecit. ADMIRANDA iamdiu ad te miſi, & ad vtrumque Idiaqueum: nec culpa no-

ſtra eſt, ſi litteræ aut libri non ſunt perlati. Curauimus per bonos & fidos amicos Antuerpiæ: ſed caſus maris, & manus vbique ſparſas prædonum, non ignoratis. Nunc parabam me dare ad MONITA ET EXEMPLA POLITICA: ſi Deus tamen æuum & otium dabit. De imagine aureâ noſtri tunc Principis, nunc Regis, quam ſignificas ad me miſſam, non equidem accepi: & per quem ea miſſa, ignoro. Si videtur, vno verbo indicabis. Scire etiam percupiam, quo loco nunc ſis apud nouum Regem: ſpero equidem bono & virtutibus tuis digno: atque eo nomine (ſi ita eſt) iamnunc tibi gratulor, & amici bona, mea puto. Vale Ill[ris] Domine, & in animo te geſtari à nobis ſcito. Louanij, XII. Kal. x. bres. ∞. IↃ. XCVIII.

EPIST. LXI.

IO. FERDINANDO VELASCIO, *Magiſtro equitum Caſtellæ, Gubernatori Mediolanenſi.*

MINVS mirari, aut indignari debeamus, ſi noſtræ plebeiorum litteræ pereant, aut tardiùs reddantur, cùm ea ſors per hæc tempora veſtras Principum etiam tangat. Nam priores quidem quas miſiſſe te adſignificas, vnà cum libro Puteani noſtri, planè perierunt; alteræ ſuccedaneæ tardiùs etiam ad me venerunt. Quod præmitto, ne accuſari tacitâ cogitatione ceſſatio mea poſſit: cui apud talem Principem nullum alioqui velum ſit aut color. Vidi autem poſtmodum *Puteani Reliquias*, & cultum illum tui ſanè amaui. Adoleſcens eſt, ſed ſpecimen ingenij præfert, ad magna ſurrecturi, ſi ætas & peritia rerum dirigunt etiam & formant. Ego ab aliquot menſibus ſolito languidior eram, & eâ cauſâ, tum etiam quia affectus iamdiu ſuadet, ſtatui ſeriò Italiam reuiſere, idque ſub annum iam inſtantem Sæcularem. Præter ea quæ dixi, Religio etiam vocat; &, quod non diffiteor, cupiditas tui coràm videndi, & cultum officiaque mea deferendi. Virtus tua in meo animo maiora meretur, & id ſine omni blanditiâ vel adulatione ſcribo. Inuitant me etiã Romam viri in ſacro ordine Principes: quibus parebo, ſed dumtaxat vt peregrinatio non emanſio ſit, & mei me Principes ac patria habebunt. Itaque ſi viuo, & vel modicè valeo, in proximo autumno me vobis ſiſtam.

stam. Deus faxit; vt te, Ill^me^ & Excell^me^ Princeps, saluum, atq. in iis locis reperiam: alioqui desiderium hoc peregrinandi valde minuatur, & languescat. Louanij, XII. Kal. Feb. ∞. IↃ. XCIX.

EPIST. LXII. *Mantuam.*

ANTONIO POSSEVINO *Soc. Iesu.*

VIDI iamnunc epistolam, quam ad P. Sallium dedisti, & in eâ benignam honestamque mentionem nostri. Non est nouum. publicè ostendisti quid de me & religione meâ sentires: quæ postrema attestatio pergrata mihi fuit. Nec eius pœnitentiam ages, ita Deus me seruet. sum enim, & ero in veteribus militiæ sacræ castris, nec transfuga vnquam ad nouitates vllas ibo. Tranquillo animo hîc viuo, Deo & studiis me consecrans. studiis, quæ pro ingenij mei copiâ adiutum, aut illustratum eo, etsi non in arduo illo genere, quod vos tractatis. Tu verò nunc etiam ingrauescente ætate non omittis: ô laudabilem conatum, atque operam! nam speciem, & ideam operis vidi, quod paras, varij, laboriosi, vtilis, quod ab interiore animo testor. Deus tibi vires, annosque ad emoliendum det; & mihi largiatur non scripto solùm, sed sermone te affari. Id enim meditor, &, si valetudo patitur, sub annum sacrum Sæcularem in Italiâ vestrâ me sistam, & vel de viâ flectam, vt te complectar. Optime Pater salue, & me precibus tuis apud superum numen velis adiutum. Louanij, IV. Kal. Febr. ∞. IↃ. XCIX.

EPIST. LXIII. *Patauium.*

THOMAE SEGETO.

GAVDEO in Italiam incolumem venisse, gaudeo in domum magni Pinelli admissum: quem virum, æuo & gloriâ iam veterem, Italia vel intèr veteres suos præferat & iactet. Quod id beneficij à me habes, & imputas, iucundum est: & libens equidem adiutum eo istos, qui cultum aliquem animi nobis debent. Sed & libens audio, agnoscere eos & fateri. Tu fac & enitere, vt quem te promisi præstes: nec abripiant te aut vana illîc aut praua, quorum copiam etiam beata illa regio donet. Sed vt in vrbe,

vbi lues est, si agas, vites domus aut vias totas eâ infames: sic hîc moneo, fugere te homines & loca vitiis nota & infecta. Aetas tua allicit? fræna. Populares abducunt? resiste. denique te & posteritatem cogita: nec posse, quin illa infamiam cum noxâ pariter apud te relinquant. Ah, quàm suaue animo iam maturo erit, meminisse pugnæ & victoriæ: integrum sese à labe, & corpus ab ægritudine asseruasse! Hæc moneo, mi Segete, non quia opus fortasse: sed quia amor inducit, cui agnatam curam aliquam, imò & metum esse, non ignoras. Quídni autem in ætate istâ sit?

*Ἤδη γὰρ νεότης ἐπικυφίζει νόον ἀνδρός:

*Mens homini fit vernior in pube atque iuuentâ.

ait poëta ille sapiens. Quídni etiam in regione eâ sit? suaui, bellâ, diuite: sed in quâ deliciæ aut luxus sui hærent. Vita, vita, & horridulam virtutem & me ama. Deum ita precor, & eumdem in ambagine omni aut caligine ducem tibi & lucem. Louanij, V. Kal. Ianuar. ∞. IↃ. XCVII.

TESTIMONIVM.

QVI HAEC LEGETIS,

Testor apud vos seriò, hac meâ manu, THOMAM SEGETVM *gente & domo Scotum, notum mihi à pluribus annis fuisse; imò ab ipsâ primâ eius adolescentiâ, meum vel discipulum, vel auditorem. Eo omni tempore, probis se probasse, ac mihi inprimis, ob acre & excellens ingenium, ardorem studiumque discendi: atque ita profecisse, vt in meliori omni litteraturâ, paucos sibi æquales habeat, in æquali æuo. Addo & moribus modestum ingenuumque esse, & dignum quem tales omnes æstiment atque ament. Peto igitur atque absens rogo, vti hunc in occasione adiutum velitis, fauere animis, consiliis, factis: benè locaturi beneficium, quodcumque in eum conferetis. Stirpes istæ fouendæ & attollendæ sunt, in commune reip. bonum, cui boni omnes studemus. Louanij, VI. Kal. Sext.* ∞. IↃ. XCVII.

I. L.

EPIST.

EPIST. LXIV. *Romam.*

FRANCISCO SFORTIAE, *S. R. E. Cardinali.*

EGO verò tertiùm ſcribo, nec indecorum eſt in tantâ tuâ benignitate. Nam & Micaultius iamnunc indicium mihi fecit ſermonis & curæ, quam de me & itinere meo habes. Quod iter, ita me Deus ſeruet, ſuſcipiam, religionis quidem primùm, ſed & tuâ cauſâ; qui vltrò hanc prolixam beniuolentiam in me oſtendis: quâ niſi capi & molliri me fatear, ſim profectò lapis aliquis aut ferrum. Quamquam & ipſum ferrum vt à magnete trahitur, & occultâ vi allicitur; ſic me à tuâ virtute teſtor. O verè magnum, & vt verbo dicam, ROMANVM tuum animum! qui vel hoc argumento valdè virtutibus abundas, quòd alienas ſic excitas aut amas. Nihil blandè aut apud te tuâ cauſâ dicam, ſed numen ſupremum appello, eſſe me & fore cultorem tuum, quamdiu terræ me huius eſſe idem numen volet. Sed vt de re dicam, ad iter me paro in Autumnum proximũ, & Septembrĩ (cum bono Deo) dabo me in viam. Ideò enim paullò maturiùs, quia & amici in viâ alibi tenebunt fortaſſe: & exigua ſpatia conficere ſuadet hæc valetudo. De eſſedo quod offerebas, planè opus non eſt mitti. Hîc enim facilè paramus, & comites item honeſtiſſimĩ non deerunt, atque adeò quidam etiam è contubernio aut diſciplinâ noſtrâ. De ratione itineris totâ, certò nondum dixerim: quia incidere aliquid poteſt quod turbet. tamen, vt nunc eſt, cenſebam per Germaniam me iturum, & Alpes Tridentinas, quę molliore cliuo eſſeda & currus etiam tranſmittunt. Si non; Galliam tranſiero & obiter videro, vbi amici item plures qui inuitant. Sed Romam cùm venero, certum mihi eſt rectà ad te Ill^me^. & vt Iuno illa Homerica, in concilium Deorum veniens, à nemine poculum niſi à Themide accepit; ſic ego tuo inter omnes hoſpitio & beneficio vtar, quod mihi comiter & liberaliter offers. Tum denique in ſermonibus ea, de quibus ſcribis. Deus modò Ill^me^ & Reu^me^ Princeps te ſeruet, & me voti mei duplicis damnet: priſci illius, Romam reuiſendi; & huius noui, te viſendi, quod animus iſte (vt vero verbo dicam) ardet. Louanij, XII. Kal. Maijas, ∞. IↃ. XCIX.

EPIST.

EPIST. LXV. *Mediolanum.*

IOANNI BAPTISTAE SACCO S. D.

AVDI rem lætam, vt eſt tuus amor, cui fideliter equidem reſpondeo amore. Rem, inquam, lætam, meum in Italiam aduentum. Quando? inquies. ſub Autumnum proximum, ne longiùs etiam hoc producam. Lubet eſſe in anni Sæcularis initio Romæ, quò magnates aliquot inuitant; & inter eos Cardinalis Sfortia, haud dixerim quàm in me pronus. Audis tu iſta? crede firmiter, niſi Vita, aut Valetudo prorſus deſtituit, ſic futura. At illum Principem, & heroëm noſtrum ante omnes videbo, qui in ditione veſtrâ præeſt. Præſit etiam tunc modò, nec in mutatione rerum iſtâ aliquid mutetur. Sanè id mihi triſte eſſet, quia acre deſiderium concepi eius videndi, ac venerandi; atque id merito ſolo virtutis. POLIORCETICA noſtra recuſa ſunt, cum figuris additis, quas ille Princeps mihi ſubmiſit, quem breuiter, ſed fideliter laudaui. Micaultium, quem commendaueram, ſic benignè & honeſtè à te habitum (ipſe largiter ſcripſit) quídni læter? At non hoc, ſilere noſtrum Puteanum, à quo iam à pluribus menſibus ego nihil. Viuit, valet, apud vos agit? per te ſciam, ſi tardat etiam ipſe. At tu vale, mi Sacce, & ſalueat à me Cl^mus Septalius, qui meliùs de valetudine iſtâ ominatur, quàm ego. Sed viuam, valeamque in paucos menſes modò: videbor, & videbo. Louanij, XII. Kal. Feb. ∞. IↃ. XCIX.

EPIST. LXVI. *Patauium.*

IO. VINCENTIO PINELLO.

SI quis in Italiâ hodie veteri & meritâ famâ eſt, eum ego te cenſeo Vincenti Pinelle: & ideo iam à pluribus annis tacito quodam affectu & colo & amo. Non fuit occaſio ſermone aut litteris declarandi: vtrumque fortaſſe erit, certè nunc alterum; & ſtilo te vt conuenirem, duplex mihi cauſſa fuit. Prior, vt gratias agerem pro benignitate quam in Thomam Segetum, ex communi quâdam commendatione meâ, contuliſti: quod ex eius litteris intellexi, & eâ re debere me tibi obſtrictumq. eſſe, & ſentio & teſtor. Altera etiam cauſſa, vt hunc adoleſcentem Franc.

Saſſenum,

Sassenum, in vrbe istâ natum bonis honestisque parentibus, ipsum benè educatum & institutum, hactenus tibi insinuarem, vt videndi adeundiq. tui copia aliquando sit, & consilio, si opus sit, etiam iuues. Nam cetera ei non desunt, & dumtaxat studiorum & rei medicæ caussâ, ad loca illa venit. Sed de sermone quod initio dixi, nec id quidem despero, & valdè certè opto. Spero autem ideò, quia pęnè decretum mihi, sub annum instantem Sęcularem in Italiâ me sistere: & absit, vt eâ exeam, nisi vt te videam & amplectar. Quid exeam? imò cùm inibo hoc fiet, opinor: & inter prima & calida desideria mea est, vt hoc reddam effectum. Viue, viuam: nisi casus aut vis impedit, videbo. Louanij, VI. Kal. April. ∞.IↃ.XCIX.

EPIST. LXVII. *Genuam.*

PAVLLO MONELIAE S. D.

SILENTIVM aliquod fuit, mi Monelia; sed quod ego vnicâ istâ scriptione, & nuncio pensauero, & dabo te in gaudium, si amorem tuum noui. Quid igitur nuncio? venturum me in Italiam, ante annum hunc Sæcularem, si Deus vitam, & aliquas vires donet. Ita planè decretum est, idque sub autumnum proximum, vt otium sit Italiæ ipsius, & amicorum videndi. Atqui non domicilij caussâ, ne erres, sed pietatis primò, tum etiam animi caussâ veniemus: & inuitante item Cardinali Sfortiâ, qui in me se exhibet valde benignum. O quàm libens te quoque inter amicos complectar! etsi tu à viâ procul: sed aut ego deflectam, aut tu excurres, & omnino fruemur mutuo aspectu ac sermone. Eâ spe pauciora verba faciam, de rebus aut scriptis meis nihil addens: quid opus, cùm tibi me sistam? Ita faxit ille Deus, & te meque in paucos illos saltem menses seruet. Scribe autem interea de ratione itineris optimâ, si quid habes, & has ad Mercurialem nostrum mitte. Louanij, Kal. Febr. ∞. IↃ. XCIX.

EPIST. LXVIII. *Pisas.*

HIERONYMO MERCVRIALI S. D.

CONSTANTEM amorem tuum amo, quem numero inter Italiæ veterrimos, suauissimosque. Et hortaris vt scriptione

eum excolamus: quod lubens fecero. ſed quid ſi aliud etiam epos tibi cantem? inopinato tibi fortaſſe, & hoc gratius erit. Ego, mi Mercurialis, ſtatui certò (Deus modò & vita velint) in Italiam veſtram venire, non habitandi, ſed viſendi, & reguſtandi cauſsâ. Vultum tuum videre, & verba audire videor exclamantis, Quando? Iam breui, iam intra quinque aut ſex menſes ad iter me dabo, & lubet eſſe in fine æſtatis in aditu Italiæ veſtræ. Annus ſacer Sęcularis me vocat maximè, ſed etiam viri quidam principes qui inuitant; & vos amici trahitis, omnino ante exceſſum videndi. Tum de valetudine, tum de ſcriptionibus, & ſtudiis, ſermo nobis ſit vel in multam noctem, ſi dies non exſatiat: & certè explere oportet deſiderium, & famem, vt ſic dicam, diu ieiuni & auidi amoris. Ergo pauca nunc ſcribo, tuas ad VVittendellium miſi, tuas item ad me exſpecto, ecquid conſilium noſtrum probes. ſed quid ambigo? ore, ſtilo, pectore, ſcio, probabis. Vale. Louanij, Kal. Feb. ∞. IↃ. XCIX.

EPIST. LXIX. *Romam.*

ASCANIO COLVMNAE *S. R. E. Cardinali.*

MICAVLTIVS ſignificauit mihi de honeſto & beniuolo pariter ſermone, quem de me habuiſſes. Etſi quid opus fuit? ipſæ tuę litteræ hoc mihi dicunt, quas ante bienniũ ad me, illuſtri teſtimonio vel iudicij vel affectus, dediſti. Quas ego, non mentior, vt Palladium aliquod Romani olim, aut ſacrum depoſitum, aſſeruo. Itaque non credere ſolùm me par eſt; ſed affectum aut potiùs cultum rependere, quod dignitas tua poſtulat & fortuna. O beatam, ô illuſtrem Romam his, vt ſic dicam, ſideribus! quæ non ſplendore generis ſolùm, ſed luce propriâ virtutum & laudum micant. Ac mihi iamdiu animus eſt & cælum illud Italiæ (liceat manere in hac imagine:) & vos in eo aſtra intueri propiùs: ac fiet ſanè breui, ſi vitam mihi in paucos menſes proroget ſupremus ille rector. Nam annus ſacer Luſtralis cùm inſtet, occaſio ſiue cauſſa eſt veniendi: & ſimul ſacris, ac deſiderio meo, litandi. Quod ſignificare me tibi Ill^me^ Princeps cultus hic animi adegit: animi, æternùm virtutibus tuis deuoti. ita propitius mihi ſit ille Æternus. Louanij, XII. Kal. Maijas ∞. IↃ. XCIX.

EPIST.

EPIST. LXX. *Mediolanum.*

IOANNI BAPTISTAE SACCO S. D.

NIHIL ambigebam, mi Sacce, quin lætificaſſem te nuncio mei aduentus: ita mihi notus & ſeriò creditus eſt ſerius tuus amor. Et tu quàm eum oſtendis? nec celari ſanè ſolet hic ignis. Inuitas in domum tuam; & hoſpitium molle, vbi ego curer, tanquam Regi Antiocho oculi ſolent (liceat iocari) offers. Accipio mi Sacce, accipio: & vbi ſim libentiùs, addo etiam liberiùs? Accipio tamen ita, niſi imperio aliter cogimur, cui leges non damus. Scis me de Principe intelligere, qui perbenignè certè in nos eſt affectus: & fortaſſe apud ſe etiam volet eſſe, aut ex eius metatione accipere domum. Quicquid erit, vtinam tuam! Sed in paucos tamen dies, quia in amatâ illâ Italiâ plura loca hominesque videndi nobis ſunt: & ante omnia, inclyta illa Roma, in quâ etiamnunc animi & virtutes Romanæ. Nam percurrere Italiam nobis decretum tantùm, non herculès inſidere. Cuius rei ſi vel ſuſpiciuncula proceres noſtros tangat; non dimittar profectò, nec vllo titulo impetrem commeatum. Atqui nihil tale eſt. ſacra & amici trahunt, & ipſe meus Genius, qui loca ea & homines neſcio quo naturæ ductu amat. Tu me mi Sacce, & hũc etiam adoleſcentem libens aſpice, mihi auditorem & amicum, in litteraturâ, & Poëſi præſertim, inter paucos præſtantem. Louanij, VII. Kal. Maijas. ∞.IↃ.XCIX.

EPIST. LXXI. *Romam.*

CAESARI BARONIO *S. R. E. Cardinali.*

QVOD animo & voto ſępè facimus, vt te alloquamur, & quaſi coràm videamus; id nunc ſtilo vſurpo & repræſento, in occaſione quam NICOLAVS MICAVLTIVS mihi præbuit, iſte quẽ vides. Putat gratię mihi aliquem locum apud te eſſe (nec diffido, in animo iſto conſcius, quanti te faciã Chriſtiani orbis ſidus:) putat, inquam, aliquid apud te commẽdationem meam poſſe, eò libentiùs dandam, quia tali. Nam vir eſt, & claris apud nos maioribus, & ipſe planè probus, induſtrius, & vetus auditor meus: etſi illum Deus & animus ad diuina ſtudia traxerunt. Nam in

Theologiâ eò iam peruênit, vt etiam titulum & testimonium publicè acceperit: & nunc in Italiam & vrbem sacram se contulit, videndi discendique caussâ. Beabis eum, si & tuo interdum aspectu frui, & vel breui colloquio, liceat: quod longum, scio, occupationes tuæ non donant. Hæc pro Micaultio: de me an aliquid addam? addam. Pietate impulsum, & cupidine vos illustres viros videndi, in Italiam venturum sub annum hunc sacrum & Lustralem, qui instat. O Deus mihi det caput illud Ecclesiæ, non dignitate magis quàm meritis inclytum, vel eminus intueri & venerari: vos autem propiùs adire & alloqui! quod inter præcipua mea vota esse fateor, & animus mihi dicit, FIET. Ill^me & Reu^me Domine, idem Deus Ecclesiæ suæ lucem & tutelam te seruet, cui sincerè testor me toto animo addictum & consecratum. Louanij, VI. Kal. April. ∞. IↃ. XCIX.

EPIST. LXXII. *Mediolanum.*

IO. BAPTISTAE SACCO S. D.

NE ambige, ego venio, cum vnâ exceptione Fati. Si publica mortalitas, aut priuata mea, Italiam non inuidet; ipsam videbo, vos amplectar. Ad Ill^mum Principem parco nunc scribere, donec de tempore & totâ viâ meâ certò scribam. Etsi de tempore propemodum scio, & statui ipso mense Septembri: sed de viâ aut limite mutant turbæ, contagia, & eiusmodi euetus. Quacumque viâ, certum est Mediolanum vel per ambages deflectere, illius Herōis & vestrâ caussâ. Statui & Antuerpiam breui ire, & scripta mea quædam apud Typographum deponere, vel mortuo me edenda, si quid humanum contingat. Misi litteras nuper ad te alteras, sed per adolescentem nostratem N. N. quem commendaui obiter, neque nimis velim, & ambigo (vt apud te liberè) de moribus & vitâ. Etsi certum nihil, sed ex suspicionibus habebam, quibus vir probus non nimis indulget. Idem ille ad Puteanum à me habet, cui in studiis commilitauit. Cardinales Romani, inter eos Sfortia, in me sunt benigni: videbo illa lumina, nisi Deus hæc mihi claudit, vt initio dixi. Vale mi Sacce, cui iamnunc animo circumfundor. Louanij, Pridie Kalend. Maijas, ∞. IↃ. XCIX.

Nostri

Noſtri hîc ægrè me dimittunt; tamen temporarium hunc commeatum à præcipuis Aulæ iam impetraui, in ſenos dumtaxat menſes.

EPIST. LXXIII. *Romam.*

FREDERICO BORROMAEO *S.R.E. Cardinali.*

ANIMVS me iuſſit, & hic cultus quem tibi deuoui, ſignificare conſilium, quod in re meâ cepi. Statui enim ſeriò, inſtante iam anno ſacro Sæculari, Italiam veſtram & in eâ vrbem Dominam inuiſere: quò pietas me primùm, ſed & cupiditas aliqua (non nego) vos illuſtria orbis lumina videndi, inuitat & trahit. Inter ea cùm clarâ luce fulgeas, & iam olim honore me beniuolentiæ & litterarij affatus tui affeceris; iure inter primos ad oſculum manus tuæ veniam, & domicilium oſtendam, cui animus includitur virtutibus tuis ſeriò deuotus. Deus mihi det perficere, & te Ill^me & Reu^me incolumem diu Eccleſiæ ſupereſſe. Louanij, Prid. Kal. Maijas, ∞.IↃ.XCIX.

EPIST. LXXIV. *Mediolanum.*

PETRO PANTINO *Decano Bruxellenſi.*

GRATVLABOR? animo feci, & nunc ſcripto: etſi veniſſe te Mediolanum, fama adhuc, non litteræ tuæ mihi dicunt. Sed gratulor, & veram hanc famam, quia valdè cupio, puto. Ah mi Pantine, quàm Principes illos nouos patria deſiderat! quàm brachia aduentantibus, vt ſic dicam, pandit! Non illeipſe Albertus ſic nuper ad ſuam ſponſam; quàm nos ad illum & illam anhelamus, tot malorum medicinam & leuamen. Venite, & nouam lucem Belgicæ infundite, tu Sol, tu Luna, & diem noctemq. noſtram pariter illuſtrate. Quàm calida vota noſtra ſint, potes ſcire, quia ſuprema. Quæ enim ſpes, præter hanc, vltrà ſupereſt? Iacta eſt è fatiſcente naui noſtrâ ſacra hæc anchora: & ea duplex niſi ſiſtit, cum Tragico exclamo,

*Οἴ μοι, μέγας θησαυρὸς ὡς ἀνοίγνυται
Κακῶν.

Heu me, malorum quænam abyſſus panditur?

vno verbo, perimus. Sed abite malè ominata verba: illa quoque Iunonia auis nobis cecinit, *Ἔςαι πάντα καλῶς. Et profectò erunt,

Erunt omnia rectè.

si nostri illi bonis prouidisque consiliis vtentur : quibus nimis est opus. Nam affectus & obsequia nostra non adsunt, sed supersunt : adsit ille auriga modò, qui peritè moderetur & temperet, & cui Minerua aliqua (illa illa, vt spero, Isabella) in consilio adsistat. Sanè prudentiâ opus, & si distinguere placet, prouidentiâ, in hoc articulo temporum. quia vt iis qui è puteo extrahuntur, tunc maximè periculum lapsus est, cùm ad oras summas venerunt : sic nobis, qui educi iam incipimus, ne à spei culmine ad barathrum * δυσελπίας relabamur. Veta ô magne Deus, & benigno semel oculo Belgas tuos vide. Sed vtcumque cadet, magni animi hoc regis vtriusque factum : illius, qui dedit, huius qui approbauit. & ingens gloria, non esse solùm magnos & felices, sed fecisse.

** desperationis.*

Habere regnum, casus est, virtus dare.

Sed publica sepono, de quibus coràm affatim, quia tu prudens eorum es, quæ ibi acta : nunc audi & priuata. Valemus, vt solemus : id est, viuimus magis quàm valemus. sed quî noster Couarruuia, ille senex senis Homerici æuo dignus ? sed non etiam Homeri fato, quo tamen audio & doleo eum affectum. O virum corde mihi, non ab annis, sed à lustris iam amatum!

* Ὅν δ᾽ αὐτὴ πολύμητις ἀνέπλασε χερσὶν ἀθήνη.

** Quem manibus propriis finxit cordata Minerua.*

Inuideo tibi, qui vidisti & amplexus es, vtinam medio me par illud diuellente! Sed heu, quàm diuulsus à nobis Winckelius ! ô spes & destinationes humanas ! Ille diu luctatus cum suâ sorte emerserat, & iam terram non videbat, sed tenebat : in ipsâ terrâ spei suæ ac nostræ naufragium fecit, atque adeò ipsius vitæ. Nam Genuæ fato suo functum audiuimus, & suspiriis prosecuti sumus : quid iuuat? magis hæc vota, vt vir quietissimi animi, in quietis illis locis, fruatur æternâ & beatâ pace. At tu de me etiam audi * ῥήματα ἢ θαύματα ? vt ait Orator. In eo sum, si vel leuiter moramini, vt vos in locis iis opprimam. Quî potest? inquies. potest. quia statui ad vrbem sacram sub sacrum hunc annum ire, & simul animum à noxis lustrare ; simul perfundere eum spectandi illâ honestissimâ voluptate. Spectandi, inquam, & illustres aliquot viros (in iis Io. Ferdinandum Velascium, regiâ ibi vice Gubernatorem) & loca regionesque, antiquitatis gratiâ, sic amata nobis & culta. O quàm desidero ! nec mei aut mea teneant, —* οὐδ᾽ εἴπερ τε σιδήρεα δέσματ᾽ ἔχῃσι : si tamen valetudo non sistat, illa

** verba, an portenta?*

** non si me vel vincula ferrea stringant.*

mea Ate, quæ in turri aëneâ inclusum iamdiu me habet. Quis Iupiter liberabit? an ille summus, & sub nouo Principe nouũ vigorem dabit? O fiat, & ego te hîc, aut ibi, saluum saluus videam!

Da pater omnipotens, atque istæc omina firma.

Vale vir R^de^ & amicissime. Louanij, III. Nonas Sext. ∞. IↃ. XCIX.

EPIST. LXXV. *Bononiam.*

IOH. AB HOLLANDT S. D.

LITTERAE tuæ loquuntur multum te in libris, atque etiam Senecâ nostro esse: quod ex animo gaudere me fateor, & gratulari tibi hanc bonam mentem. Si ab vllo haurienda ea est (sacra semper omitto:) eum Senecam esse certum habeo. quem ego nunc meditabar illustratum & correctũ edere, & hunc quoque fructum dare (pro ingenij mei copiâ) præsenti & futuro æuo. Totus in eo sum. Valetudo autem semper anceps, plurimùm aduersa; & vincula hæc euolanti ingenio summus arbiter dedit. Quid nisi feramus, & ferendo adeò vincamus? quia in pugnam hanc compositi cum Fortunâ siue Fato sumus: atque vna hîc victoriæ ratio est, arma submittere, nec pugnare. Næuius olim:

Pati necesse est multa mortalem mala.

Te in florenti Italiâ esse, gaudeo: florenti ingeniis, pace, opibus. vide, vt vidisse te olim iuuet: id est, quæ bona, & in rem tuam, excerpe, cetera nec tange, nec deliba. Nam & rosis suæ spinæ adhærent: atque illas legere licet, & ab his non lædi. Animus mihi erat, & acris cupido loca ea reuisendi hoc anno sæculari: Deus vetat, vt verbo dicam. Vale mi amice. Louanij, IX. Kal. Octobr. ∞. IↃ. XCIX.

EPIST. LXXVI. *Bononiam.*

FRANC. HOVIO S. D.

TESTIMONIVM hîc tibi curauimus, quod ad parentem misimus, atque ad te per illum. Finem impone, meo iudicio, & ad nos tuos ex longâ peregrinatione redi. Quod familiariter mihi scribis de iudiciis ibi aut sermunculis, gratum est, quod ad tuum affectum: nam quod ad me, ne scire quidem cupio, adeò

non

non diluere aut excuſare. Tantùm ſi quid in Religione erit, fortiter purga & pugna, vti debes. Scis enim falsò & inſidioſè me peti. de aliis, permitte Famæ & Poſteritati, quæ Genius meus mihi ſpondet non iniqua. Illi, qui ſe opponunt, aut ſiſtere conantur benigniorem hunc curſum, nihil agunt: ſeſe edunt aut atterunt, me aut mea non delibant. O quietem in hac parte noſtram, & ſecuritatem! Optimo animo feci, dixi, ſcripſi, quæ vſui reip. aut iuuentuti fore cenſui: ſi quis meliora ſe putat poſſe, largiatur & promat. ego ſum inter eos, qui ſinum pandent, & ſupinis manibus excepta in eum recondent. Illud tantùm riſi de Ariſtotele. non legiſſe me? à puero pænè, verè ita dixerim: & ſcripta mea vbique habent notas. Sed mittamus, illud modò dicito, POLITICA illa iam recuſa ante triennium, probata nō noſtris modò Cenſoribus, ſed Romanis. An & eos culpant, aut ſuſpiciunt? Improbos, non ſolùm inuidos, ſi ita faciunt: & quos ego non magis curo, quàm, vt cum Homero hoc dicam, — *ἔι με γυνὴ βάλοι, ἢ παῖς ἄφρων. Quod ad iter meum omiſſum, Valetudo ſola eſt in cauſsâ: nec aliam tu aut alij quærite, non reperietis. Rob. Titium amare me puto, ex quibuſdam publicis eius teſtimoniis: ego eum video ſedulò niti ad attollendam rem litterariam, quæ certè in iis locis (ô mutationes à Leonino ſeculo!) nunc ſquallet & iacet. Fata viderint, tu mi Houi ſalue, & per te Io. ab Hollandt, quem amo. Louanij, VI. Kal. Octobr. ∞. IↃ. XCIX.

si me mulier, vel verberet infans.

EPIST. LXXVII. *Toletum.*

ANTONIO COVARRVVIAE S. D.

BENEFICAM tuam naturam, ô Couarruuia, qui nec petenti, quid petenti? nec cogitanti beneficium offers: quod & cupiebam maximè, & vſui futurum ſtudiis meis cenſebam. Accepi enim Græcanicos libros manuſcriptos, quos per noſtrum Pantinum miſiſti: quo nomine quantum & animo huic tuo & muneri debeam, lingua & ſtilus mihi hærent efferre. O cur non pax Europam reſpicit! cur non maria & terræ apertæ commeantibus ſunt! profectò interius votum meum ſit, Hiſpaniam veſtram curſim ſemel, & te in câ, viſere: te *(μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω) Hiſpaniæ tuæ magnum lumen. Pantinum ipſum à reditu nondum conueni: hauco

valde hoc veraciter edam.

haueo valdè, & de te tuiſque audire, quæ opto. Ego nunc in Annæo Senecâ eram, & *perpetuum Commentariolum* ad eum ſcribebam. Scis quid voueam? apud te & in tuâ bibliothecâ paulliſper eſſe. Nam habere te vel à libris, vel ab ingenio, rariora & ſelectiora, præſertim in *Senecam patrem*, mihi conſtat. Hoc nunc agebam: poſtea ad alia me daturus, ſi vita & valetudo erit. Tibi illam longam, & hanc bonam, merenti à Numine poſco. Louanij, XV. Kal. X.bris. ∞.IↃ.XCIX.

EPIST. LXXVIII. *Patauium.*

IO. VINCENTIO PINELLO S. D.

MALO fato & raro factum eſt, vt vna epiſtola bis miſſa nec ſemel peruenerit. Haud magna alioqui iactura, niſi quòd teſtimonium cultus mei & affectus retardarit, non tamen oppreſſerit, vel nunc ecce reuelandum. Nam ego tuum nomen ab adoleſcentiâ primâ & noui, & amaui, & veneratus adeò ſum: vt debui eius, qui virtutem & doctrinam eximiè coleret, & in ſe haberet, in aliis excitaret. Sunt iſtæ breues, ſed veræ tuæ laudes: quas in his annis & maturiore æuo quia pernoui, magis etiam amo. Si aliqua ſimilis affectus tui ſcintilla in me; triumpho, non ſolùm gaudeo: & eſſe cùm aliorum litteræ, tum tuæ loquuntur, ante duos menſes plus minùs ad me amanter ſcriptæ. Ergo amare amatum me poſſum dicere; & vt ſemper poſſim, te per Genium tuum Virtuti & Honori ſic amicum, rogo. Louanij, Kalend. Decemb. ∞.IↃ.XCIX.

EPIST. LXXIX. *Patauium.*

ERYCIO PVTEANO.

ITA eſt. fraudes aut iniuriæ in noſtris litteris mittendis interueniunt, & pereunt, aut certè eunt; quò non mittuntur. Per amicos inprimis vide ne vnquam, quas ſaluas quidem voles. Nam illi aut neglegunt, aut reſignant & abiiciunt, aut vt optimè cedat, tardè reddunt. De meis ad Pinellum, inprimis dolui. nam diu eſt, quòd virum illum inter primos Italorum, & qui verâ virtute nitent, habui; eoque amari ab eo, ſicut amabam, hauebam.

Benè tamen de affectu cecidit, quem meo parem ais, & ego ex litteris etiam eius vidi. Itaque iterum nunc ad eum scribo, feliciùs, spero, dandas. Quod ad studia nostra, sum totus in Senecâ Philosopho, quem perpetuo Commentariolo, sed manu facili, illustro aut emendo. Spero grauibus cordatisque viris haud illaudatum hunc laborem, & publicè nec infructuosum fore. De meâ hîc mansione dolere quosdam ibi, non doleo: affectus signum est. obloqui alios fero, etsi scio quòd iniustè, nec nisi valetudo me tenuit toto animo eò anhelantem & propendentem. Quid autem nunc tu? apud illum virum videsis, vt dignum aliquid; tum & illud, vt in gratiâ eius esse perseueres. Mihi crede, verè & sine fuco, magnus vir est. Principes nostri noui hîc fuerunt, iurauimus in verba, publicè coram iis diximus: sed pænè ex tempore, cùm ipsi paucis horis antè ita imperassent. De successu tamen non queror: tu vale mi Puteane. Louanij, Kal. Decemb. ∞. IↃ. XCIX.

Carmen mitto, subitò etiam mihi hîc natum inter gaudia publica.

IN IGNES STRVCTOS INGRESSV PRINCIPVM, ALBERTI ET ISABELLÆ, LÆTITIÆ ET AVSPICII INDICES.

EPIGRAMMA.

AEMVLVS *assurgat Phariis vel turribus ignis,*
Igne fora, igne viæ, templa quoque igne micent.
Quæ causa? ignis, amor: flagrant nunc omnia amore,
Princeps, ipsa vxor Principis, & populus.
Ille atque hæc, vtriusque; atque vltimus ille, vtriusque.
Dij facite, æternum mutuus hic sit amor.

IDEM

IDEM πλατύτερον.

Quòd latis flagrat ignis in plateis;
Quòd fora occupat, & domus sacratas,
Quòd domus simul occupat profanas:
Non miraberis hospes. ecce flamma
Multa huc vênit. & ipse flamma Princeps,
Vrit, vritur: idem & eius vxor.
Ille hanc, hæc magis illum, vtrumque Belgæ.
Nam suos amat ille & illa Belgas,
Suos obsequio & fide perenni.
Quid Belgæ? ij quoque amant & illum & illam,
Et colunt sibi cælitùs dicatos
Principes Dominosque. flamma felix!
Vre atque vrere tu caterua triplex,
Donec machina dædala ista mundi
Fatali ruet & peribit igne.

I. LIPSIVS calore deuotionis effudit.

EPIST. LXXX.

GASTONI SPINVLAE S. D.

AFFECTVS quoque meus ferebat, vt tibi valedicerem, & ratio decori impellebat: sed vterque excusamur (ego certè. nam de te nihil opus) cùm subitus tuus, & iussu Principis discessus, eripuerit hanc facultatem. Atqui animo officium hoc præbui, & eodem defero tibi & deferam omnem cultum. De PARVTA ego iam compingi iussi, vt commodè possit legi. Opus grandiusculum est, nec habeo adhuc quod de eo in alterutram partem dicam. E Senecâ quæ publicè dixi, ea decerpta fuerunt è lib. I. DE CLEMENTIA, Cap. III. verbis, quorum initium: *Illius demum magnitudo stabilis fundataque est, quem omnes tam supra se esse*, &c. Exemplar eorum quæ dixi (etsi subitanea ea, me iudice, non tanti) dedi D. Petro de Toleto, atque etiam Illmo Legato Re-

gio, quem virum cum gaudio meo noui: & tibi quoque in parte beneficium hoc debemus. Vtinam Hispania plures tales mittat! Quod autem de Senecæ libris quæris, quem excellere sentiam? sunt sanè plerique omnes eximij & vtiles: sed EPISTOLAE tamen, meo animo, eminent: deinde DE CLEMENTIA libri duo: tum DE TRANQVILLITATE ANIMI, & vno verbo ceteri vix infra istos. Magnus & magni animi ille vir fuit, & hunc certè lectoribus suis infundit. Spero me breui publicaturum eum, cum nostro Commentariolo, qui vobis lucem plerisque locis dabit. Nam adstrictum scribendi genus habet, eoque subobscurum. Ill^me Domine, tuum me cense & tuorum, quibus obsequia mea defero, nominatim Dominæ & liberis. Louanij, IIII. Non. Decemb. ∞. IↃ. XCIX.

EPIST. LXXXI. *Bononiam.*

CAROLO LAFAILLIO S. D.

QVAE à Titio misisti, lubens vidi: sed vidi adhuc tantùm, & celeri oculo libaui. Placent. & ego pariter mea misero, cùm noui aliquid erit. Senecam in manibus habebam, Commentariolo perpetuo illustrandum: & intra paucos menses videbit lucem, si tamen tamdiu ego. Quod ad imaginem nostri, ego Velio eam mitto, cum breui epistolio. Sed heus tu, nos hîc in triumpho. Principes Louanij fuerunt, solennia auspiciorum fecerunt, Scholas quoque viderunt, & me audiuerunt dicentem. Rarum exemplum & nobile in feminâ. nam & ea interfuit, & tota illa *γυναικωνῖτις. Subita tota res fuit, nec meditationi nostræ spatium: sed Deus adfuit, & illo propitio, Principes habuimus propitios & volentes. Houius noster mihi scribit de quorumdam ibi parum dextris iudiciis aut vocibus, & præsertim super nostrâ hîc mansione. Nolim vos contendere, nec protectores mihi esse: quid enim opus? nec sentio illa tela volatica; & nec lædar, si sentiam. Qui in publicâ aliquâ famâ sumus, aut vtramque excipere debemus, aut nullam: & satis, si melior præponderet. O ita sit, & hactenus certè sensi. Vale mi amice. Louanij, postrid. Nonas Decembr. ∞. IↃ. XCIX.

*muliebris coetus.

EPIST.

EPIST. LXXXII. *Bononiam.*

IVLIO CAESARI VELIO S. D.

AMOREM tuum video, mi Veli, & parum ſim qui ſum, id eſt, humanitatis & virtutis ſtudioſus, niſi eundem tibi reddam, & æquâ, niſi fallor, lance. Non nego erga plures mihi hunc affectum eſſe: ſed vt ſol radios latè emittit, & lucis nihil amittit: ſic ego amoris, vt ita dicam, hos radios variè ſpargo, & lucere aut ardere ipſe non deſino. Petis imaginem meam mitti, inter illuſtres viros ponendam. illud facio, hoc non poſtulo, imò nec mereri me planè ſcio. Sumus aut erimus, quos fama nos eſſe & æternans ille Genius volet. at illud mihi vindico, toto puroque animo ad bonum publicum propendiſſe, & dotes ingenij mei (quas ille *δωτὴρ ἐάων dedit) huc contuliſſe. Nec queri adhuc de beniuolentiâ publicâ poſſum: etſi interueniunt etiam Aquilones aliqui aut Noti, qui ſecundantes & ſuauè ſpirantes Fauonios iſtos turbant, nec tamen pellunt. Parùm eſt, nihil liquidi in rebus humanis: in alto hoc erit, quò te meque, mi Veli, Altiſſimus ille & ὑψίζυγος ducat. Louanij, poſtrid. Nonas Decemb. ∞. IↃ. XCIX.

* *bonorum dator*, id eſt Deus.

EPIST. LXXXIII.

BALTHASARI DE ZVNIGA, *Legato Regio.*

LITTERAS quas Antuerpiâ ad me, ſanè quàm beneuolas miſiſti, lubens legi, & gratulatus mihi ſum de ſerio tuo in me affectu. Vt vtar eo, rogas. & quidni faciam, ſi occaſio ſit? Sed meæ res & vita, vt ſcis, in tranquillo conſiſtunt; nec ſpes meas aut vota ad magna aut longinqua mitto. Hæc eſt felicitas mea, in paucis eſſe felicem. Studia ſolita me habent, & nunc totum SENECA: quem breui, ſed perpetuo, Commentario illuſtratum dabimus cum publico, vt ſpero, fructu. Intereà fortaſſe breuiculum aliquid ad nouos noſtros Principes: & id ex occaſione natum, quòd audiendi nuper nos honore in publico affecerunt. Concepi, ſi pergo & perago, inter primos ſcies. Gaudeo conuentum à te P. Schottum, veterem amicum meum, & ante annos XXV. etiam hîc auditorem. Sed & Antuerpiam placuiſſe, & eius pompam, gratum eſt, nec tamen nouum. Præſumebam enim

animo omnia ſplendida & decora, & ab ingenio ciuium, & à genio ipſo vrbis: quâ vnâ gloriari Belgica noſtra poteſt, ocello & velut gemmâ in hôc orbe terrarum. Librum, cuius mentio in ADMIRANDIS, hîc adiunctum Ill^me Domine habes. Illo meiſque (quicquid erit) vtere; & me, ſi non ex merito, ex benignitate tuâ ama. Louanij, x. Kal. Ianuar. anni noui ∞. DC. quem votiuum decurrere tibi, Numen precor.

EPIST. LXXXIV.

NVNO MENDOZIO *Luſitano, à cubiculo Principis.*

AFFECTVM tuum, qui ad ſcribendum impulit, quomodò non gratum habeam? Ego verò valde ab humanitate, & iis ſtudiis quæ profiteor abeam, niſi & illum amplectar, & meum viciſſim tibi reponam: quod facere me, hâc ſcriptione ſedulò teſtor. Pauci profectò ſunt, & præſertim è veſtrâ nobilitate, qui optimis honeſtiſſimiſque ſtudiis ſe applicant: & veſtra etiam gens magis adhuc armorum gloriam æmulata eſt, quàm Muſarum. Itaque eo magis amplectendi & æſtimandi nobis ſunt, qui veſtrûm amplectuntur eas & æſtimant: etſi fructus vobis eſt, etiam ſine approbatione aut iudicio noſtro. Te & animum tuum appello. ſcio internâ & ſolidâ voluptate perfrui, cùm ad amœnos illos hortos, vt ſic dicam, Muſarum diuertis: atque ibi lectione aut meditatione paſceris rerum vel elegantium, vel ſublimium, & à profano iſto vulgo remotarum. Nam de prudentiâ, imò & ſapientiâ, quid dicam? quæ originem & fontem iſtum habent: ſicut & ipſa probitas, & honeſti amor, ſiue à præceptis illis ſaluberrimis manat, ſiue à pulcherrimis exemplis. Itaque gratulor tibi, Vir Ill^me, verâ nobilitate dignam hanc mentem: & felicem prædico, qui præceptorem habueris melioris mentis ac iudicij virum, qui ad meliora & altiora hæc duxit. De me verò ſic ſtatue, & amantem viciſſim tui eſſe, & cupidum etiam videndi ac fruendi, vbi prima occaſio erit: quam poſt iſtas peregrinationes Principum aut inueniam, aut faciam. Vale. Louanij, x. Kalend. Februar. ∞. IↃC.

EPIST.

EPIST. LXXXV. *Romam.*

GASPARI SCHOPPIO S. D.

ROMAE te esse mi Schoppi, & gratulor & gaudeo: Romæ, id est, in luce illâ gentium, in arce olim imperij, nunc pietatis. Quam pietatem veterem & puram te amplexum esse, quis non in tali indole atque ingenio gaudeat? Macte adolescens, decurre hanc viam, quæ & hîc gloriam tibi pariet, & posteà illam æternam. Quòd calamum autem stringis in illos qui deflexerunt; facito, sed (meo monito) cum modestiæ semper, imò & amoris, erga eos notis: vt allicias magis quàm alienes, & docere videaris non pugnare. O vtinam plures è tuâ Germaniâ æmulentur hoc exemplum! regione semper mihi amatâ, ob gentis ingenium naturâ rectum, probũ, & virtuti candidæ amicum. Deum ex animo precor eam respiciat, & caliginem hanc nebulasque nuper offusas dispellat. De ADMIRANDIS meis illîc recudendis, fiat vt vobis & magnis ibi viris (ita scribis) visum: sed exemplar secundæ editionis tamen sequendum sit, in quo & mutaui aliquid, & auxi. Mutaui autem de Frumentatione, in quâ fortasse aliquid parùm *μετρίως dixeram, nec firmo auctoritatum fulcro nixum. Sed & quædam alia infirmiora stabiliui: & omnino ea vobis habenda, atque vulganda sit. De rebus tuis scire aueo, satísne ex voto sint? spero, neque Romæ certè defuerunt vnquam, qui ingenia talia fouerent attollerentque. Raphelengium vtrumque nostrum, si illic, saluere velim: & te longùm, mi Schoppi. Louanij, in acri frigore & insolenti. VII. Idus Febr. ∞. IↃC.

* ex modô.

EPIST. LXXXVI. *Romam.*

ASCANIO COLVMNAE, *S. R. E. Cardinali.*

TARDE admodum in manus meas Oratio tua venit, in Hispaniarum regis funere scripta; & ideò excusandus sum, si tardiùs de eâ scribam. Gratam fuisse & ipsam, & hunc animum in me tuum siue iudicium, quídni fatear? & legi auidè, & quid censeam, breuiter & apertè dicam. Video inuentione fœcundam esse, ordine dispositam, verbis figurísque politam, numeris rotundam, membris & periodis suis plenam: atque vno verbo, ma-

gno

gno vel Oratore, vel Rege dignam. Hoc magis, quod à te scripta. id est, viro loci generisque dignitate inter Principes, in assiduis arduisque semper occupationibus: vt concipere vel conari talia, admirationem habeat; quid sic agere, quasi vnum hoc ageres, & semper egisses? Felicem ingenij prædico, & Româ illâ vetere dignam prolem: hâc quidem in parte. Nam & nouam hanc etiam ornas, & pietatis munia, quâ dote commendatur, ipse vsurpas, atque illustri exemplo aliis præis. Audio iam nuper adeò, augustis illis sacratisque mysteriis initiatum esse: quod gratulamur, & toto animo faustum ac salutare comprecamur. Simul illud optamus, plures eiusmodi in hoc Christianæ reip. ædificio COLVMNAS: quod si esset, turbines isti ventique parùm in illud possent, qui nunc quatiunt validè & mouent, præsertim in misero nostro axe. Deus sedabit, cùm volet, & Te Ill^me^ & Reu^me^ Domine, longùm bono publico, & decori tui ordinis seruabit. Louanij, VI. Idus Februar. ∞. IↃC.

EPIST. LXXXVII. *Romam.*

NICOLAO MICAVLTIO S. D.

AMARE debeo diligentiam tuam, natam haud dubiè ex fonte affectus, vel potiùs amoris. Semper à te litteræ, semper gratæ: etsi vereor vt paria faciam, aut facere possim (nosti occupatiunculas) in respondendo. Nam de amando, securus esto: vel æquo, vel antecedo. N. N. litteras tandem vidi. nihil secreti aut magni erat, cur opus illo à Secretis tamdiu exspectato. Sed quisque vt volet. ego vana, aut quæ eò inclinant, aspernari incipio, & vela minùs minusque pandere non dicam ambitioni, sed famæ. Quid hæc omnia sunt, opinio, laudes, elogia? venti. In quiete maneamus, quæ à Deo & virtute sit: & huic cibum litteras, aut sapientię potiùs studia, demus: in quibus nunc sanè eram. Nam Senecam totum edere parabam, perpetuo Commentariolo illustratum, atque ipsum & verba eius imprimis correcta & probè distincta. Gaudebo, si absoluero. Præmisi autem (ita volentibus amicis) *Dissertatiunculam ad Principes extemporaneam*; & vt huic breuiculæ & leuiculæ pondus adderem, adiunxi *Panegyricum Plinij*, immortale opus, item Commentariolo illustratum. O legant Principes, ô delectentur, & æmulentur! Sed quando tu ad

tu ad nos ? iam diu animo te reuoco, & nunc etiam hoc calamo: redi ad nos tuos. satis visioni, satis & religioni est datũ. Ad Card. Columnam litteras misi per nostrũ Houium, qui seriò à me ad illum Principem petebat. Non dubito quin & te conuenerit (nam ad te priùs ire iussi, siue monui:) & epistolam illam iam destinarit. Quod ad Pigafettam, seorsim hîc habes quod ei legas. Vale mi amice, & salueant à me Lombardus & Desboysius. Louanij, III. Kal. Mart. ∞. IↃC.

EPIST. LXXXIIX.

BALTHASARO DE ZVNIGA, *Legato Regio.*

CVM meus iste Bruxellam iret, litteris salutem libare tibi libuit, & reditum gratulari ex peregrinatione, quam cum Principibus nostris obiisti. Quid reditum ? an & abitum precari prosperum, nisi fama nos fallit ? Nam ea nobis insusurrat, parari conuentum & actionem super pace Britannicâ, atque ei te quoque inter primos interfuturum, aut præfuturum, vt locus iste est, quem tenes. Si hoc fit; toto animo precor, & exitum eius rei tibi gloriosum, & patriæ salutarem, quæ profectò & consiliis & solatiis, si vnquam, eget. Ego, quod nuper scribebam agitare me, nunc decreui, & ad Typographum *Dissertatiunculam* meam coram Principibus misi, tum etiam (ne per se leue illud munus sit) *Plinij Panegyricum*, breui Commentariolo illustratum, quem Traiano dixit optimo Principum, & claro sideri gentis vestræ. Rogo te, Ill^me^ Domine, vt vel hac caussâ opusculo meo faueas; tum & illâ, quòd auditorem te illius Dissertatiunculæ merui, & posteà approbatorem. Librum *De officiis aulæ Constantinopolitanæ* nuper misi, & spero recepisse: mittam & mea, siue ad præsentem apud nos, siue & absentem, si vera fama est, quam talem opto. Louanij, Kal. Mart. ∞. DC.

EPIST. LXXXIX. *Salamanticam.*

EMANVELI SARMIENTO DE MENDOZA, *Doctori Theologo.*

TALES ne epistolas ex iis oris, & à Theologo? Plures accepi, fateor, & amicos illîc alibi habeo: sed Deum testem in-

uoco, non aliud ſcriptum litteratius, aut terſius, & toto genere eruditius vidiſſe. O pax, cur nos non aſpicis? ego per te profectò tales viros, & doctrinæ & mihi ſic amatos & amicos. Sed iactamur veteribus illis procellis, nec duo illa ſidera adhuc ſedarunt, quę Hiſpania veſtra miſit. Fatales & diutinę noſtræ turbæ, inter alia mala cladeſque, hanc occultam perniciem intulerunt, ſpernendi Pacis omnes artes: id eſt, noſtra ſtudia, quæ, mihi crede, à paucis vel perpaucis potiùs, hîc non dicam coluntur, ſed æſtimantur. Atque vt eſt rerum omnium orbis, futurum video atque auguror, atque etiam opto (cur diſſimulem?) vt ad vos & longinqua loca migrent: loca iam olim ſic feliciter illis inſeſſa: & quis Græciæ Helicon aut Parnaſſus, ſuper priſcam Hiſpaniam fuit? Scripta & diuina illa monumenta loquuntur æternorum ingeniorum: in quibus Seneca, quem nunc cùm maximè in manibus habebam, & perpetuo Commentariolo illuſtratum ibam. Cur non auidè & pænè iuſtè hoc facerem? Dederam Tacitum, prudentiæ (tuo quoque iudicio) patrem: debui, certè volui, & Senecam, ſapientiæ fontem. Sed de Tacito, dici non poteſt quàm me tua elogia delectent. Nam quoſdam eſſe, qui preſſum illum eunt vel abiectum, non ignoras: à quibus ita diſſentio, vt æternæ Prouidentiæ beneficio datum, ſeruatumque in parte ſcriptorem illum arbitrer, ad ingenia & conſilia vel illuſtranda vel dirigenda. In eum quas Notas commentatus es vidi, & ſubtilitatem vbique, iudicium non ſemper (verum amo dicere, & tu audire) probaui. Nam ſcalpro aut cultro nimis interdum indulgere mihi viſus, nec auſim ſic recidere veteres omnes membranas. Franciſcum Sanctium Brocenſem, iam anni multi ſunt, cùm noui, amo, colo. Probitas & eruditio viri merentur, & te rogo nõ ſalutare tantùm, ſed collum illi inuadere, & pro me amplecti. Ille Mercurius, ille Apollo eſt, Hiſpaniæ veſtræ. atque vtinam multos excitet trahatque ad ſplendidas veraſque artes; neque armis tantùm, vt ſemper, ſed ingeniis etiam, vt olim, floreat ille tractus! Vale vir Reu^de^ & Eximie, cum quo amicitiæ fœdus libens iamnunc coëo, non niſi cum animâ (ſi tu voles) diſcingendum. Louanij, prid. Idus Mart. ∞. IↃC.

Qui has defert, honeſtus eſt vir, & inter meos Auditores, nunc Licentiatus iuris. Pater eius, inter primores Aulæ adminiſtros, ad viſendam Hiſpaniam ablegauit. Amplectere.

EPIST. XC.

Romam.

IOANNI BAPTISTAE HANSENIO S. D.

GRATVM est, quòd ſcribis mi Hanſeni, neque ingrata quæ ſcribis. Primum illud, de viro ſummo (ita loquendum eſt) in cuius contubernio agis, valdè tibi gratulor, & tu diuinum hoc beneficium habe, & fruere æterno tuo bono. Affectum autem eius quòd etiam in me nuncias, iam ex litteris eius didici: & gaudere me in eo fateor, atque adeò exſultare. Nam is ſine meliore aliquo iudicio de me eſſe non poteſt: cui autem magis probari optauerim, quàm viro quem Deus hominesque iuxtà probant? Pluris hoc mihi, quàm Principum iſti aduentus, vel interuentus, in Scholas noſtras: quibus tamen quæ tunc dixi (etſi pauca ſunt) iam vulgamus, cum *Plinij Panegyrico* addito, quem leui manu illuſtramus. Ipſum opus Plinij nouo Principe dignum: atque vtinam legat, capiat, obſequatur! Heu, conſiliis in hoc ſtatu rerum quàm egemus! Quid ſtatu dixi? fluxu debebam. ita res noſtræ labuntur, & niſi Deus ſiſtat, iam ruunt. Sed in eo, in cauſsâ, in Principum pietate & probitate (vtramque vterque habet) confidimus: & quanquam initia vacillant, paullatim res & conſilia itura in exitum meliorem. Hæc mœſto oculo ſæpè aſpicimus, & quietæ Italiæ veſtræ deſiderium redit: ſed quid dicam, niſi iniectâ manu ſiſti & teneri me à Fato? Ita valetudo, amici, alia interueniunt, quæ iam in procinctu pænè arcuerunt vel arcent. Itaque omitto, mente & cogitatione adeo, & eâ ſæpè me oblecto. Officia quæ defers, & præſertim in Vaticanâ Bibliothecâ, non refuto, imò in tempore fortaſſe vtar. Nunc quidem in Senecâ eramus, cuius exemplaria plura vidimus, & alij alibi: nec operæpretium ſit te inſpicere, niſi vnum aliquod ſit eximiæ notæ. Quòd autem iniicis de loco honeſtiore dextro, in Electis à me ſcriptum: non muto equidem, etſi concuſſit me tamen ille tuus, & Becani hâc in re, patronus. Sed quędam à nobis ita palàm ſunt, vt refelli vix videantur. ſicut illud de *Latere claudendo*, quod certò eſt Siniſterioris, & minùs honeſti. Docui ibi ex Suetonio & Eutropio: & adde, ſi vis, veterem Iuuenalis Scholiaſten à Pythœo editum, qui in hunc verſum, *Diuitis hic ſerui claudit latus*: *Aut in medium* (inquit) *ſeruum mittit, aut in ſiniſtrâ ambulat.* Iu-

dæos ita habuisse olim, Sacra docent: & Christianos veteres, nisi fallor, D. etiam Maximus Episcopus Taurinensis, in Homiliâ de Sanctâ Pentecoste. Scribit ad verba illa, *Dixit D. D. meo, sede à dextris meis: Cur autem ad dextram filius esse dicatur, moueat aliquem fortasse. Licet enim dignitatis gradus non sit, vbi plenitudo est diuinitatis; tamen ideò ad dextram sedet filius, non quò præferatur patri, sed ne inferior esse credatur.* Et statim: *Pater Christo filio throni sui offert* SVBLIMEM *consessum, &* HONORIS *gratiâ ad dextram suam illum æternâ sede constituit.* De Ouidij versu scripsi in Electis, quæ visa: & ægrè muto ob Horatij illũ — *nec tamen illi Tu comes exterior, si iusserit, ire recuses.* Vbi *exterior* palàm est inhonoratior: ergo cõtrà, *interior.* Alioqui valdè placeat illud Vaticani codicis, *anterior*. Sed in Electis meis recusis, aliquid etiã refinxi, postea tibi videndum. Hæc, si tanti, diiudicet ille magnus arbiter, à quo non appello. De Gallorum in nos bello quod scribis, nihil equidem inaudiui: nisi quòd N. N. quædam in me dicteria iampridem legi. Sed ille in me ita ex superuacuo & sine caussâ incurrit, vt credam hoc ipso minùs grauem gratumque iis esse, quibus anteà fuit. Equidem nec læsi nec lædam quẽquam. pacis ingenium habeo: si me alius, videbo. & in leuibus, silentij tenorem seruabo: si quid grauius aut dignius, fortasse rumpam. Vale, mi Hanseni. Louanij, VII. Kal. April. ∞. IↃC.

EPIST. XCI.

GASTONI SPINVLAE, *Gubernatori Limburgensi.*

DOLEO, & pænè indignor, me præuentum rogatione tuâ, in re quam sponte & vltrò faciebam. An non libri mei exemplar ad te mitterem, vt soleo, atque etiam (ita loquor) vt debeo? Nam beniuolentia certè tua in me insignis, & palàm testata, ita postulat: & mea etiam obseruatio, & tui cultus, impellebant. Faciebam ergo vltrò: sed cur distuli? simpliciter rem dicam, quia pauca exemplaria compacta &, vt sic dicam, vestita habebam: nudum autem mittere verecundabar. Quid, quòd nec ad Principes alios viros misi (Legatum Hispaniæ excipio) ad quos solebam? Itaque de morâ ignosce & fac mihi gratiam: quam aliàs sanè libens emendabo, cùm videam lucubratiunculas nostras sic

gratas

gratas tibi esse, non à sui pretio sed accipientis affectu. Quòd porrò Spadam aut & Limburgum tuum me inuitas: mentiar, nisi dicam me velle, aut potiùs gestire. Sed quid promittam? omnes pericula mihi obiiciunt, & liberas grassationes hostium in Eburonum solo. Neq. nego terreri me, vt qui semel periculo nimis fuerim propinquus. Tamen valetudo mea anhelat ad illas salutares Aquas: etiam ad te ego Ill[me] Domine, & cupiam pasci ac refici suauibus simul ac prudentibus sermonibus tuis. Nam ista, quæ in rep. nostrâ video, haud sanè vsquequaque mihi placent: & loquamur liberiùs de iis, quàm scribamus. Vale cum Dominâ & liberis, quos Deus corpore atque animo attollat. Louanij, VIII. Kal. Iunij, ∞. IↃC.

EPIST. XCII. *Romam.*

FREDERICO BORROMAEO *S.R.E. Cardinali.*

SICVT Telemachus ille, apud Homerum, Nestorem videt & affatur cum subductione & pudore, sed incitat & persuadet Minerua: sic mihi fit in isto alloquio, quod etsi non primum ad te, tamen cunctanter profero, nec nisi Micaultio incitante. Ille à te recens, de puro affectu tuo in nos ea rettulit, quæ suauiter in pectus hoc illapsa me recrearunt: & simul impulerunt, gratias has & preces ad te deferre. In prçteritum, gratias; in futurum preces, vt sic in me perseueres, non mei meriti, sed constantiæ tuæ, caussâ. Nam de me quid dicam? nisi aut à famâ te, aut tuâ benignitate falli: qui parùm ex propinquo me aspicis, & in lumine claro cernis. Sicut eminus stannum, argentum, plumbum, conspicienti eadem videantur, admotus discernat: sic vereor vt in meis dotibus, & longinquitas pretium iis addat. Itaque cautè à me factum igitur, qui venire ad vos distuli, & conspicuum me dare: manete in suaui mihi errore, & vel immerentem amate. Etsi quid mentior? nulla hîc cautio. ardor est, qui fuit: sed valetudo intercessit, & alas mihi iam subuolanti incîdit. Itaque, vt iterum ille Telemachus,

* Ἧστο μὲν ἐν μνηστῆρσι, φίλον τετιημένος ἦτορ:

sic ego istîc maneo, non procis tamen, sed procacibus militibus circumuallatus, qui nos & nostra valdè turbant. Audistis, ne

* *Ipse procos inter mœrenti corde sedebat.*

ſentire vobis ſit, & vt tibi Ill^me^ Domine longùm valere, ſupremum numen precor. Louanij, IIII. Idus Iun. ∞. IↃC.

EPIST. XCIII. *Romam.*

PHILIPPO PIGAFETTAE S. D.

LITTERAS à te legi, quas ipſa Humanitas tibi dictauit. Quídni autem benignè ita ſcribas, qui benignè in me & famam meam is conſultum? Nam MAGNITVDINEM noſtram ROMANAM ſignificas te vulgare in Italicâ veſtrâ linguâ: quod iam aliunde didiceram, ſed libentiùs certiuſque te nunciante. Mi Pigafetta, an mereatur à me hunc laborem, neſcio: à ſe meretur, & quamuis fidenter apud te, eius ſcientem & amantem, dicam. Ecquando tale, tam diuturnum, tam compoſitum imperium aut fuit, aut erit? Vel illa res argumento, quòd pleriſque logos & fabellas narrare videmur: nec veriſimilia quidem adferre, cùm vera, & vt ſic dicam, oraculis certiora dicamus. Incomprehenſa eſt (de vulgaribus ingeniis loquor) illa MAGNITVDO. Quid de vulgaribus? me ibidem pono. Omnia feci, culmen non attigi. ſed tamen vt in magnis ſignis, vbi caput non eſt tangere,

Ponitur hîc imos ante corona pedes:

ſic ego ingentem illam Romam veneratus, ſertum hoc ingenij vel ad pedes eius conſecraui. Tu aut alius caput ei coronabit. Sed tu tamen iſta magnificas & attollis, & eminere inter ſcripta noſtra, vt Homeri illam Nauſicaam (eâ imagine vteris) inter alias virgines cenſes. Neſcio, & velim, pro affectu meo in Romam, ita ſit: tamen hoc ſcio, pluſculum me iudicij & diſpoſitæ collectionis in hoc opus contuliſſe, quàm celeri mente aut oculo aliquis arbitretur. Qui inſiſtet & rimabitur, non culpabit. Niſi quòd quædam tamen omiſſa etiam nobis, quorum partim in ſecundâ Editione (eam habere te velim) iam addita: partim in ſequenti addenda. Sicut illud, pro ambitu magno vrbis. quod Plutarchus in Niciâ ſcribit, *vrbem Syracuſas fuiſſe Athenis non anguſtiorem:* atqui Syracuſæ CLXXX. ſtadia in ambitu habuere, Strabone teſte: ergo & Roma, quam cum Athenis Dionyſius comparauit. At enim illa tot ſtadia iuſtè efficiunt XXII. *milliaria illa cum ſemiſſe*, à me adſtructa. Item de numeroſo illo populo (in quo paſſim audio abnuere, etiam qui obloqui non poſſunt:) de illo,

illo, inquam, Suetonius valde affirmat, ſed me emendante. Leges in Nerone eius, cap.xxxix. inter magnas raraſque clades, *Peſtilentiam Romæ vnius Autumni, quâ triginta millia funerum in rationem Libitinæ venerunt.* Tuam ſagacitatem! hæccine res magna aut memoranda, toto Autumno in tantâ vrbe? Ego adſero, & res eſt, in vnâ aliquâ noſtrarum vrbium hanc peſtilitatem, in paucis menſibus, ſic fuiſſe. Ne ambige, quin *trecenta millia* ſcripſerit: & meis, ſi voles, in fine Dialogi iii. lib.iii. adde. Sed & percuſſit quoſdam de laxitate domorum, quod ſcripſi lib. iii. Dial.vlt. Audiant Senecam: *Non habebant* (priſci illi) *domos inſtar vrbium*: vt nos ſcilicet habemus. Iterum audaciùs: *Aedificia priuata, laxitatem magnarum vrbium vincentia.* Plura ſunt talia: & tu à te, atque aliis ibi fortaſſe, quædam habes, me volente inſerenda. Nam iuuari, moneri, doceri, cur abnuam? à quocumque volo: & cum Euripide,

*Παλαί ποτ' ἐστὶ τοῦτ' ἐμοὶ δεδογμένον. *Dudum iſta ſedit animo huic ſententia.*

Hoc etiam, te talem amare, atque adeò colere, inter eximios Italiæ fœtus. Non enim lectio tibi ſolùm multa, ſed peregrinatio dedit: varia & multiplex, vt audio, per Europæ noſtræ, atq. etiam Aſiæ oras. Faueo. tu nobis priuatim & publicè: id eſt, me ama, me cum aliis doce. Louanij, prid. Kal. Sextil. ∞. IↃC.

Haud abſimili ſententiâ (non verbis) epiſtolam à me aliam habes: ſi tamen accepiſti. Si non, prouidè hæc ſubmiſſa.

EPIST. XCIV. *Hiſpalim.*

IOANNI WOVERIO *ſuo* S. D.

O VOLVPE mihi, te eſſe ſaluum! ô magis, te animo eſſe ſanum, nec inter inepta, vana, improba pollutum! O ſic ſemper, ô magis magiſque ad illa pura, æterna, alta: quò melior Deus & natura tua, addam & inſtitutio mea, vocarunt. Mihi hoc nunc crede vſu perito, quò magis te in hoc ſalum vitæ penetrabis, amara plura reperies & quæ aceſcant: quid remedij? ſcire, ſpernere, & Sapientiæ decretis ſe munire. Vt Vlyſſi illi naufrago Leucothea vittam ſub pectore ponendam dedit, quâ tutus à turbine & tempeſtate eſſet: ſic tu hâc Sapientiæ te præcinge, & audies —— *οὐδέν τοι παθέειν δέος, οὐδ' ἀπολέσθαι. *nil vereare pati, nec morte perire.* Sed hæc domi olim ſæpiùs:

ſæpiùs: at nunc recole. & quando iterùm licebit? quando vultus & ſermones iungere? Pænè diffido, cùm valetudinem meam video, quæ præcipitat & ruit ad metam. Itaque & de *Senecá* pænè diffido, etſi medium opus peregimus: imò nihil etiam egimus (ita mea ſunt) niſi extrema hæc manus accedat. Patria videtur animam agere, ita conſilia omnia Principum & optimatum ferox miles turbat. Plura nolo, nec te ſuadeo vltrà tam liberè quàm nuper. quid ſi recludantur? non quia improbi aliquid (abeſt ab vtroque noſtrûm) ſed quævis liberior cenſio odium hodie habet. At nos æternum inter nos amorem, & ſic mihi vale. Louanij, III. Idus Iunias, ∞.IↃC.

EPIST. XCV.

Romam.

CAESARI BARONIO, *S. R. E. Cardinali.*

PIETAS, & quidem duplex, hanc ſcriptionem à me expreſſit: ſiue quam Deo, ſiue quam Patriæ debemus. Sacrum luſtralem annum qui obire in ipsâ Vrbe & ſanctis locis non potuere, ſiue morbo, occupatione, inopiâ, aut alio vinculo impediti: benignitas S S. Pontificum iis quoque, iam more veteri, ſubuenire conſueuit, & Iubilæum ad alias exteraſque oras propagare. Opidatim ſolet inſtitui. & quia Louanium noſtrum, & inter vetuſtiſſimas Brabantiæ vrbes eſt, & religionem veram & priſcam ſemper (quod non aliæ) habuit illibatam: videtur mereri prærogatiuam iſtam, vt ſacri illius beneficij publicatio illîc inſtituatur. Senatus & Academia valdè velint, & apud S.^mum^ noſtrum agi per certos homines procurarunt. Sed quia commendatio etiam veſtra, Illuſtriſſime Domine, facere huic negotio poteſt, & me aliquid apud te poſſe cenſuerunt: rogarunt, & rogo, vti ſuffragij tui calculus piæ petitioni accedat, & nos publicis meritis iamdiu obſtrictos, etiam hoc priuato arctiùs velis deuincire. Ill^me^ & Reu^me^ Domine, Deum precor, te Eccleſiæ ſuæ, magnum & rarum lumen, diu lucere patiatur. Louanij, VI. Idus Sept. ∞.IↃC.

EPIST. XCVI. *Vlyssiponem.*

EMANVELI CORREA *Lusitano.*

ET epistola tua me exhilarauit ac diffudit (ita loquor) & is qui eam dedit Nunus Mendozius, olim in tuâ disciplinâ. Nam epistolâ tuâ quid mei amantius? quid in iudiciis honestius? vt ruborem mihi lectio pænè incuteret, naturâ modesto, & gnaro alioqui non esse in eo culmine, in quo me ponis. Sed ponis per amorem: nec iudicij tui censeo hunc errorem. Iam ipse nobilissimus vir qui attulit, scriptione mihi anteà notus, sermone se, & addo gestu ac vultu ipso, probauit: planè melioris commatis ac monetæ, vt Græci loquuntur, & qui genus suum illustret atque etiam gentem. Gentem illam vestram dico, id est, Lusitanos: iam olim armis, imò & litteris inclytos. quas primus Sertorius intulit, & Græcis iis Latinisque (Plutarchus auctor) imbuit vestram iuuentutem. Crede mihi Correa, semina eius instituti etiam nunc fructificant: & ardet in animis vestris semel accensus honestior ille ignis. Audimus certè, non in alio Hispaniæ tractu magis veteres artes coli: & exempla ac scripta sunt, quæ ad nos quoque manant, & testantur. O Deus, cur bella in haud magno interuallo nos dirimunt! terras & maria intuta reddunt? Absque iis esset; iamdiu in voto, nunc in leui habeam, ligneo equo ad vos currere: videre loca & homines, in quibus bona & boni, atque etiam ego sic amor. Te mi Correa videam, pectori applicer, collo adstringar. atq. ipsâ hâc cogitatione liquesco & moueor: quid si re frui detur? Sed vt tempora fluere, vt meam valetudinem labi video: nō dabitur, nec nisi sub vmbrâ voluptatis hâc ludam. Sed tamen hoc datur, animis adire, affari, iungi: id est, optimâ & cęlesti illâ parte nostri, à quâ est, si quid in me amasti. Et hanc igitur veloci alâ iamnunc ad te mitto, & pangere iubeo

Fœdera, non vllâ dissoluënda die.

Vale vir optime & doctissime, Louanij, VIII. Kal. Nou. ∞. IↃC.

EPIST. XCVII.

CYNTHIO ALDOBRANDINO, *Cardinali tit. S^ti Georgij.*

EFFABOR ex animo, Genium aliquem videri mihi impulsorem esse ad te scribendi. Bonum haud dubiè, ad omnium

vocibus sic bonum, & qui eximiè vnus retinet priscam & Romanam illam non probitatem solùm, sed libertatem & candorem. Ita ad me omnes qui illinc veniunt, qui illinc scribunt: & addunt, quod propriè me tangit, inclinantis tui animi in me affectum. Beatum me qui habeo, nec merito vllo meo conciliatum, sed tuâ benignitate oblatum. Sicut arbores fructibus grauidæ inclinant ramos & demittunt, & offerunt carpi: sic vos isti verâ virtute vberes, & beniuoli & benefici vltrò estis, & inuitatis ad fruendum. Ego verò & coràm frui, & videre, hoc anno sacro Sæculari censebam: Deus aliter, qui tenuit, & Valetudinis hoc vinclo ligauit. Venit tamen iste è disciplinâ olim meâ Io. Hemelarius, gente Batauus, mente & pietate Romanus: quem ego seriò commendare ausim (apud viros Principes quî fallam?) & ingenij doctrinæque titulo, & edecumatæ, vt sic dicam, honestatis. Rogo, Ill^me^ Domine, in hunc quoque fauoris tui libra deuergat: sed in me maximè, eius si non merentem, certè cupientem, & fide atque obsequio semper meriturum. Deum testem aduoco, & eundem Ill^me^ & Reu^me^ Domine, virtutis tuæ atq. æui propagatorem. Louanij, VII. Idus Septemb. ∞.IↃC.

EPIST. XCVIII. *Romam.*

ROBERTO BELLARMINO, *S. R. E. Cardinali.*

GRATVLARI non tibi, sed nobis & Ecclesiæ dignitatem tuam & hanc purpuram, animus iamdiu fuit, nondum occasio: & fateor me inter eos esse, quos Verecundia aut Modestia continent, nec temerè prorumpunt. At nunc os & stilum mihi soluit adolescens iste quem vides, olim è meâ disciplinâ, qui inter omnes te elegit cui vellet offerri & commendari. Facio libens, & pænè dicam securus de successu. quia ingenium eius noui, industriam, progressum in optimis artibus, & addo (caput rei) probitatem morum, cum puritate religionis cõiunctam: quæ omnia amari à te scio, & in titulis laudum spectari. Fac periculum Ill^me^ Domine, plura prædicatione meâ reperies: & in ipso homine nescio quid venustum & lepidum, quod occulto velut vinclo ad se ducat. Quòd si fortè ad alium eundum sit, rogo vt fiat te auspice: ego me & debiturum gratiã fateor, & fortasse (liberè dixerim) eum mihi, qui me tradente compos gemmulæ huius erit. Sed,
quod

quod initio proposui, ego Ill^me & Reu^me Domine, honorem hunc tibi corde gratulor, non donum, sed præmium: & Deum rogo, velit te in eo Ecclesiæ suæ tutorem & vindicem diu superesse. Louanij, VI. Idus Septembr. ∞. IↃC.

EPIST. XCIX. *Hispalim.*

IOANNI WOVERIO *suo.*

TRISTE mihi (rarum in tuis litteris) quòd significas meas non accepisse. Scripsi tamen, & bis quidem in Hispaniam. Ad te neglegerem? è tuo affectu puro sinceroque noris & æstima meum. Itaque nec excusatione vtor, quâ iure apud alios, Occupationis aut Valetudinis: tu mihi eximius, & nescio quomodò animo huic insitus es & innexus. Semel dictum, semel crede. At gratum, quòd iam arrideat magis illa ora: gratissimum, quòd Sapientiæ studia non deseris, solum nepenthes in tristitiâ huius æui. Perge, perge mi Woueri, alta aspice, & vnde veneris, quid veneris, seriò attende. Cælestis tibi origo & imago: quid terrenum aliquid delectet aut teneat? Occupatiunculæ sunt? non abiice, sed subduc semper aliquid aut eripe: & illas tamen potiùs, quàm te relinque. Sed philosophare maximè in seriis, id est, quæ mores, vitam, & ipsum te tangunt. Pulchrè aliquis apud Euripidem:

* Ἃ δεῖ μάλιστα, ταῦτ᾽ ἐγώ γ᾽ εἴην σοφός:

tibi hoc fit, & quæ opus est, non quæ discunt, disce. seriò autem, & in facta disce. Vt pluuia illa inutilis, quæ in lapides aut rupes cadit, & supernè irrigat tantùm: sic doctrina, quæ in ore & verbis, in pectus non descendit. Sed heus, comésne tibi in honestissimis studiis Lucianus Negronius? laudas mihi ex animo virum, & ego iamnunc in animum hunc demisi. Saluta, amplectere: atque vtinam in Hispaniâ, bonâ ingeniorũ matre, plures! Ingenia certè supersunt: nescio quo fato institutio aut æstimatio deficit, sed hęc quoque (Deus audiat) accedent. De republicâ nostrâ, audistin' cladem? sed animum viresque recepimus, Principe ipso animosè præeunte. Heroicum illud, & à stirpe sublime, ibi ostendit. Tamen etiam languemus, longo lentoq. bello tabescimus: & auxilia ab iis oris tarda, si non sera.

—— * Τὸ δὲ μέλλον, ἴσον ἀπραξίᾳ λέγω: ait ille.

Vale mi Woueri. Louanij, IIII. Kal. Septembr.

** Quæ maximè opus est hæc mihi erat Sapientia.*

** Quod differas, nõ facto simile censeo,*

EPIST. C. *Romam.*

GVILIELMO SCARBERGERO *suo.*

IN silentio tuo, vt scribis, curam imò angorem aliquem habui; & suspensum tenuit valetudo aut fortuna tua. In longo & vario isto itinere, scio qui casus interueniant: inopinati sæpe etiam sapientibus, & res nostras & nosipsos sæpè inuoluunt, aut euertunt. Sed liberasti me omnis solicitudinis hâc scriptione: quâ significas valere te, etsi minùs valuisse. Benè est quòd silueris, & gaudere de restitutâ hâc malo, quàm timere in affectâ. Enimuerò mi Scarbergere, vt parens aliqua in absente suâ prole; sic ego in vobis à domo & disciplinâ meâ afficior, & omnes in sinu isto pectoris circumfero ac gesto. Sed morbus ille fuerit, tu nouũ robur indue, & ad nos (si me solens audis) redi. Diu inuersari & sedere in iis locis, quem solidum fructum tibi gignat? Ætas tua iam maturuit, vnus es, sed & orbus es: veni, veni ad quæ vota nostra te vocant, & hîc apud nos tuam aliquam cape. Cum poëtâ inquam,

Afran. *Vxorem quære, firmamentum familiæ:*

cuius familiæ, nisi à te propagatur, stemma filumque Ætas iam incîdit. In me idem, & vltimus ego (heu res humanas!) omnium Lipsiorum. La-faillium apud te esse gaudeo, bonũ modestumque ingenium: an non & ille ad suos? fortasse tecum. De bello Sabaudico, hem malè narras. sed satin' vt certò? Hîc quoque rumores; quos tamen auersamur, & scintillas, vt huc etiam peruolent, timemus illius ignis. Apage, apage. vni huic lento Marti vix resistimus: ille alter feruidus & ὀμβριμόθυμος accedet?

Αἶ αἶ τῶν μεγάλων ἡμετέρων ἀχέων.

** Heu nostros luctus, heu patria gemitus.*

Sed fata viderint: tu vel ad res turbatas veni, sed non (meo consilio) per turbata ea loca. Gallia aliàs, aut non, lustrator. Vale, mi Scarbergere. Louanij, VII. Idus Septemb. Nostri omnes valent, Oranus & Baronius honore & titulo consultorum iuris mox augendi. Antonius, nisi fallor, te cum fratre Legato ibi opprimet.

APPROBATIO.

Tertia hæc selectarum Epistolarum Iusti Lipsij V. Cl. Centuria, vtiliter admodum euulgabitur.

Gulielmus Fabricius Nouiomagus, Apostolicus & Archiducalis librorum censor.

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Noſtro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam noſtram Cæſaream. Poſtquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illuſtria inprimis illa & quaſi diuina ſunt, quæ in literis liberalibusque diſciplinis conſiſtunt, quibus ſcilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, ſed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita diſtinguuntur, vt tanquam Dij quidam ſplendeſcere in terris videantur: rem ſanè præclaram ſeque dignam illi præſtant, qui diligentem iis ipſis in literis ac diſciplinis operam ponunt; præclariſſimam verò & Reipub. vtiliſſimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, ſcribendo lumina præferant, eoſque ex ignorantiæ tenebris quaſi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis noſtræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, conceſſuque ſumus, inprimis pertinere exiſtimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis ſpectata fides, quique iudicare de Literis poſſint, acceperimus, inſignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura inſitas à primis temporibus ætatis tuę ita literarum ac diſciplinarum ſtudiis excoluiſſe atque exornaſſe, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara floreſcentis minimeque vulgaris eruditionis ſpecimina præbueris, dum obſcura in antiquis ſcriptoribus loca, quæ quædam tanquam luſtra erant, illuſtraſti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, reſtituiſti, dum vetuſta Latinæ antiquitatis rudera in nouam ſubinde ſtructuram ſingulari artificio eleganter conuertiſti: ad exquiſitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quoſque viros opinionem excitarit, perueniſſe, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio ſcriptis atque in lucem editis oſtendiſſe, vt in eo quod tam feliciter tractes ſcriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire ſit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magiſque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia ſcribere, quæq. à primis illis Romanis olim auctoribus ſcripta fuerunt, à mendis purgare, & lectiſſimos quoſque ex Muſarum hortis, in quibus aſſiduè verſeris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, cauſa, Cæſareo te noſtro elogio decorandum, & quamuis per te ſatis ipſe animatus ſis, animãdum magis patrocinioq. noſtro defendendum pro benigna noſtra in te ſuſciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc noſtro priuilegioque te & Typographum tuum aduerſus quorumcunque fraudem, qui lucri cauſa, quod fieri ſolet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate noſtra Cæſarea decernimus,

mus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum, aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq. ac Dominiorum nostrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorúmve hæredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimùm cuiusquè libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solùm eiusmodi libris, tibi, hæredibúsue tuis, auxilio Magistratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici: alter verò semissis, tibi hęredibúsue tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, pręsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiámue exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscunque modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Nonagesimo secundo: Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw,

Ad mandatum sacræ Cæsareæ M^tis proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. M^tis in cerâ rubrâ.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Dei gratia Hiſpaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate ſuo ſanxit, nequis, Iuſti Lipſij Hiſtoriarum in alma Vniuerſitate Louanienſi Profeſſoris, & item Hiſtoriographi ſui libros quoſcunque, à Cenſoribus legitimis approbatos, præter ipſius, heredúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima ſingulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecùs faxit, præter librorum confiſcationem triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ XIV. Feb. M.D.XCVII.

Verreycken.

Tibi IOANNES MORETE, *pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis eſt ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti* EPISTOLARVM *mearum* CENTVRIAS *typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio ſiue iubeo, ex lege quam magnus Cæſar & Rex meus dixerunt.*

Iuſtus Lipſius.

IVSTI LIPSI
EPISTOLICA INSTITVTIO,

Excepta è dictantis eius ore, Anno ∞. Iↄ. LXXXVII. mense Iunio.

Adiunctum est Demetrij Phalerei eiusdem argumenti scriptum.

EDITIO VLTIMA.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cIↄ. Iↄ cI.
Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

I. LIPSIVS

FRANCISCO RAPHELENGIO

SVO S. D.

QVANDO *ita vis, fiat. Ede libellum, potiùs quàm vt alius alibi eum edat: quod ais te comperisse. Ego tamen non in hanc spem genui: & scis extemporali curâ ferè ante annos quattuor dictata hæc nobis, idque in vsum captumque saltem iuuentutis. Iis ipsis multa vtiliter tunc interfati sumus aut miscuimus, quæ hîc non habes, illustrandæ scilicet rei aut firmandæ. Nam hæc breuia. quæ tamen ipsa, quoniam vsui etiam aliis esse posse, tu aliique censent: age, non inuideo, communica. sed hac lege vt omnes sciant, discentibus, non doctis; iuuenibus, non adultis, hæc à nobis scripta: nec vnquam edendi isto fine. Nam hæc talia seruabamus Dialogis* De instituendâ iuuentute. *Sed, vt initio dixi, quoniam vis, fiat: & tu in aliis magè seriis Plantinianum nomen famamque propaga. Vale.*
v. *Kal. Nouemb.* ∞. IↃ. XC.

IVSTI LIPSI EPISTOLICA INSTITVTIO.

CAPVT I.

De nominibus variis Epistolæ: & de formâ apud veteres.

EPISTOLA quî rectè & laudabiliter scribatur, præire mihi propositum iuuentuti. sed compendio: ad vsum, non ad speciem: nec vt omnia quæ ad rem, sed quæ in rem maximè, dicam.

EPISTOLAE Græcanicum nomen est, ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλειν, quasi *Missoriam* dicas: (Isidorus in- Lib. VII. Orig.
terpretatur *Missam*) sed in veteri tamen Latinorum vsu: & Plautus aliquoties vsurpat, & Afranius comœdiam etiam quampiam, *Epistolam* inscripsit. *V* mediâ Politianus & nonnemo hodie scribunt, freti auctoritate librorum & lapidum, in quibus crebrò sic reperias: sed, nisi fallor, numquam ante Vespasiani æuum. Et per *O* sanè rectiùs scripseris magisque ἀναλόγως. Aliis etiam nominibus prisci appellauêre, *Litteras, Tabulas, Tabellas, Codicillos*. Litteras, (poëtæ etiam *Litteram*,) ob eminentiam, & quia hoc genus creberrimi inter litteras omnes vsus: Tabulas, Tabellas, Codicillos à materie; quia *ante chartæ & membranarum vsum* (* Isi- * Lib. VII. Orig.
dori verba cito) *in dolatis ex ligno codicellis epistolarum colloquia scribebantur. Vnde & portatores earum Tabellarios vocauerunt.* Quæ transcripta moneo ex Hieronymi epist. XLII. Festus eidem rei: *Tabellis*, inquit, *pro chartis vtebantur antiqui; quibus vltrò citroque certiores absentes faciebant: vnde adhuc Tabellarij dicuntur, & Tabellæ missæ ab Imperatoribus.* Inde Plautus Epistolam circumscribens Pseudolo:

Per ceram & lignum, inquit, *litterasque interpretes.*

Et paullo pôst:

Pro ligneâ salute vis argenteam remittere illi?

Eiusmodi Tabulæ Homero etiam notæ: apud quem Prœtus lit-

teras Bellerophonti tradit ſcriptas ἐν πίνακι πτυκτῷ, *in tabellá* * *plicatá.* Fieri ſolitæ inductâ cerâ, è fago, abiete, buxo, tiliâ ſiue phylirâ, acere, citro, ebore. quæ omnia exemplis firmare non hîc locus. Vſi tamen & chartâ ad hanc rem: idque ex Martialis lemmate facilè colligas, *Chartæ epiſtolares.* quod nomen hodieque Epiſtolæ tribuunt Hiſpani. Sed ſiue Tabella, ſiue Charta, paullò alia tamen eius quàm hodie forma. Pagellæ enim erant, & ſpecies minuti libelli. Hinc Ciceronis illa capies: * *Extrema pagella pupugit me tuo chirographo.* * Et, *Altera iam pagella procedit.* Excipio, quòd publicas litteras ad S. P. Q. grandiore formâ, & tranſuersâ chartâ ſcribebant, ſcilicet quaſi Hiſtorias. Suetonij hæc mens in * Iulio: *Primus epiſtolas ad Senatum, ad paginas & formam memorialis libelli conuertiſſe fertur, cùm anteà* Coss. *ac Duces non niſi tranſuersâ chartâ mitterent.* Cui Iſidorus dat lucem: *Quædam nomina librorum apud gentiles certis modulis conficiebantur: breuiore formâ, Carmina atque epiſtolæ; at verò Hiſtoriæ maiore modulo ſcribebantur.* Et hinc * Senecam explico: *Epiſtola non debet ſiniſtram manũ legentis implere.* quod ſcilicet referẽdum ad anguſtias & minutã libelli formam.

Iliad. ζ. ver. CLXIX. * Siue, *duplice.* — Lib. XIV. — * Lib. II. ad Cœliũ epiſt. XIII. * Lib. II. ad Brutum epiſt. XXV. * Cap. LVI. — * Epiſt. XLV.

Capvt II.

Quid ſit Epiſtola, & quæ eius partes.

DEFINIO autem Epiſtolam: SCRIPTVM ANIMI NVNTIVM AD ABSENTES, AVT QVASI ABSENTES. Animi nuntium dixi: quia finis Epiſtolæ duplex; aut affectui teſtando, aut rei ſignificandæ. Illum, ingerit Ambroſius ad Sabinum: *Epiſtolarum vſus eſt* (inquit) *vt diſiuncti locorum interuallis, adfectu adhæreamus:* Hunc alterum, Cicero ad * Curionem: *Hac cauſſâ inuenta res ipſa eſt, vt certiores faceremus abſentes, ſi quid eſſet quod eos ſcire, aut noſtrâ aut ipſorum intereſſet.* Et ante eum * Turpilius: *Sola res eſt* † *quæ homines abſentes, præſentes facit.* Rectè igitur dixi, *abſentes.* ſed addidi etiam *quaſi abſentes:* quòd interdum ea vſurpata ad præſentes. Ita Auguſtus * *ſermones grauiores cum Liuiá ſuá non niſi in ſcriptis & è libello habebat.* Et idem Iuliam ſuam in Amphitheatro * *admonuit ſcripto.* Quin mos ille ſub Tiberio principe * *etiam præſentem ſcripto adire.* quem originem ſumpſiſſe à Iulio Cæſare ex Plutarcho colligas: qui *primus* (inquit)

* Lib. II. * Apud Hier. epiſt. XLII. † Velim trãſponi, vt fiat Trochaïcus: *homines abſentes quæ præſ.* * Sueton. cap. XXCIV. * Macrob. II. Satur. * Tac. IV. Annal.

quit) *rationem repperit amicos per litteras conueniendi, cùm coràm agendi nec occupationes nec magnitudo vrbis semper occasionem daret.* Atque id genus propriè Codicellos appellabant. Senecæ ea mens epist. LVI. *Video te mi Lucili cùm maximè, audio. adeò tecum sum, vt dubitem an incipiam non epistolas, sed codicillos tibi scribere.* Hæc definitio Epistolæ. ex quâ partes præcipuas eius duas facio: Materiam & sermonem.

CAPVT III.

Materies definita, diuisa, & de præmissis Epistolæ.

MATERIEM dico REM QVAE SVBIECTA SCRIPTIONI. Ea duplex, Solennis & Varians. Solennis, QVAE IN OMNI EPISTOLA, EADEM AVT PAENE EADEM, ET QVASI EX FORMVLA RECVRRIT. Qualia sunt, Præloquium, & Clausula. Præloquium intellego, QVOD EX RITV PRAEMITTITVR: vt Nomina & Salus. In Nominibus olim receptum, vt in ipsâ fronte epistolæ bina semper ponerent, Suum & Alienum: illo præposito, etiam ad digniorem. Cum caussâ. quoniam prima legentis cogitatio & desiderium, est scire à quo missa. Etiam hoc seruatum, vt nomina nuda, nec blandientia aut laudantia verba, sibi alterive tribuerent. excipio, siquis in imperio aut magistratu. Tum enim verbo additum *P. Seruilius Rullus Trib. pl.* X. *vir Cneo Pompeio proconsuli.* At Epitheta nulla: nisi ad vnicè caros aut domesticos. quos interdum *Humanissimos, Optimos, Suauissimos, Suas animas* appellabant, & receptissimo verbo *Suos.* Quod postremum interdum etiam ad leuiter notos vsurpabant. vt apud Liuium: *Prætores Syracusani Marcello Suo.* Lib. XXIV. Prisci interdum: sed labens ætas passim & omnibus dedit. adeò vt Imperatorem ipsum sanequàm familiariter *Suum* salutet Plinius in magni operis præfatione. Ab hac mente Martialis: Lib. XIV.

Seu leuiter noto, seu caro missa sodali,
Omnes ista solet charta vocare SVOS.

Et in Plinij Iunioris epistolis vix aliter legas: sicut & Pandectarum aliquot locis. Olim ista: Ego hodie temperem ad vsum nostri æui; & alieno ingenio interdum seruiam potiùs, quàm meo.

Ad doctos, probos, simplices simplicia hæc seruem: ad magnates aliter; nec temerè nomen meum præposuerim, & appellandi formulâ potiùs scripserim, *Maxime Rex, Illustrißime Princeps, Amplissime Domine*, &c. Misera ostentatio scientiæ, quę risum aut offensam debet; vtique in epistolâ, quæ tum demum rectè scripta, cùm videtur illi cui scripta. At de Salute, clarum est olim eam post ipsa Nomina adiectam: haud dubiè ex colloquiorum more, quo in occursu statim salutamus. Græcis simile: quibus *χαίρειν* precari in vsu fuit, aut *εὖ διάγειν*: quæ Epicuri salutatio: aut *εὖ πράττειν*: quod disputatiunculâ quâdam præfert Plato ad Dionysium. Horatius, non præter solitum Græcus, expressit ista:

Vide Diogen. Laërt. in Plat.

Epist. III.

Celso gaudere & bene rem gerere Albinouano
Musa rogata refer. ——

Omittebant hæc interdum, & præsertim Reges, quasi per maiestatem. Plutarchus notat: *Alexandrum, victo Dario, abstulisse ab epistolis, τὸ χαίρειν, (illud Saluere) exceptis quas Phocioni scribebat. quem vnum, sicut Antipatrum, compellabat, post Salutem dictam.* Pertinere etiam ad Præloquium videatur vetus ordiendi formula, S. V. B. E. E. V. quæ in priuatis litteris frequens; in publicis perpetua, etiam posteriore æuo. Concipi solet & his notis: S. V. G. E. V. id est, *Si vales, gaudeo, ego valeo.* Quæ apud Oppium de bello Hispaniensi lectæ, frustrà turbât & ad mutandum impellunt eruditos.

In Phocione.

CAPVT IV.

De iis quæ ad finem epistolæ, itemque de Signo.

AD Clausulam venio: quam appello TERMINVM EPISTOLAE ET FINEM. In eâ hæc quinque solennia ferè insunt: I. *Valedictio.* quæ inserta pariter ex sermonis ritu, quo abeuntes alter alteri bene precamur. Expressa antiquis simplici verbo Vale. Ouidius:

v. Trist.

Accipe, quo semper finitur epistola verbo,
Atque meis distent vt tua fata, Vale.

Interdum *Haue, Salue*: nec indecôrè cum adiectiunculâ *mi anime, mi suauissime.* Aut alio verbo ad argumentum apto: *Vale & veni, Vince & vale.* Interdum & voto concepta: *Deum precor vt te seruet, consilia tua fortunet,* &c. Quæ omnia cum iudicio imitanda aut immu-

immutanda pro re & perſonâ. II. *Loci adiectio.* quæ neceſſaria inter abſentes: niſi ſi de eo planè conſtet. Itaque Ciceroni crebrò omiſſa: & in pari cauſsâ omittenda nobis. III. *Temporis.* in quo dies ſemper; annos plurimùm; horas interdum notatas inuenies. IV. *Subſcriptio.* quæ priſcis ignota: niſi fortè in litteris ad Imperatores; quibus ſubſcriptũ per ſpeciem honoris & obſequij, * *Deuotos ſe eſſe.* Nos tamen vſurpamus. nec damno apud grandes aut ignotos: apud familiares vacuum videatur, imò vile. V. eſt *Superſcriptio.* quæ nobis inter legitima, veteribus rarò fortaſſe vſurpata. Dabant enim plerumque & mittebant per Pueros ſuos aut Tabellarios notos; nec aliud in exteriore epiſtolâ quàm Signum & Linum. Illud plerumque erat * Imago propria, aut alicuius è maioribus, impreſſa ceræ ſiue cretæ. De cerâ notum eſt: de cretâ, veniſſe in hunc vſum Cicero oſtendit IV. in Verrem: *Signum iſte animaduertit in cretulâ.* Et pro Flacco, *Aſiaticam cretam* in hac re appellat. Linum fuit, vinclum quo epiſtola obligata, & cui ſignum ipſum impoſitũ impreſſumque. Plautus:

* Ex Dione LVII. Suet. Tib. XXXII. Et priſcis lapidd. D. N. M. Q. E. id eſt, *Deuotus Numini Maieſtatiq; eius.*

* *Siue aliâ aliquâ vt Auguſtus Sphynge ſignare ſolebat, poſteà imagine Alexandri, poſtremùm ſuâ.*

Cedo tu ceram ac linum: age, obliga, obſigna citò.

Nec aperire epiſtolam fuit, niſi illo ſoluto. Inde apud Curtium: *At Parmenio vinculum epiſtolæ ſoluit.* Apud Ciceronem: *Incidere linum.* & paſſiuâ vulgataque phraſi, *Soluere epiſtolam.* Ferè autem ſignum cum eo fractum. ideoque iubebant ſemper ante apertionem Signa agnoſci, fidei cauſsâ. In Plautinis:

Lib. VII.

Accipe, hem cognoſce ſignum.

Iterum:

Cape, ſignum noſce.

Cicero in Catil. *Oſtendi tabellas Lentulo, & quæſiui cognoſcerétne ſignum? Annuit. Eſt verò inquam imago aui tui clariſſimi viri.* Salluſtius: *Pellectis litteris, cùm priùs omnes ſigna ſua cognouiſſent.* Hoc curioſè ideò: quia ſigno corrupto facile & tutum negare à ſe ſcriptam. vtique cùm dictaſſent (vt ſæpe) & alienâ manu eſſet. Ita olim. nec tamen rigidè abnuo, quin aliquando ſuperſcriptum. Plutarchus in Dione, inter plures epiſtolas quæ adlatæ, μία δ' ἦν, inquit, ἔξωθεν ἐπιγεγραμμένη, τῷ πατρὶ παρ' Ἱππαρίνου: *Vna erat exteriùs inſcripta, Patri ab Hipparino.* Quod pro eorum opinione ſit, qui volunt ea quæ in capite ac fronte epiſtolarum veterum ſemper legimus, fuiſſe Tabellarij cauſsâ, in earum dorſo. Sed quidquid huius ſit,

ius ſit, nobis ſuperſcriptio vſurpanda: ſiue ob ignotos ignorantesque Tabellarios, ſiue magis ob receptiſſimum morem, cum quo fruſtrà pugnemus. Quin & Titulis, eodem auctore, vti ſuadeam: ſine ambitione tamen aut profeſsâ nimis adulatione. Hæc Solemnis Materies epiſtolæ. in quam licet aduocem Epiſtolas totas, quas *Formales* * Suetonius appellat. Eæ de vnâ aliquâ re, vnâ ac ſimili formâ, ad plures ſcribuntur: in negotiis publicis, inque aulis Principum etiam hodie vſitatæ. quas ipſas *Canonicas* (niſi fallor) * Caſſiodorus appellat.

* In Domit. cap. XIII.

* Lib. II. Var. Epiſt. XXIII.

CAPVT V.

De Materie variâ, eiuſque ſectione.

AT Variantem Materiem appello, QVAE DIVERSA IN QVAQVE EPISTOLA EST: IPSA OCCASIO SCRIBENDI ET CAVSSA. Ea multiplex: nec minùs latè patet quàm hæc vita. Quid enim rei diuinæ aut humanæ eſt, quod non ſermone communicamus? ergo & Litteris, quæ alter ſermo. Sed tamen diffuſam coërcere his terminis poſſe videor: vt omnis ea ſit triplex: *Seria, Docta, Familiaris.* SERIAM dico, *quæ ad publica aut priuata pertinet, ſed vberiùs ea tractat, & cum curâ.* Id genus inter publica ſunt: *Narrationes, Diſſertiones, Deliberationes, de ſtatu rerum, de militiâ, de pace*, & his talibus. Inter priuata; *Conſolationes, Admonitiones, Petitiones, Obiurgationes, Excuſationes, Suaſiones, Laudationes*; & vno verbo, quicquid paullò magis ſeriò ſcribimus, & vnâ in re velut figentes pedem. Quod genus ſæpe incurrit, & plerumque neceſſariò, interdum animi cauſsâ, vſurpatur. DOCTAM dico, *quæ ea quæ ad ſcientiam aut ſapientiam, continet; & res non epiſtolæ, epiſtolæ veſte velat.* Talis triplex: aut enim *Philologa* eſt, & in amœnioribus ſtudiis occupatur, vt olim Varronis Quæſtiones Epiſtolicæ, Valgij Ruffi Quæſita per Epiſtolam. Aut *Philoſopha*, & de Naturâ vel Moribus agit: vt Senecæ noſtri epiſtolæ; ſed & Platonis. Aut denique *Theologa*, quæ in ſacris rebus dedita: vt ſunt Auguſtini, Hieronymi, Cypriani, Baſilij, Gregorij vtriuſque. Denique FAMILIAREM dico, *quæ res tangit noſtras aut circa nos, quæque in aſſiduâ vitâ.* Ea propria & creberrima Epiſtolæ materies: &, ſi verum fateri volumus, germanæ

germanæ illius vna. Cui priora illa duo, *Seria*, inquam, & *Docta* sæpe admixta: sed admixta; variumque ei semper nec simplex argumentum.

CAPVT VI.

De Inuentione pauca & Ordine.

SATIS de vniuersâ Materie dictum: de Inuentione & Ordine addendum aliquid est: sed breuiter. Nam ad Inuentionem vberibus præceptis quid opus? Cùm semper ea prompta; nec ad Epistolam scribendam veniatur nisi argumento concepto, & mente (vt ita dicam) tumente. Quod in *Familiaribus* verisque Epistolis perpetuum est: In *Seriis* aut *Doctis* paullò aliter. quibus quomodo aggerenda aut amplificanda Materies sit, nihil hîc ego: sed Rhetorum te libri docebunt. Nec in *Ordine* quidem admodum laboro: qui optimus in Epistolâ, neglectus aut nullus. Vt in colloquiis incuriosum quiddam & incompositum amamus: ita hîc. Adeò vt nec in Responsionibus ordine & distinctè ad capita semper respondeamus: sed vt visum, atq; vt hoc illúdve in mentem aut calamum venit. Omnino decora est hæc incuria: & magnus *Magister rectè monuit, *Epistolas debere interdum hallucinari.* Itaque ille ipse hæsitat, reuocat, turbat, miscet: nec quicquam magis curasse videtur, quàm ne quid curæ præferret. Tamen in *Seriis*, non nego de Ordine paullò magis satagendum: sed ita, vt semper infra Oratoriam illam diligentiam consistas, & imitere eam, non æques. Præceptis cur te alliges? Vt Imperatori in acie certus aliquis ordo est, nec tamen vnus: sic tibi in omni materie, quam pro re, pro iudicio dispone.

* Cicero, ad Attic.

CAPVT VII.

De Sermone. quæ de eo dicenda, & primùm de Breuitate.

VENIO ad Sermonem: cuius caussâ, fateor, Institutio hæc suscepta. Nam de Materie, totum mediocris cuiusdam prudentiæ est; & vix peccatur, at in Sermone, Labor & Error est; nec corpus illud hodie crebrò cultum vidimus (liberè effero) decenti hac veste. Sermonem appello, ELOCVTIONEM ET

STILI MODVM EPISTOLAE APTVM. Is vt talis fiat, dupliciter eum considerabo: *Vniuersè* & *Distinctè*. Vniuersè; in toto Habitu & conformatione epistolæ: Distinctè; in partibus, id est *Phrasi* & *Verbis*. De Habitu igitur sermonis epistolici, præcipio vt quinque ista serues: *Breuitatem*, *Perspicuitatem*, *Simplicitatem*, *Venustatem*, *Decentiam*. Prima illa, prima mihi sermonis virtus est: adeoque epistolæ propria; vt, si longior, (cum Demetrio sentio) Libri iam nomen assumat, Epistolæ amittat. Cùm tam multa ea nuntiet, quî debet multis? Addo, quòd vt in sermone aut fabulis, sic in epistolis odiosa garrulitas. Quam tamen, quod obserues, imperitissimus quisque affectat; & loquentes ferè plurimùm, qui minimùm eloquentes. Vt corpore tenues, veste se dilatant; sic qui ingenij aut sapientiæ inopes, diffundunt se verbis. At Breuitas mihi amata, & iis qui sapiunt: si tamen cum Iudicio ea vsurpata & modo. Peccari enim & hîc posse scio: & vt in sagittâ mittendâ, non minùs aberrat qui citra scopum, quàm qui vltra iaculatur; sic in scribendo, quisquis pauciora quàm pro re, aut plura dicit. Modum autem à materie specto. si *Seria* Epistola aut *Sapiens*; diffundi paullò magis velim, & rei per se graui addi verborum aliquod pondus. Si *Familiaris*, contrahi: nec res tenues ac multas onerari laciniâ sermonis. Scilicet vt vela pro magnitudine nauium: sic verba debent esse, pro rerum. Iudicium porrò sumo à personis; idque dupliciter: A *Qualitate*, à *captu*. Ab illâ: vt si ad Ignotos aut Magnates scribitur; vberior & floridior paullò epistola sit. quia stricta illa breuitas apud hos tales, non abest à contemtu. Aliter, si ad amicos aut æquales. A Captu: vt si ad leuiter doctum aut acutum; si ad iuuenem. extendam tunc profectò, nec tenebras ingeniis offundam per se parùm claris. Atque id mihi in omni personâ valdè notâ: vt illi, inquam, te stilumque tuum attemperes. quoniam caput artis, scribere accommodatè. Quî fiet igitur Sermo breuis? obseruatione triplici: *Rerum*, *Cōpositionis*, *Verborum*. *Rerum*; vt superuacuum nihil admisceas, nil repetas; inprimis non capita ad quæ respondes. *Compositionis*; vt structuram & periodum longiorem omnem fugias: membris vtare, & asyndetis sæpe. *Verborum*: vt lætior omnis phrasis, allegoria, imago abdicetur: parca & pura oratio sit, necessariâ supellectile verborum contenta.

Habes

Habes de Breuitate; quæ viris mihi dicta, non iuuentuti, sunto. adeò enim hanc ad eam non voco, vt etiam absterream: siue quia tutò adsumere vix potest, & Breuitatis imitatio facillimè ætatem hanc decipit: siue quia nec vtiliter potest, & iuuenili illo breuitatis studio (sæpe vidimus) aridus plerumque & exsuccus stilus euadit. nec facilè ad laudatam illam temperiem venitur, nisi initio vbertas quædam & luxuries sit, quam ætas paullatim depascat.

CAPVT VIII.

De Perspicuitate; qui peccetur in eam, qui paretur.

VIRTVS altera, *Perspicuitas*; de industriâ à me Breuitati subtexta, quia periculum magnum huic ab illâ. Quàm ardua, quàm rara illa Breuitas, quæ non præteruolet aures aut defraudet? in quâ legentis sensus non opus sit intendi? Atqui semel hoc imbibe: summum in sermone vitium esse, non solùm non capi, sed etiam ægrè capi. In quo peccant quidam Naturâ, qui ipsi obscuri & reconditi talia efferunt: plures, Studio; qui nihil doctum aut laudabile putant, nisi reconditum, & quod fugiat vulgares mentes. Stulti! quia malè ingeniosus ille, ad quem capiendum opus est ingenio: præsertim in Epistolâ, quæ arbitrum aut interpretem non quærit. Clarè ergo scribito, si potes, & breuiter. sed ita, vt hoc laudis esse scias; illud necessitatis. Clarus autem sermo erit, præcepto triplici: Si verba in eo propria; si vsitata; si collocata.

CAPVT IX.

De Simplicitate duplici; & ad hanc monita.

TERTIAM virtutem posui Simplicitatem: intellectu duplici. quia & in Stilo eam exigo, & in Mente. De Stilo: certum, & veterum exemplo testatum est, simplicem eum esse debere, sine curâ, sine cultu; simillimum cottidiano sermoni. Itaque Demetrius, vt Dialogum, Epistolam scribi vult: & ipse Cicero, *texi eam quotidianis verbis*. Seneca appositè: *Qualis sermo meus esset, si vnà sederemus aut ambularemus, illaboratus & facilis:*

tales volo esse epistolas meas. Quod feminas ornare dicitur, non ornari: hoc epistolam. quam sequi decor debet, non ab eâ aut in eâ affectari. At de Mente: ita intellego; vt simplex quiddam & ingenuum in totâ scriptione eluceat, & aperiat candorem quemdam liberæ mentis. Nullâ enim ex re magis natura cuiusque & certa indoles elucet (Demetrio verè scriptum) quàm ex epistolâ. Itaque optima ea tibi repræsentanda, & inprimis illi ad quem scribis amica. vt inquam lenium affectuum & beneuolentiæ illud, vt sic dicam, saccharum, inspergatur; fiatque delectabilis, & ad legentis gustum. Quo in genere Cicero vnicus, & vnicè imitandus. Præceptis enim aliis res non continetur. Cautionem addo siue exceptionem: pro re interdum epistolam assurgere, & paullò studiosiùs scribi (vt in Seriis:) sed tamen ita, vt simplicitatem totam non exuat; & ornamenta interdum habeat, lenocinia numquam. Nam illæ quæ ad pompam & ostentationem ingenij scriptæ (quales Philostrati & Phalaridis, item Synesij & Plinij nonnullæ) nescio an tueri nomen veræ epistolæ possint apud iudices veros.

CAPVT X.

Iunctim de Venustate & Decentiâ.

RELIQVAE mihi duæ virtutes, *Venustas* & *Decentia*: etsi vix reliquæ. Vtraque enim eiusmodi, vt admonere de eâ breuiter possim, non docere. Illa ab Ingenio tota est; hæc à Iudicio: quorum vtrumque spernit ligari præceptorum his vinclis. *Venustatem* appello, *cùm sermo totus alacer, viuus, erectus est, & allicientem quamdam gratiam Veneremque præfert*. Quod natura ferè dat: nonnihil tamen & duplex hæc monitio. Primùm, vt Adagia Allusionesque ad dicta aut facta vetera, versiculos aut argutas sententias vtriusque linguæ interdum immisceas. Secundùm, vt iocis salibusque opportunè condias; quos animam & vitam epistolæ esse non fugiam dicere.

At *Decentiam* intellego, id quod Græci τὸ πρέπον: quæ tùm in epistolâ, cùm omnia aptè & conuenienter scripta. Quod fiet aspectu duplici: *Personæ* & *Rei*. *Personæ* dupliciter; si tuam respicis, & eius ad quem scribis: Rei autem, simpliciter; vt omnia

nia pro argumento; & sententiarum phrasiumque vestis apta sit corpori rerum. Magna hæc, sed occulta virtus: nec immeritò * Cicero monuit, *vt in vitâ sic in oratione, nihil difficilius esse, quàm quid deceat, videre*. Nec verba hîc perdam: quia scio Iudicij totam hanc rem esse: quod à Deo & à naturâ pete, non ab Arte. *In Orat. ad Brutũ.

CAPVT XI.

Ad Sermonem distinctè transitum. eum parari Imitatione: ad hanc tria præcepta. & primùm de iis qui, & quando, legendi.

DIXI vniuersè de Sermone: magis distinctè ad partes eius transeo, *Phrasim* & *Verba*. Illam appello, VOCES DVAS AVT PLVRES IN SENTENTIA IVNCTAS: Hæc, VOCES IPSAS SINGVLAS. In illis *Elegantia* & *Nitor* requiritur: in his *Latinitas* & *Proprietas*. Ea omnia hodie, vel ex *Auditu* haurienda sunt; vel ex *Lectione*. Ex illo leuiter; quia nec adhærent audita animis, æquè ac lecta: nec est ferè vt optima audiantur. quia & rarus Latinus sermo, & pauci eâ curâ loquuntur quâ scribunt. Itaque doctissimi ac disertissimi, sæpe in sermone alij; nec temerè exemplum vidimus aut videbimus eloquentiæ, quam formauit Auditio sola. Lectio igitur magis tuta, magis vtilis. sic tamen, vt *Imitatio* ei adiuncta sit: sine quâ languida hæc, imò vana. *Imitationem* dico, SERMONIS NOSTRI AD SERMONEM VETEREM, APTAM CONFORMATIONEM, ET STILO EXPRESSAM. A quâ (vno verbo dicam) spes omnis crescendi huic segeti Phrasium & Verborum. Nam Ars alia, quicquid conentur, non magis disertos fecerit, quàm vates somnium in Parnasso. De illâ igitur cùm curâ & ad vsum dicam: & quidem hæc tria, *Quos & Quãdo legas: Quid & è quibus seligas: Quid exprimas & quid vites*. In primo: vtinam ea copia scriptorum hodie, vt iure ambigua haberi hæc lis possit! Pauci relicti veteres: quis controuertet quin ij legendi omnes sint? nisi fortè nuper aliquot Itali, qui in arctum reductam eloquentiam concluserunt finibus tantùm Tullianæ lectionis. O vani & fastidiosi! non solùm præter mentem magistrorum veterum, sed præter rationem præterque vsum. Quos nunc non refello; & adhæsisse olim me scio paullò iuueniliùs,

donec repressit & reuocauit maturioris iudicij frænum. Tu mecum, omnes legendos imitandosque tibi certò statue: non simul tamen aut omni æuo. Discrimen aliquod temporum est, quod vtiliter enotabo. Est *Puerilis* quædam & prima Imitatio, est *Crescens*, est *Adulta*: In illâ primâ, Italorum hæresis mihi placeat: & aliquamdiu Cicero non præcipuus solùm legatur, sed solus. Cui fini? vt corpus scilicet illud & contextus orationis primùm seriò formetur vno quodam habitu, & æquabili sermonis filo. Nescio an idem censerem, si Caluus, Cælius, Brutus, Cæsar, & alij è classe Oratorum extarent. Sed, vt hodie res est, quis prȩter Tullium periodos, membra, numeros, & continuatam illam orationis seriem nobis suggesserit? A quâ, me quidem iudice, necessariò initium faciendum iuuentuti. Vt pictor cùm tabulam accepit, primùm hominem totum delineat; colores mox aptos quærit, & addit cuique parti: sic meus Imitator, corpus eloquentiæ suæ formet, pigmenta deinde variè conquirat. Nisi facit, (crede iuuentus, aut serò credes:) hiulca semper, incomposita, & è variis varia quædam stili forma gignetur, nec satis sibi constans. quotidie video; & peccati caussam non ignoro. Cicero igitur primus primas teneat: & teneat solus. Sed quamdiu? pro ingeniis tempus definiam: in molliore aliquo, annum; in duriore, alterum etiam annum. Et addo non inutiliter, sub hanc ipsam curam, Manutij epistolas, Sadoleti, Bembi, Bunelli, atque in primis Longolij nostri, legi posse. non quia ipsi (liberè dicam) valdè probi; sed quia puerili quodam affectu Ciceronis illam orbitam anxio pede presserunt, ideoque per eorum vestigia tutior & facilior tibi cursus. At in *Crescentem* & *Iuuenilem* Imitationem alios admitto: sed successu tamen; nec vt saltu pergas, sed per quosdam velut gradus. Itaque meo consilio, eos hîc primùm adeas qui à Cicerone minimùm abeunt, & qui copiâ, suauitate, fluxu dictionis, referant beatam illam facilemque naturam. Qualis Fabius inprimis, & nonnihil Q. Curtius, Velleius, Liuius, Cæsar: similiores futuri, nisi retinuisset & stitisset alia species argumenti. Hos igitur tunc lege, sed leuiter: at cum omni studio Plautum & Terentium; qui semel corpore illo Sermonis & tamquam ædificij formâ constitutâ, vtilissimè adhibebuntur ad poliendas omnes partes. Verborum proprie-

tas

tas à quibus petatur meliùs? à quibus Phrasium ille nitor Atticus? Iam venus, & lepor & comitas à quibus vberiùs hauriatur, quàm à meo comico? Plautum enim hîc solum intellego; & præpono (nec impono: quia ex animo ita sentio) omnibus, qui in Latio aut Græciâ imbuerunt chartaceum hoc æquor. Hi ad Epistolam (de Orationibus enim aliter censeo) & familiarem scriptionem inprimis apti: quia reuerâ epistola quid aliud, quàm cottidiana dissertatio? vt non errârit Artemo apud Demetrium, qui censet eodem modo Dialogum & Epistolam scribi. Et Plinius ab eâdem causâ, epistolas matronæ cuiusdam dilaudans, cum Plauto & Terentio metro solutis eas componit. Quin ipsum Plinium, in secundâ hac classe iure colloco, tersum, acutum, nitidum: sed non sine deliciis molliculum interdum, & parùm virum. Cui comitem nouum do, sed maiorem nouis, Etruscum illum Angelum, qui (nisi quòd affectatæ interdum & quæsitæ in eo argutiæ) cum illis ipsis priscis pari passu decurrere posse videatur Epistolarum hunc campum.

Hoc velut tirocinij biennium sit: quo manus hæc stili coërcenda nonnihil intra puram togam. cui iam deinceps, in *Adultâ* Imitatione, liberè permittam exerat se & vagetur per scriptorum omne genus. Legat, videat, & flores ex omni prato carpat ad Eloquentiæ hanc corollam. Sed inprimis suadeam Sallustium, Senecam, Tacitum, & id genus breuium subtiliumque scriptorum iam legi, quorum acutâ quasi falce luxuries illa paulisper recidatur; fiatque oratio stricta, fortis, & verè virilis.

Finij de parte primâ: nisi quod leuiter addo, perutile futurum eumdem illum Ciceronem legi cottidie & relegi; vespertinis præsertim horis, &, si oportunitas feret, sub ipsum somni tempus. Mens tunc nescio quomodo meliùs arripit, retinet, & concoquit per quietem. Tenta, reperies in leui monito non leue momentum.

CAPVT

CAPVT XII.

De Excerptis; quo ordine ea instituenda, & à quibus singula carpenda.

QVID *seligas & A quibus*, partem feci alteram. de quâ etsi exemplis dicere faciliùs possem, quàm scriptis; tamen breuiter hæc habe. Lectionem ipsam non sufficere, ne repetitam quidem, imò nec in felicissima memoriâ: sed opus esse *Excerptis* quibusdam & *Notis* rerum verborumque singularium, quas imitemur: quæ excerpta Memorialibus libellis, tamquam ærario, contineri velim, vnde sermonis illæ opes per tempus & ad vsum promantur. Fieri autem libellos triplices: vnum, quem *Formularum* dixerim; alterum, quem *Ornamentorum*; tertium, quem *Dictionis*. Duo illi ad sermonem vniuersum magis pertineant, tertius ad distinctum. In primo, Formulæ mihi duplices: Ad *contextum* istæ: *Ordiendi*, *Narrandi*, *Continuandi*, *Transeundi*, *Abrumpendi*, *Claudendi*: Ad *Materiem*, istæ: *Rogandi*, *Gratias agendi*, *Operam offerendi*, *Laudandi*, *Vituperandi*, *Asseuerandi*: & quicquid istarum rerum communium est, quæ in epistolam creberrimè incurrunt. Secundus, *Ornamentorum* liber est: in quo distinctè & per capita collocauerim hæc: *Similitudines*, *Allegorias*, *Imagines*, *Acutiora dicta*, *Sententias*, & siqua eiusmodi illustria lumina sermonis. Tertius, *Dictionis*. quam diuido in duas partes, *Phrasium* & *Verborum*. Phrases quidem enotari velim, quæcumque insigniores aut nitidiores occurrent: Verba, quæcumque rara, noua, aut nouo sensu siue flexu vsurpata. In Phrasibus dispositionem non video; nisi quòd seorsim eas poni velim, pro discrimine scriptorum: Tullij solas, Plauti & Terentij solas, Historicorum solas: quod quisque pro iudicio suo aut industriâ facito. In verbis ordinem solùm seruem Alphabeti. Hæc sunt quæ selegi velim. Sed à quibus? non enim promiscuè ab omnibus: sed ad iudicium paucis tibi sic præibo. *Formularum* liber à Cicerone maximè compleatur; addo Plinium, Politianum, aut si quid aliunde transferre aut haurire poteris opportunè. *Ornamentorum*, à Cicerone, Fabio, Plinio, Historicis, Senecâ, etiam à Græcis, & inprimis Plutarcho. *Phrasium* exempla à Cicerone maximè, & Comicis petantur: nonnihil ab Historicis,

ſtoricis, atque etiam ab aliis quos non attigi, Varrone, Agellio, Suetonio, Iuriſconſultis, imò & interdum Appuleio.

Verborum, vno verbo, ab omnibus: nec inutiliter etiam à Grammaticis & Gloſſariis antiquis.

CAPVT XIII.

De Expreſſione & formatione Stili, per tria genera Imitationum.

TERTIVM illud vtiliſſimum ſequitur, Quid exprimas, & quid vites. Fruſtra enim priora illa duo, ſi non iſtud: nec lectio aut ſelectio adiuuerint, ſine probâ expreſſione. Ea vt talis ſit, per triplicem Imitationem diſtinctè te ducam, & quid ſequare in vnaquaque dicam, & quid vites. In *Puerili*, duo hæc tibi propone. Primò, vt formulas inprimis & communia illa contextus totius imitere: ſecundò, vt ductum, numeros, lineamenta & faciem Tullianæ orationis. Et imitere, non induſtriè ſolùm, ſed pænè adfectatè & cupidè: ſic inquam, vt color quæſitus & fucus appareat, imò & furtum. Vt pueros nihil pudet, cùm ſcribere diſcunt, per ſingulos litterarum apices alienâ manu duci: non item hîc te. Clauſulas, membra, & periodi cuiuſpiam partem cum veniâ ſæpe inſeres; & Centonem è Tullij purpurâ contexes, paullò poſt daturus tuam. Exercitij genus quod olim in Germaniâ huic rei propoſui, dicere operæpretium habeo, etſi non dictare. Fuit tale. Hæc ſequêre: quid fugies? nihil, niſi ea quæ Grammatici vitant. At in *Creſcente*, creſcat mihi pauliſper iudicium, & ſeruari præcipiam hæc tria. Primum, vt in furtis iam verecundior ſis; non enim vltrà decet. Secundum, vt in Formulis exprimendis remiſſior; non enim vltrà opus. Sicut digiti in citharâ ægrè & cum intentione initio ponuntur, iidem poſteà ad chordas & numeros ſpontè veniunt: ſic mens iſtis paullùm aſſuefacta. Tertium, vt Phraſes & Verba meliora vndique aſſumas; & formes, vt ſic dicam, cutem illam orationis tuæ externam. Atque hæc ſanè præcipua hîc cura. quid vitandum? vitium agnatum Verborum delectui, nimia aſperitas aut antiquitas. Quod in Comicis imitandis præcipuè mihi caue, & ne quid aut ſordidum ab iis dictio tua trahat, aut obſoletum. Nam vt imperiti pictores in facie exprimendâ, rugam, næuum, verrucam

facilè imitantur, indolem negligunt, & ipſum vultum: ſic ſæpe adoleſcentes rara aut exſtantia verba excerpunt, ingenium omittunt & genium dictionis. Quæ autem verba ſordida? quæ iacent, repũt, è fæce vulgi & è triuiis ſumpta, nec niſi iudicio diſcernenda. Quæ obſoleta? notæ duplicis: Naturâ & Opinione. Illa dixerim, quæ reuerà talia ſunt: hæc, quæ ſenſu dumtaxat vulgi. Nam hodie ita inualuit, vt quicquid ignotum, nec tritum auribus imperitorum, obſoletum cenſeatur; quamquam ab optimis auctoribus petitum, & ab optimo illo æuo. Priora igitur aut planè vitabis, aut non niſi cum excuſatione & interfatiunculâ vtêris: iſta etiam appetes, & intexes ſermoni tuo tamquam gemmas. De quo toto genere, opportuniùs monebo & inſtruam per exempla. Supereſt Imitatio vltima, ſiue *Virilis*: in quâ hoc præcipio, non tam exteriorem illum ornatum ſpectari debere, quàm virtutes & cultum internum: id eſt, Figuras, Imagines, Acumina, & ea quæ appellaui Ornaméta. In quo vna cautio, vt cùm oratio perfici iam incipiat & ſumma illi manus imponi, κακοζηλία vitetur & Affectatio: infelix ſanè vitium, & quod obrepit ſpecie virtutis. Ea eſt, nimium cultus ſtudium, & ſine modo. Quod per te ægrè videas aut vites: felix cui doctor hîc aliquis aut monitor amicus.

Hæc dictanda mihi nunc ſuper Epiſtolis cenſui: cum fructu nonnullo eorum, ſpero, qui audierunt; vereor vt exiguo, qui tantùm legent.

ΕΚ ΤΩΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΦΑΛΗΡΕΩΣ περὶ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ ἐπιστολικὸς χαρακτὴρ δεῖται ἰσχνότητος, καὶ περὶ αὐτοῦ λέξομεν. Ἀρτέμων μὲν οὖν, ὁ τὰς Ἀριστοτέλους ἀναγράψας ἐπιστολάς, φησὶν ὅτι δεῖ ἐν τῷ αὐτῷ τρόπῳ διάλογόν τε γράφειν καὶ ἐπιστολάς· εἶναι γὰρ τὴν ἐπιστολὴν, οἷον τὸ ἕτερον μέρος τοῦ διαλόγου. καὶ λέγει μέν τι ἴσως, οὐ μὴν ἅπαν. δεῖ γὰρ ὑποκατεσκευάσθαι πως μᾶλλον τοῦ διαλόγου τὴν ἐπιστολήν. ὁ μὲν γὰρ, μιμεῖται αὐτοσχεδιάζοντα· ἡ δὲ, γράφεται καὶ δῶρον πέμπεται τρόπον τινά. τίς γοῦν οὕτως ἂν διαλεχθῇ πρὸς φίλον, ὥσπερ ὁ Ἀριστοτέλης πρὸς Ἀντίπατρον, ὑπὲρ τοῦ φυγάδος γράφων τοῦ γέροντος, φησίν; Εἰ δὲ πρὸς ἁπάσας οἴχεται τὰς φυγὰς οὗτος, ὥστε μὴ κατάγειν, δῆλον ὡς τοῖς γε εἰς ᾅδου κατελθεῖν βουλομένοις, οὐδεὶς φθόνος.

EX DEMETRII PHALEREI DE ELOCVTIONE.

QVONIAM *verò & Epistolicus character Exilitate indiget, etiã de ipso dicemus. Artemo igitur, is qui Aristotelis epistolas collegit & euulgauit, ait* eodẽ modo oportere Dialogum & Epistolas scribi. Esse enim epistolam quasi alterã Dialogi partem. *Et aliquid quidem dicit, non tamen omnia. Oportet enim epistolam paullo magis adornari & quasi exstrui, quàm Dialogũ. Iste enim imitatur neglegenter & ex tempore dicentem: illa autẽ scribitur, & aliquo modo mittitur quasi donum. Quis igitur ita sermocinetur cum amico, sicut Aristoteles ad Antipatrum, super sene quodã exsule, scribẽs ait?* Si verò ad omnia exsilia iste ita abiit, vt * nõ redeat: manifestũ est, quòd nemo inuidet ire ad inferos volenti-

* non reducatur.

ὁ γὰρ οὕτω διαλεγόμενος, ἐπιδεικνυμένῳ ἔοικε μᾶλλον, οὐ λαλοῦντι. καὶ λύσεις συχναί, ὁποῖαι οὐ πρέπουσιν ἐπιστολαῖς· ἀσαφὲς γὰρ ἐν γραφῇ ἡ λύσις. καὶ τὸ μιμητικὸν, οὐ γραφῆς οὕτως οἰκεῖον, ὡς ἀγῶνος: οἷον ὡς ἐν τῷ Ευθυδήμῳ, Τίς ἦν ὦ Σώκρατες, ᾧ χθὲς ἐν λυκείῳ διελέγου; ἦ πολὺς ὑμᾶς ὄχλος περιειστήκει. καὶ μικρὸν προελθὼν ἐπιφέρει, Αλλά μοι ξένος τις φαίνεται εἶναι, ᾧ διελέγου. τίς ἦν; ἡ γὰρ τοιαύτη πᾶσα ἑρμηνεία καὶ μίμησις ὑποκριτῇ πρέπει μᾶλλον, οὐ γραφομέναις ἐπιστολαῖς. πλεῖστον δὲ ἐχέτω τὸ ἠθικὸν ἡ ἐπιστολὴ, ὥσπερ καὶ ὁ διάλογος· σχεδὸν γὰρ εἰκόνα ἕκαστος τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς γράφει τὴν ἐπιστολήν. καὶ ἔστι μὲν καὶ ἐξ ἄλλου λόγου παντὸς ἰδεῖν τὸ ἦθος τοῦ γράφοντος· ἐξ οὐδενὸς δὲ οὕτως, ὡς ἐπιστολῆς. τὸ δὲ μέγεθος συνεστάλθω τῆς ἐπιστολῆς, ὥσπερ καὶ ἡ λέξις. αἱ δὲ ἄγαν μακραὶ, καὶ προσέτι κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ὀγ-

lentibus. *Nā qui ita disserit, demōstranti magis quàm sermocinanti similis appâret. Et* solutiones crebræ in sermone, *quales non decent epistolas: quia obscurū quiddā in scriptione solutio. Et illud Imitatoriū, non tā scriptionis proprium, quàm cōtētionis. Sicut in Euthydemo:* Quis ille erat ô Socrates, cum quo herè in Lyceo disserebas? certè frequēs turba vos circūsistebat. *Et paullū progressus, infert:* At mihi hospes quispiā esse videbatur qui cū loquebare. quis erat? *Hæc enim talis elocutio & imitatio, histrionem magis decet, nō epistolas scribētem. Plurimum autem Morale epistola habeat, sicut & Dialogus. Ferè enim animi sui simulacrum quisq; & imaginē, epistolam scribit. Et est quidem ex aliâ omni oratione videre ac noscere mores scriptoris: ex nullâ tamen æquè atq; ex epistolâ. Magnitudo autē epistolæ modica & contracta esto, sicut & dictio. Valdè autem longæ, & elocu-*

tione

κωδέστεραι, οὐ μὰ τὴν ἀλήθειαν ἐπιστολαὶ γένοιντο ἄν, ἀλλὰ συγγράμματα, τὸ χαίρειν ἔχοντα προσγεγραμμένον. καθάπερ τὰ Πλάτωνος πολλὰ, καὶ Θουκυδίδου, καὶ τῇ συντάξει μὲν τοι λελύσθω μᾶλλον. γελοῖον γὰρ περιοδεύειν, ὥσπερ οὐκ ἐπιστολὴν, ἀλλὰ δίκην γράφοντα, καὶ οὐδὲ γελοῖον μόνον, ἀλλ᾽ οὐδὲ φιλικόν. τὸ γὰρ δὴ κατὰ τὴν παροιμίαν, τὰ σῦκα, σῦκα λεγόμενον, ἐπιστολαῖς ταῦτα ἐπιτηδεύειν. εἰδέναι δὲ χρὴ ὅτι οὐχ ἑρμηνεία μόνον, ἀλλὰ καὶ πράγματά τινα ἐπιστολικά ἐστιν. Ἀριστοτέλης γοῦν, ὃς μάλιστα ἐπιτετευχέναι δοκεῖ τοῦ τύπου ἐπιστολικοῦ, Τοῦτο δὲ οὐ γράφω σοὶ, φησίν· οὐ γὰρ ἦν ἐπιστολικόν. εἰ γάρ τις ἐν ἐπιστολῇ σοφίσματα γράφει καὶ φυσιολογίας, γράφει μὲν, οὐ μὴν ἐπιστολὴν γράφει. φιλοφρόνησις γάρ τις βούλεται εἶναι ἡ ἐπιστολὴ σύντομος καὶ περὶ ἁπλοῦ πράγματος ἔκθεσις, καὶ ἐν ὀνόμασιν ἁπλοῖς. κάλλος μέν τοι αὐτῆς αἵ τε

tione magis inflatæ, non, per Fidem, epistolæ sunt, sed Libri aut scripta Saluere *illud habentia. sicut Platonis plurima sunt, & Thucydidis. Et constructione quidem epistola soluta esse debet magis. Ridiculum enim per periodos ire, tamquam non epistolam sed iudicialem caussam scribentem: imò non ridiculum tātùm, sed nec familiare aut amicū. Illud enim quod prouerbio fertur, Ficus, ficus, epistolæ oportet accōmodare. Sciendum autem, quòd nō solùm Elocutio quædam, sed & Res sunt Epistolis propriæ. Aristoteles igitur, qui formā maximè epistolæ cōcepisse & assecutus videtur, ait:* Hoc tibi nō scribo: nō enim esset epistolicū. *Siquis enim in epistolā Sophismata aut cauillos scribat, aut Naturales dissertiones; scribit quidē, non tamē epistolā. Come enim quiddam vult esse Epistola; breue; & de re simplici expositio, etiā verbis simplicibus. Pulchritudo enim eius & decor, amica benigni-*

φιλικαὶ φιλοφρονήσεις, καὶ πυκναὶ παροιμίαι ἐνοῦσαι. καὶ τοῦτο γὰρ μόνον ἐνέστω αὐτῇ σοφὸν, διότι δημοτικόν τι ἐστὶν ἡ παροιμία καὶ κοινόν. ὁ δὲ γνωμολογῶν, καὶ προτρεπόμενος, οὐ δι᾽ ἐπιστολῆς ἔτι λαλοῦντι ἔοικεν, ἀλλὰ μηχανῆς. Ἀριστοτέλης μέντοι καὶ ἀποδείξεσί που χρῆται ἐπιστολικαῖς. οἷον διδάξαι βουλόμενος, ὅτι ὁμοίως χρὴ εὐεργετεῖν τὰς μεγάλας πόλεις καὶ τὰς μικρὰς, φησὶν, Οἱ γὰρ θεοὶ ἐν ἀμφοτέραις ἴσοι· ὥστ᾽ ἐπεὶ αἱ Χάριτες θεαὶ, ἴσαι ἀποκείσονταί σοι παρ᾽ ἀμφοτέραις. καὶ γὰρ τὸ ἀποδεικνύμενον αὐτὸ ἐπιστολικὸν, καὶ ἡ ἀπόδειξις αὐτή. ἐπεὶ δὲ καὶ πόλεσί ποτε καὶ βασιλεῦσι γράφομεν, ἔστωσάν τοι αὗται αἱ ἐπιστολαὶ, μικρὸν ἐξηρμέναι πως· στοχαστέον γὰρ καὶ τοῦ προσώπου, ᾧ γράφεται. ἐξηρμένη μέντοι, καὶ οὐχ ὥστε σύγγραμμα εἶναι ἀντ᾽ ἐπιστολῆς, ὥσπερ αἱ Ἀριστοτέλους πρὸς Ἀλέξανδρον, καὶ πρὸς τοὺς Δίωνος οἰκείους ἡ Πλά-

nignitas, & crebra Prouerbia inserta. Atque hoc vnum sapiens insit epistolæ; quoniam populare quiddam est Parœmia, & vulgo notum. Qui verò sentētias loquitur, aut seriò cohortatur, non per epistolam iam loquenti similis est, sed per artem. Aristoteles sanè & demonstrationibus vtitur interdū epistolicis. sicut cùm docere vellet, pariter magnis & paruis ciuitatibus benefaciendū esse, ait: Dij enim in vtrisque æquales sunt. itaque & Gratiæ, quoniam deæ, æquales tibi residebunt apud vtrasque. *Nam & quod demonstratur Epistolicum est: & demonstratio ipsa. Quoniam autem & ciuitatibus interdum & regibus scribimus, sunto eiusmodi epistolæ paullo magis eleuatæ. (mēs enim dirigenda & in personam, cui scribitur.) eleuatæ tamen, sed non vti Liber aut commentatio fiat pro epistolâ. sicut illæ Aristotelis ad Alexandrū, & Platonis*

ad

τωνος. Καθόλου δὲ μεμίχθω ἡ ἐπιστολὴ κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ἐκ δυοῖν χαρακτήροιν τούτοιν, τοῦ τε χαρίεντος καὶ τοῦ ἰσχνοῦ. Καὶ περὶ ἐπιστολῆς μὲν τοσαῦτα, καὶ ἅμα περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἰσχνοῦ.

ad Dionis familiares. Vniuersè autem miſcetor epiſtola, quod ad Elocutionem, è duobus characteribus iſtis, Vrbano & Exili. Et de Epiſtolâ quidem hactenus, & ſimul de charactere exili.

FINIS.

